

JIHOČESKÁ UNIVERZITA V ČESKÝCH BUDĚJOVICÍCH

FILOZOFICKÁ FAKULTA

HISTORICKÝ ÚSTAV

DIPLOMOVÁ PRÁCE

**YMCA JAKO STŘEDISKO VÝCHOVY MLÁDEŽE
V ČESKOSLOVENSKU 1919 – 1951**

VEDOUCÍ PRÁCE: doc. PhDr. Bohumil Jiroušek, Dr.

AUTOR PRÁCE: Helga Černá

STUDIJNÍ OBOR: Kulturní historie

ČESKÉ BUDĚJOVICE 2009

Prohlašuji, že svoji diplomovou práci jsem vypracovala samostatně pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury.

Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb., v platném znění, souhlasím se zveřejněním své diplomové práce, a to v nezkrácené podobě elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách.

České Budějovice, 29. dubna 2009.

Děkuji doc. PhDr. Bohumilu Jirouškovi, Dr., za to, že se ujal vedení mé diplomové práce, za rady a trpělivost. Velký dík patří také doc. PhDr. Miroslavu Novotnému, CSc., za jeho cenné připomínky.

ANOTACE

Cílem diplomové práce *YMCA jako středisko výchovy mládeže v Československu 1919-1951* je zdokumentování činnosti a vlivu této křesťanské společensko-výchovné organizace na mládež v Československu v první polovině 20. století. Práce vznikla na základě analýzy a vyhodnocení archivních materiálů uložených v Národním archivu v Praze, tištěných pramenů a na základě studia odborné literatury.

Činnost organizace je sledována od doby jejího příchodu do Československa do doby jejího zrušení komunistickým režimem, přičemž obzvlášť akcentována je oblast výchovná se zaměřením na práci v letních táborech. Vedle kapitol popisujících fungování organizace na pozadí jednotlivých fází historického vývoje Československé republiky je tak v kapitole v závěrečném oddílu předložené práce věnována zvláštní pozornost fenoménu výchovy mládeže v letních táborech. Tato oblast činnosti organizace je vyzdvihnuta především proto, že práce YMCA v organizování letní rekreace byla v kontextu ostatních v té době v Československu fungujících organizací (především skautských hnutí) jednou z nejvýznamnějších.

ABSTRACT

Aim of this diploma work YMCA such as a center of young people education in Czechoslovakia 1919 – 1951 is to document activity and authority of this christian social-educative organization to the young in Czechoslovakia in the given years. The diploma work started up by virtue of analysis of archive materials stored in the National Archive in Prague, printed sources and study of scientific literature.

Activity of the organization is monitored from period of her entry to Czechoslovakia to period of her disestablishment by communistic authoritarianism, during which time particularly educative sphere is accented with a view to activity at summer camps. Next to the chapters describing function of the organization against a background of various periods of historical evolution of Czechoslovak republic is paid a special attention to phenomenon of young people education at summer camps in a final chapter. This activity sphere of the organization is stressed above all, that YMCA effort in organization of the summer recreation was, in context to the others functional organizations (mainly scout movements), one of the most important in Czechoslovakia in that time.

OBSAH

1	ÚVOD	7
1.1	TÉMA A CÍLE PRÁCE	7
1.2	HODNOCENÍ PRAMENŮ A LITERATURY	11
2	HISTORICKÉ OKOLNOSTI VZNIKU ORGANIZACE YMCA V ČESKOSLOVENSKU.....	15
2.1	POLITICKÝ KONTEXT PRVNÍCH LET REPUBLIKY	16
2.2	HOSPODÁŘSKO-SOCIÁLNÍ KONTEXT	20
2.3	NÁBOŽENSKÝ KONTEXT	23
3	YMCA VE SVĚTĚ.....	28
3.1	PRŮMYSLOVÁ REVOLUCE V ANGLII A JEJÍ SOCIÁLNÍ KONTEXT.....	28
3.2	GEORGE WILLIAMS A ZALOŽENÍ YMCA.....	31
4	YMCA V ČESKOSLOVENSKU V DOBĚ PRVNÍ REPUBLIKY (1919 - 1938)	34
4.1	AMERICKÁ VOJENSKÁ YMCA V ČSR (1919 - 1924).....	34
4.2	ZALOŽENÍ YMCA V ČESKOSLOVENSKU, PRVNÍ LÉTA ČINNOSTI.....	37
4.3	ORGANIZACE SDRUŽENÍ	42
4.4	HISTORICKÝ EKURZ DO MÍSTNÍCH SDRUŽENÍ. BRNO, HRADEC KRÁLOVÉ A ČESKÉ BUDĚJOVICE	46
4.4.1	<i>Brno</i>	46
4.4.2	<i>Hradec Králové</i>	49
4.4.3	<i>České Budějovice</i>	49
4.5	PROGRAM YMCA, CÍLE A ZÁSADY PRÁCE.....	53
4.5.1	<i>Sociální činnost YMCA</i>	57
4.5.2	<i>Výchovná činnost</i>	58
4.6	TĚLOVÝCHOVA	60
5	YMCA V ČESKOSLOVENSKU V OBDOBÍ DRUHÉ SVĚTOVÉ VÁLKY	63
5.1	HISTORICKÉ UDÁLOSTI PŘEDCHÁZEJÍCÍ DRUHÉ SVĚTOVÉ VÁLCE	63
5.2	ČINNOST YMCA.....	67
6	YMCA V ČESKOSLOVENSKU V POVÁLEČNÉM OBDOBÍ 1945 – 1951	69
6.1	HISTORICKÝ KONTEXT	69
6.2	OD POVÁLEČNÉ OBNOVY K ZÁNIKU YMCA	72
7	TÁBORY A TÁBORNICTVÍ YMCA.....	76
7.1	HISTORIE TÁBORNICTVÍ	76
7.2	KONKURENCE YMCA – SKAUTING	78
7.3	TÁBORNICTVÍ ORGANIZACE YMCA.....	80
7.4	VÁLEČNÁ A POVÁLEČNÁ ORGANIZACE TÁBOROVÉ PÉČE V ČESKOSLOVENSKU	83
7.5	PRVNÍ TÁBOŘIŠTĚ – SÁZAVA	85
7.5.1	<i>Dějiny tábořiště</i>	86
7.5.2	<i>Sázava ve statistickém přehledu let 1932 - 1946</i>	88
7.5.3	<i>Každodenní život v táboře - tragédie roku 1946</i>	96
7.6	OSTATNÍ TÁBORY YMCA	98
8	ZÁVĚR.....	102
	SEZNAM ZKRATEK	105
	PRAMENY	106
	LITERATURA	108
	SEZNAM PŘÍLOH	112

1 ÚVOD

1.1 TÉMA A CÍLE PRÁCE

Křesťanské sdružení mladých mužů (YMCA) funguje ve světě již od roku 1844, kdy jej v Londýně založil mladý obchodní příručí George Williams. Chtěl pouze nabídnout svým vrstevníkům v průmyslovém městě alternativu trávení volného času založenou na vnímání světa na křesťanských principech. Jeho snažení se setkala s obrovským úspěchem nejen v Anglii, ale během krátké doby v celém světě. Do Československa proniklo Křesťanské sdružení mladých mužů společně s příchodem ruských legionářů prostřednictvím americké YMCA v roce 1919.

V Československu v prvních letech svého působení budovala tato organizace vojenské domovy (prostory pro vojáky zřízené za účelem aktivního trávení volného času) za několik desítek miliónů korun, které bezplatně předala počátkem dvacátých let do užívání státu. Po ustavení oficiální československé YMCA¹ přitom Mezinárodní výbor YMCA v Československu stále pokračoval ve financování výstavby budov a sportovišť této organizace. Během krátké doby se z československé YMCA stala organizace sdružující okolo dvaceti tisíc členů², která nabízela levné ubytování pro studenty a sociálně potřebné, stravování za výhodné ceny, široký program aktivit pro mládež včetně nových amerických kolektivních sportů a v neposlední řadě také letní rekreaci.

YMCA se v prvorepublikovém Československu stala jednou z nejvýznamnějších výchovných organizací vůbec. Svou činnost rozvíjela i po tříletém násilném přerušení nacisty za druhé světové války, aby ji nuceně po třiceti letech své existence ukončila pod tlakem komunistického režimu. Činnost československé YMCA byla obnovena až v roce 1990, ovšem již zdaleka ne v takovém rozsahu, kterého dosáhla koncem třicátých let minulého století.

Předložená diplomová práce si klade za cíl zdokumentovat výchovné působení této organizace ve dvacátých až čtyřicátých letech minulého století. Vzhledem k důrazu,

¹ Československá YMCA byla ustavena roku 1921.

² Údaj z roku 1928. NA Praha, fond YMCA, kart. 1, *Zpráva o programové sociálně výchovné činnosti Ymky v ČSR v roce 1928.*

který představitelé Křesťanského sdružení mladých mužů přikládali výchovné práci s mládeží (jejíž důležitou složku představovalo právě provozování letních táborů) byla hlavní pozornost diplomové práce upřena především k přiblížení tohoto zajímavého, ale doposud nepříliš známého fenoménu. Na konkrétních příkladech pak práce chce ukázat význam letní táborové rekreace i specifika jejích metod práce. Současně se snaží poukázat na širší záběr všestranného působení organizace YMCA v procesu formování mladých lidí a utváření jejich charakteru. Vše bylo podřízeno výchově celistvé osobnosti pevně spjaté se základními křesťanskými hodnotami i s principy čestnosti, odvahy, spravedlnosti a národní hrdosti a uvědomění.

Na příkladu převzetí věcných metod práce organizace YMCA s mládeží (sportovní rozvoj, letní rekreace) komunistickým Československým svazem mládeže je potom možné sledovat, jak významný historický přínos tato její činnost měla.

Popis aplikace a rozbor výsledků výchovných metod užívaných v YMCA by byl spíše tématem pro práci sociologického (či pedagogického) zaměření, stejně tak jako by bylo spíše tématem pro práci teologicko-filozofického charakteru sledování činnosti organizace z pohledu jejího náboženského zaměření či přemýšlení o filozofických postojích hlavních osobností organizace v návaznosti na její činnost. V této diplomové práci je proto akcentován zájem především na přehled způsobů a metod, jejichž prostřednictvím se YMCA snažila na jednotlivce výchovně působit. Práce se snaží podat přehled těch nejvýznamnějších okruhů činnosti organizace, které byly ve své době v Československu v podstatě novátorské – ať už se jednalo o nové sportovní hry a budování na ně uzpůsobených sportovišť či masové šíření organizované letní rekreace.

To, že je práce československé YMCA z velké části zapomenutou kapitolou českých dějin první poloviny 20. století dokládá i fakt, že se tomuto tématu téměř nikdo badatelsky důkladněji nevěnoval. Výčet publikací věnovaných výlučně tomuto tématu je velmi stručný, zahrnuje všehovšudy jen několik málo položek³ (nepočítáme-li různé

³ Prvním pokusem o celkový pohled na práci československé YMCA ve společnosti je diplomová práce Petra CHLÁPKA, *YMCA a její význam pro českou společnost*, diplomová práce, Evangelická teologická fakulta, Universita Karlova, Praha 2004. Dalšími tituly jsou potom publikace vydávané ve dvacátých a třicátých letech minulého století převážně z činnosti vydavatelského oddělení YMCA. Konkrétně jimi jsou *YMCA v Československu. Co je, co chce, co dělá*, Praha 1937, F. Hill TURNER, *Co je to*

dílčí zmínky v celkových souhrnech dějin 20. století, slovnících a encyklopediích)⁴ Skutečnost, že YMCA byla prvním propagátorem kolektivních sportů u nás⁵ nebo že idea organizovaného táboření pro mládež k nám přišla vedle skautingu právě s touto organizací, jsou věci málo známé či přímo historicky opomenuté.

Předložená diplomová práce *YMCA jako středisko výchovy mládeže v Československu* je však především jen dílčí sondou do dějin a činnosti organizace YMCA v Československu, která má za cíl detailněji představit především základní kámen práce této organizace v oblasti výchovy mládeže, a totiž letní táborovou rekreaci. Stranou zájmu byla zatím ponechána jak otázka činnosti přidružených křesťanských organizací, stejně tak jako práce akademické YMCA či problematika ideového působení organizace prostřednictvím jejího vydavatelského oddělení.⁶

Práce tak chce přispět především k hlubšímu poznání historie táborové výchovy v Československu, kdy vedle relativně detailně zdokumentované práce skautských hnutí zůstává prázdné místo po v té době tak významně působící organizaci, kterou YMCA vzhledem k počtu svých členů a k počtu osob, které její táborovou výchovou prošly⁷, bezpochyby byla.

Y.M.C.A.?, Praha 1920, *YMCA v Československu*, Praha 1924, *YMCA v prvním desetiletí 1921 – 1931*, Praha 1931, *Co je a co chce YMCA v Československu*, b.d.

⁴ Srov. např. heslo YMCA v *Encyklopedii Českých Budějovic*, České Budějovice 2006, s. 627.

⁵ Jako první přišla do Československa s organizovaným hraním volejbalu, basketbalu či házené – sportů do té doby u nás neznámých – a o jejich rozšíření se přičinila mj. vlastním knižním vydáváním oficiálních pravidel.

⁶ Vydavatelské oddělení působilo v rámci YMCA již od počátků její existence v Československu. Z jeho produkce vycházely jak informační a propagační materiály (almanachy aj.), tak sportovní publikace, ale především i publikace filozofické či náboženské, které vyjadřovaly svým obsahem postoje organizace. Vydávána byla také periodika jako např. *Křesťanská revue* či časopis *YMCA v Československu*, v nichž byla publikována aktuální náboženská, politická i filozofická témata.

⁷ Každoročně to bylo dva až dva a půl tisíce osob, které se účastnily táborů v rámci celé YMCA v Československu. Srov. statistické údaje jednotlivých let, NA Praha, Fond YMCA, kart. 6.

Pro naplnění těchto cílů byla použita především metoda sondy, metoda přímá a srovnávací metoda. Pro konkrétnější představu širokého spektra činností se v případě sledování jednotlivých okruhů práce organizace YMCA osvědčila metoda mikrohistorická, kdy bylo zčásti nahlédnuto na konkrétní činnosti tří místních sdružení. Stejná metoda potom byla využita i v případě Sázavského tábora, kdy byly zároveň pro ukázání specifik vývoje v táborové činnosti v návaznosti na válečná léta vhodně uplatněny i metody a postupy historické statistiky.

Vytčeným cílům práce odpovídá rovněž její struktura. Celá práce je rozčleněna na 6 kapitol a podkapitol, přičemž první dvě přibližují vznik a vývoj YMCA obecně a zasazují počátky působení YMCA v Československu do širších souvislostí (politických, hospodářských, sociálních a náboženských). Následující kapitoly jsou pak již věnovány působení této významné organizace ve dvacátých až čtyřicátých letech minulého století v ČSR, podrobněji je přiblížena situace ve třech místních pobočkách (v Brně, Hradci Králové a v Českých Budějovicích) a v poslední kapitole je hlavní důraz položen na její specifickou výchovnou činnost (zejména v rámci letních táborů) jejíž široké cíle neměly ve své době obdoby.

1.2 HODNOCENÍ PRAMENŮ A LITERATURY

Pramenná základna uložená v Národním archivu v Praze je značně roztržštěná a neúplná. Fond YMCA byl zpracován v šedesátých letech⁸ a materiál zde uložený je sice řazen do věcných celků (tábory, vydavatelské oddělení apod.), toto řazení však není důsledné a dokumenty jsou značně zpřeházené. Hlavním problémem fondu je absence dokumentů z doby První republiky, neboť veškerý tehdejší archivní materiál byl zničen gestapem. Zůstalo zachováno jen pár dokumentů jako např. výroční zpráva místní organizace YMCA Rakovník z roku 1924-1925 a několik dalších torzovitých materiálů (Hlášení činností místních organizací, souhrnné zprávy o činnosti za jednotlivé roky, přiznání obecné prospěšnosti ministerstvem sociální péče apod.). Cennými se jeví tištěné stanovy organizace z roku 1930.⁹

Materiály z období druhé světové války nejsou v tomto fondu dochované vůbec pouze s výjimkou dokumentů provázejících osamostatnění Slovenské YMCA v roce 1939 a nových stanov z roku 1939, kdy se organizace musela přejmenovat na Křesťanské sdružení mladých lidí a oficiálně používat zkratku KSML.¹⁰

Komplexnější pramennou základnu tak přináší až období po druhé světové válce,¹¹ které zahrnuje materiály z místních sdružení (hlášení o činnosti, pořizovací náklady, korespondence s ústředím YMCA v Praze aj.), dokumentaci válečných škod (finanční rozpočty, přehledy majetku, zábory nacisty, korespondence místních sdružení s ústředím YMCA v Praze dokumentující výši válečných škod, pomoc Mezinárodního výboru YMCA při likvidaci škod apod.). Dále tuto skupinu materiálů tvoří dokumentace k jednotlivým tábořištím¹² (v několika případech i projektová dokumentace, rozpočty na stavbu, účty za materiál a služby aj.), především statistické přehledy obsazenosti jednotlivých turnusů v sezónách, ale i soupisy pracovníků či

⁸ Zpracovala jej Růžena Bubeníčková, která také k inventáři sepsala značně ideologicky podbarvený úvod. „YMCA byla (...) útvarem, který (...) v podmínkách budování socialismu neměl již absolutně žádné místo.“ Růžena BUBENÍČKOVÁ, *YMCA 1921-1950*, Inventář, NA Praha, Praha 1963, s. 4.

⁹ Vše NA Praha, Fond YMCA, kart. 1.

¹⁰ TAMTÉŽ.

¹¹ NA Praha, Fond YMCA, kart. 1-7.

¹² NA Praha, Fond YMCA, kart. 5-6.

přehledy účtů za potraviny atd. Z ostatních materiálů jsou to např. různé dokumenty k Akademické YMCA,¹³ zahraniční spolupráci (výjezdy členů do zahraničí, účast na zahraničních táborech apod.),¹⁴ personální záležitosti¹⁵ aj. Dokumenty k rozpuštění organizace¹⁶ jsou torzovité (likvidace organizace *Foster Parent's plan for war children, Inc.*, převzetí hlavní budovy v Praze na Poříčí, likvidace místních sdružení aj.), oficiální dokumenty o zrušení organizace chybí.

Poněkud nečekaně jsou však některé hodnotné materiály především z let 1946 – 1950 zařazeny ve fondu YWCA.¹⁷ Jedná se např. o komplexní přehledy činnosti místních organizací v Brně a v Hradci Králové z let 1921 – 1946¹⁸ a dále statistiky, inventáře, finanční rozvahy a další materiály vytvářené především pro potřebu dokumentace stavu majetku pro národního správce. Současně jsou zde již oficiální materiály stanovující ukončení činnosti jednotlivých oddělení organizace v roce 1950 (rozpuštění chlapeckých oddělení, tělovýchovných odborů), stejně tak jako dokumenty k definitivnímu ukončení činnosti k roku 1951. Několik dokumentů pochází ještě z let 1951- 1953, tedy z doby, kdy byla organizace YMCA v likvidaci. Jsou to převážně finanční uzávěrky a dokumenty zajišťující např. předání práv na vydávání periodika *Křesťanská revue* aj.

Dalšími zásadními dokumenty organizace YMCA uloženými v tomto fondu jsou materiály popisující činnost v době Protektorátu¹⁹ – péče o uprchlíky a zřízení zotavovny v Obříství.

Tištěné prameny nejen z produkce vydavatelského oddělení YMCA jsou potom uloženy převážně v Národní knihovně v Praze, přičemž mnohé z nich v tzv.

¹³ NA Praha, Fond YMCA, kart. 7.

¹⁴ NA Praha, Fond YMCA, kart. 6.

¹⁵ NA Praha, Fond YMCA, kart. 7.

¹⁶ NA Praha, Fond YMCA, kart. 6.

¹⁷ Jedná se celkem o tři chybně zařazené kartony. NA Praha, Fond YWCA, kart. 16-18.

¹⁸ NA Praha, Fond YWCA, kart. 17.

¹⁹ NA Praha, Fond YWCA, kart. 18.

konzervačním fondu. Z nejdůležitějších tištěných pramenů jsou to především almanachy letních táborů²⁰ a různé informační a propagační tituly.²¹

Dalším z pramenů je diplomová práce Petra Chláпка obhájená v roce 2004 na Evangelické teologické fakultě University Karlovy nazvaná *YMCA a její význam pro českou společnost*. Problém této práce tkví především v chaotičnosti, se kterou je sepsána. Autor se zde snaží postihnout co možná nejširší záběr (dějiny YMCA v Československu i ve světě, nakladatelské oddělení, jednotlivé přidružené církevní organizace, Akademická YMCA aj.), což však má za výsledek necelistvost a v mnoha kapitolách značnou torzovitost. Titulu se nedá upřít snaha o komplexní zachycení všech proudů, které měly na činnost organizace vliv. Problematickým však zůstává nedostatečný poznámkový aparát, čímž práce ztrácí na své hodnotě. Rozhodně se však jedná o jedno z nejkompexnějších děl, které se pokusilo činnost organizace YMCA v Československu zdokumentovat ve všech rovinách její činnosti. Fenoménu táboření a tábornictví se však věnuje jen zcela okrajově.

Z odborné literatury se danému tématu nikdo badatelsky blíže nevěnuje, existují pouze tituly jednotlivě popisující činnost ostatních v té době existujících mládežnických spolků a tělovýchovných organizací jako byly Junák či Sokol.²² Tituly k dějinám a činnosti organizace YMCA obecně jsou v češtině pouze z dob, kdy YMCA v Československu působila. Mezi víceméně propagačními tituly vydané z proveniencie YMCA samotné²³ je zajímavý titul Jana Konečného *YMCA. Její vznik, dějiny a*

²⁰ Nejlépe jsou zachované almanachy sázavského tábora, které tvoří souvislou řadu od roku 1932 do roku 1946, přičemž v letech 1940-1944 nevycházely z důvodu obsazení tábora oddíly Hitlerjugend.

²¹ Např. *YMCA v Československu. Co je, co chce, co dělá*, Praha 1937 nebo *Kam na prázdniny?* Praha 1936.

²² Např. tituly o historii skautingu či sokolství. Karel LEŠANOVSKÝ - Václav NOSEK a kol., *Historie skautingu*, Praha 1999, dále Vratislav HANZÍK, *Průvodce dějinami skautingu*, Hradec Králové 1990, Jan WALDAUF, *Sokol: malé dějiny, velké myšlenky*, Luhačovice 2007 aj.

²³ Např. F. Hill TURNER, *Co je to Y.M.C.A.?*, Praha 1920, dále *Co je a co chce akademická YMCA?*, Praha 1930, *YMCA v Československu*, Praha 1924 aj.

význam,²⁴ který ve své první části popisuje okolnosti vzniku anglické YMCA a její rozšíření do Ameriky a v závěrečné kapitole ostře vystupuje proti působení organizace YMCA v Československu a označuje je za uzavřený soukromý spolek protestantských vrstev se sklony k amerikanismu.²⁵ Titul popisující kompletní dějiny hnutí YMCA dosud česky nevyšel, jedinou publikací v tomto směru je tak práce Clarence Prouty Shedd (ed.), *History of the World Alliance of YMCAs*.²⁶

Český titul, který by komplexně popisoval fenomén trávení volného času s ohledem na výchovné a tělovýchovné organizace v době První republiky či v období po druhé světové válce, není. Okrajově se tomuto tématu věnují historické syntézy jako např. Zdeněk Kárník ve svých trojdílných *Českých zemích v éře První republiky*.²⁷

Studium dostupných pramenů a literatury k tématu tak bylo pro zasazení do historického kontextu doby doplněno o obecné historické syntézy, z nichž těmi nejvýznamnějšími byly vedle již zmiňovaných *Českých zemích v éře První republiky* také *Malé dějiny Československé*²⁸ Zdeňka Kárníka, *České země v Evropských dějinách*²⁹ autorů Cuhry, Gjuričové a Ellingera a v neposlední řadě titul Jana Křena, *Dvě století střední Evropy*³⁰ aj.

²⁴ Jan KONEČNÝ, YMCA. Její vznik, dějiny a význam, Praha 1929.

²⁵ TAMTÉŽ, s. 47-51.

²⁶ Clarence Prouty SHEDD (ed.), *History of the World Alliance of YMCAs*, London 1955.

²⁷ Zdeněk KÁRNÍK, *České země v éře První republiky (1918 – 1939) I-III*, Praha 2002 – 2003.

²⁸ TENTÝŽ, *Malé dějiny československé (1867 – 1939)*, Praha 2008.

²⁹ Jaroslav CUHRA – Jiří ELLINGER – Adéla GJURIČOVÁ – Vít SMETANA, *České země v evropských dějinách IV*, Praha 2006.

³⁰ Jan KŘEN, *Dvě století střední Evropy*, Praha 2005.

2 HISTORICKÉ OKOLNOSTI VZNIKU ORGANIZACE YMCA V ČESKOSLOVENSKU

Politická, hospodářská, sociální a náboženská scéna, na kterou YMCA v Československu na počátku svého oficiálního působení v roce 1921 vstupovala, nabízela vhodné pole pro působení organizace, která by na modernizovaném křesťanském základu organizovala a rozvíjela nově se objevující volnočasové aktivity mládeže. Jakékoli společenství, které chtělo v aktivně se přetvářející, moderní společnosti fungovat, muselo nabídnout především řešení problémů, které v poválečných letech vznikaly z duchovní, politické, kulturní a hlavně sociální bídy širokých vrstev obyvatelstva. Hlavním ze směrů, kterým se nově vznikající organizace vydaly, byla praktická pomoc lidem v nouzi. V konkrétním případě křesťanského sdružení YMCA se postupně - po prvotním více méně čistě sociálním působení vojenské větve YMCA³¹ - přidal ustavením ústředního výboru a tím i oficiálním organizováním Křesťanského sdružení mladých mužů v ČSR v dubnu 1921 ještě rozměr náboženský. Jaké tedy bylo konkrétní pozadí vzniku společenství YMCA v Československu? Jaké vlivy umožnily příchod a rozvoj této organizace?³²

³¹ Americká vojenská YMCA pracovala od roku 1917 v Československé armádě na Sibiři, v roce 1919 poté přišla právě s touto armádou i do Československa. Srov. *YMCA v prvním desetiletí 1921 – 1931*, Praha 1931. Srov. též F. Hill TURNER, *Co je to Y.M.C.A.?*, Praha 1920.

³² Nebude-li uvedeno jinak, čerpá text této kapitoly především z práce Zdeňka KÁRNÍKA, *České země v éře První republiky (1918-1939). Díl první. Vznik, budování a zlatá léta republiky (1918 – 1929)*, Praha 2003. Dále srov. též Zdeněk KÁRNÍK, *Malé dějiny československé (1867 – 1939)*, Praha 2008 či Věra OLIVOVÁ, *Československé dějiny 1914 – 1939 I.*, Praha 1993.

2.1 POLITICKÝ KONTEXT PRVNÍCH LET REPUBLIKY

Poválečné Československo se utvářelo ze snah o demokratické uspořádání společnosti, z úsilí o obnovu státní samostatnosti, z touhy po národnostním zrovnoprávnění a současně ze strachu před tradičními dobovačnými snahami Německa směrem na východ. Myšlenka osvobozených národů upevňovala myšlenku demokratizace a stability národů uprostřed Evropy, což také Tomáš Masaryk z exilu zdůrazňoval státům Dohody. Česká emigrace měla pro tyto argumenty silnou oporu v legionářských oddílech, které vynikaly touhou bojovat za samostatný demokratický stát³³. Postupné upevňování pozice budoucího československého státu bylo potvrzeno v červnu 1918 uznáním Národní rady Československé coby budoucí představitelky státu Francií, Británií a USA. Československé legie byly zároveň přijaty za součást spojeneckých armád a Národní rada finálně potvrzena coby vláda zatím neexistujícího státu. V exilu Edvard Beneš ustanovil 14. října 1918 prozatímní československou vládu a 18. října byl v Paříži publikován koncept demokratického československého státu – Washingtonská deklarace. Oslabená a demoralizovaná rakousko-uherská monarchie těmto snahám nečinně přihlížela a uznáním Wilsonových podmínek míru dala českému národu v podstatě pokyn k zahájení domácího převratu, který 28. října 1918 zformoval nový evropský stát – Československo, v jehož čele stanul dosavadní předseda Národní rady Tomáš Garrigue Masaryk jako prezident.

Počátečním problémem se stalo sestavení československého parlamentu. Vzhledem k nemožnosti uspořádání voleb byl nejvyšším orgánem státu ustanoven Národní výbor československý, jenž byl obsazen na základě voleb do rakousko-uherského parlamentu z roku 1911. Prozatímní vláda Národního výboru přijala 13. listopadu 1918 zatímní ústavu, o které se uvažovalo jen jako o krátkodobé variantě. Nejvyšším zákonodárným orgánem se stalo Národní shromáždění bez účasti Němců, kteří odmítli participovat na řízení státu.

³³ Osvětové aj. působení organizace YMCA v československé armádě viz kapitola Americká vojenská YMCA v ČSR (1919 – 1924).

První obecní volby³⁴, které působily zástupně za volby parlamentní, přinesly v červnu 1919 vítězství sociální demokracie a československých socialistů. Volby probíhaly v období versailleských mírových jednání, která mj. potvrdila dosavadní historické hranice českých zemí. To znamenalo pro české Němce nutnost zapojit se do voleb do obecních samospráv a přijmout existenci československého státu. Sociální demokrat a nově jmenovaný premiér Vlastimil Tusar a jeho nová vláda měli za úkol dotvořit parlamentarizaci státu – připravit novou, demokratickou ústavu a uspořádat všeobecné parlamentní volby. Bylo pro to potřeba navázat kontakt i s německou politickou reprezentací, která se i přes všechna fakta³⁵ stavěla do protičeské opozice. Tusar odmítl německé žádosti o anulování československé revoluce s tím, že Němcům byla již dříve nabídnuta spolupráce, ti ji však odmítli. Situace se vyřešila tím, že nová demokratická ústava byla vytvořena dle původního plánu a vzhledem k tomu, že i následné volby byly demokratické, mohli v nich Němci uplatnit svá práva.

Ústava byla nakonec přijata až 29. února 1920. Ustanovovala Československo parlamentní demokracií, kterou řídí parlament složený ze Senátu a z Poslanecké sněmovny. Nový stát byl unitární, oficiálním jazykem se stala čeština a slovenština. Problematickým bodem bylo, že stát měl více obyvatel hlásících se k německé národnosti než Slováků. Menšiny získaly naprostou rovnoprávnost, vztah státu a občanů byl budován na občanském principu. Ústava řešila mimo jiné i otázku odluky církve od státu. Původně měla být odluka provedena shodně jako v některých západních státech, avšak ve výsledku toto téma ústava vyřešila pouze formulací, že „*Poměr mezi státem a církvemi budiž upraven zvláštními zákony.*“ Náboženská situace v Československu byla celkově velmi problematická. To pramenilo z faktu, že byť se většina obyvatel dle oficiálních matrik hlásila ke katolicismu, smýšlela velká část věřících prohusitsky – a Jan Hus byl pro katolickou církev kacířem. Navíc na českém katolicismu stále tkvělo

³⁴ Volby do obcí byly prvními volbami v našich dějinách, kdy bylo poskytnuto volební právo ženám, čímž československá republika předstihla ostatní demokratické státy Evropy. Zároveň měli volební právo všichni občané státu bez ohledu na stav a národnost. Tyto volby se staly neklamným důkazem snah o zavedení demokratických principů.

³⁵ Desátého září 1919 byla podepsána mírová smlouva i s Rakouskem – v Saint-Germain-en-Laye, která definitivně potvrdila platnost československých hranic v jejich historickém rozsahu.

stigma bývalé pevné opory habsburského trůnu, a mj. i proto se mladá republika stavěla přívětivě k nově vznikajícím nekatolickým náboženským sdružením a církvím, to platí zejména v případě „národní“ Církve československé. Odklad v řešení odluky církve od státu tak posunul řešení celé záležitosti na dosud nenaplněné neurčito. Ústava dále potvrzovala řadu občanských práv (spolkové, petiční atd.) a svobod (domovní, tisková, listovní, shromažďovací, apod.) a přicházela s ustanovením, že „*soukromé vlastnictví lze omeziti jen zákonem*“, čímž se připravoval prostor pro počínající pozemkovou reformu a nepřímo i pro budoucí socializaci. Zároveň zde byla ukotvena možnost existence spolků typů odborů i svazů aj.

První parlamentní volby byly vypsaný hned na 18. dubna 1920 (volby do poslanecké sněmovny) a na 25. dubna (volby do senátu). Volit přišlo trojnásobně více voličů než v roce 1911, což bylo způsobeno mj. i uplatněním volebního práva žen. Dle výsledků dali voliči zřetelně najevo, že další kroky země si představují více levicově. S převahou zvítězila Československá sociálně demokratická strana dělnická (ČSDSD), druhá skončila Československá strana lidová – v tu dobu ještě spojená se Slovenskou lidovou stranou vedenou Andrejem Hlinkou. Třetí byla Německá sociálně demokratická strana dělnická (DSDAP)³⁶ a čtvrtou Republikánská strana československého venkova.³⁷ V čele vlády opět stanul Vlastimil Tusar.

Velmi brzkými povolebními komplikacemi se stal rozkol v sociální demokracii. Tusar vzhledem k závažnosti situace raději podal demisi, než aby byly vyvolány nové volby a prezident Masaryk jmenoval již 15. září 1920 vládu úředníků a odborníků v čele s Janem Černým. V sociální demokracii se radikalizovala část levice v čele s Bohumírem Šmeralem, který se již dříve pokoušel ve straně prosadit komunistické ideje. Využil situace, kdy se Rudá armáda během rusko-polské války dostala do blízkosti československých hranic a na Slovensku a Podkarpatské Rusi bylo dokonce vyhlášeno stanné právo. Krize ve straně vrcholila ve chvíli, kdy se vedení rozhodlo s přihlédnutím k dosavadním událostem odložit sjezd strany a požádalo delegáty o písemné odmítnutí Třetí internacionály. Krajní levice na to zareagovala uspořádáním

³⁶ DSDAP přešla od poloviny 20. let k politice aktivní spolupráce s československým státem a v letech 1929- 1938 byla součástí vládních koalic.

³⁷ Přehledné výsledky voleb do poslanecké sněmovny v letech 1920-1935 viz kol. autorů, *Dějiny země Koruny české II*, Praha 1993, s. 172-173.

vzdorosjezdu v původním termínu, protiprávně zabrala Lidový dům³⁸ a začala zde tisknout Rudé právo. Po zásahu policie a vyklizení z Lidového domu vyhlásila levice protestní stávku, na níž navazoval požadavek na stávku generální, proti níž se rázně postavila vláda. Stávka a s ní i radikální levice byla rezolutně potlačena.

Radikalizace levice byla završena založením Komunistické strany Československa v květnu 1921³⁹, k níž se přidala velká část členské základny sociální demokracie. I přesto zůstala sociální demokracie významnou levicovou stranou, neboť před KSČ, která se stavěla negativně proti československému státu, měla výhodu demokratické státotvorné strany.

³⁸ Lidový dům byl oficiálně majetkově zapsán na Antonína Němce z vedení strany – ten proto podal na levici žalobu za rušení držby, 9. prosince zasáhla policie a Lidový dům byl vyklizen.

³⁹ Komunistická strana byla ustanovena nejdříve na Slovensku a v Podkarpatské Rusi (v lednu 1920). Posléze byla rozštěpena také německá sociální demokracie, ze které byla výkonným výborem vyloučena komunistická skupina za své angažování v aktivní podpoře české levice. Kongres Kominterny v Moskvě rozhodl, že se mají všechny komunistické strany ve státě sloučit a na přelomu října a listopadu 1921 tak byla ustavena jednotná Komunistická strana Československa, jejíž činnost byla řízena z Moskvy.

2.2 HOSPODÁŘSKO-SOCIÁLNÍ KONTEXT

V roce 1921 proběhlo první oficiální sčítání lidu, které přineslo zajímavé poznatky – například že co do lidnatosti se Československo řadilo na přední místa v pomyslném evropském žebříčku, nebo že Němci tak bouřlivě proklamované ryze německé přivržení má silné české menšiny. Nejen industrializace, ale i nacionalismus a současně i vyšší počet Němců padlých za války tak měly za důsledek markantní nárůst obyvatel hlásících se v tomto sčítání k české národnosti. Na Slovensku se navýšil počet obyvatel slovenské národnosti a to především díky odchodu maďarské vládnoucí elity, ze stejného důvodu se na Podkarpatské Rusi zvětšila slovanská národnost.

Samotná sociální situace obyvatelstva v Československé republice v prvních letech její existence nebyla lehká. Společnost se vedle dalších vojenských snah o udržení hranic nově vzniklého státu vyrovnávala především s poválečnou bídou. Lidé hladověli, mnozí podleli pandemii španělské chřipky, navíc oproti předválečným letům prudce poklesly mzdy tak, že životní úroveň řady běžných obyvatel klesla k hranici pouhého přežívání. K tomu se přidala i poválečná nezaměstnanost, která vedla k celkovému prohlubování sociální bídy. Lid se bouřil, pořádaly se hladové demonstrace.⁴⁰

Prvním pokusem o nápravu tohoto stavu byla Rašínova měnová reforma z října 1919, která měla za cíl vymanění republiky z inflace způsobené společnou měnou s bývalými součástmi rakousko-uherského mocnářství. Především finanční machinace v poražených státech hnaly měnu k inflaci a tím přímo ovlivňovaly i trh v Československu. Provedením této reformy se sice československý měnový trh osamostatnil a inflace se zbrzdila, ale ne na dlouho. K jejímu opětovnému rozjezdu přispěly i odbory vyžadující zvýšení životní úrovně zaměstnanců, tedy zvýšení mezd. Avšak vzhledem k tomu, že v Československu byly odbory roztržštěné do několika samostatných odborových centrál, nebylo možné dotlačit reálnou výši mezd příliš vysoko. Od socialistických stran přicházely jako varianty řešení krize požadavky na

⁴⁰ Detailněji k otázce nezaměstnanosti v době vzniku Československa viz Jakub RÁKOSNÍK, *Odvrácená tvář meziválečné prosperity. Nezaměstnanost v Československu v letech 1918-1938*, Praha 2008, s. 84-159.

socializaci hospodářství, nakonec došlo v únoru 1920 jen ke schválení zákona, který měl zabezpečit to, aby část čistého zisku z výroby byla rozdělována přímo mezi zaměstnance. Postupně se rozvíjelo podnikání, byly zrušeny potravinové centrály a vše nasvědčovalo tomu, že se hospodářsko-sociální vývoj v Československu definitivně zlepšuje. Stabilizace koruny a zvýšení její hodnoty na druhou stranu způsobily nezájem o exportované československé zboží – pro chudší státy bylo příliš drahé. Ekonomický rozvoj tak byl značně pomalý.

Další krize přišla v roce 1921 - 1922 z USA. V Československu poklesla výroba i mzdy, opět se rozběhly stávky. Tato krize ale měla ve výsledku ozdravný dopad na ekonomiku - výrobní podniky a společnosti se očistily od zastaralých válečných provozů, neboť krizi byly schopné překonat jen modernizované podniky. Na technologicky zaostalejším Slovensku to však mělo až tak silný dopad, že zde končily celé tovární provozy.⁴¹

Co se týče průmyslového rozvoje, představovaly české země ještě v rámci rakouského Předlitavska průmyslově nejrozvinutější území, ovšem Slovensko bylo v oblasti průmyslu a zemědělství na úrovni, na které se české země nacházely zhruba před osmdesáti lety. A to nemluvě o Podkarpatské Rusi, která byla ještě zaostalejší než Slovensko. Znamenalo to tak nutnost podpory těchto oblastí různými daňovými úlevami či investičními pobídkami.

V lednu 1923 vystoupala nezaměstnanost až na dvojnásobek poválečné hodnoty, nicméně v průběhu roku nastal obrat a v listopadu 1924 již byla nezaměstnanost snížena na mez potřebnou ke zdravému přeskupování pracovních sil a československá ekonomika se tak definitivně vymanila z poválečné hospodářské a sociální krize.

Společnost První republiky se celkově měnila. Lidé získali nejen větší občanská práva a svobody, ale ruku v ruce s tímto a s vývojem průmyslu, ekonomiky a jiných aspektů došlo také k demografické revoluci. Nejprve v českých zemích, později i na Slovensku. Ženy získaly větší práva (nejen volební), rozvíjela se emancipace. Měly možnost angažovat se v různých spolcích, což symbolizuje mimo jiné i založení ženské varianty organizace YMCA a totiž Křesťanského sdružení mladých žen – YWCA.⁴²

⁴¹ Srov. TAMTÉŽ.

⁴² YWCA fungovala na obdobném myšlenkovém základě jako YMCA, jednalo se o organizaci dbající na rozvoj osobnosti, výchovu, lásku k rodině, zodpovědnost a morální čistotu v duchu křesťanských hodnot – tedy stejných hodnot, jako které

Měnila se móda, ženy mohly více rozhodovat o dění v rodině, začínaly se dělit s muži o domácí práce, více využívaly i možnost ovlivnit rozhodování o počtu dětí v rodině. Rodiny snižovaly počet dětí a tím prohlubovaly vztah k dítěti – zvyšovala se péče o děti, vytvářela se moderní rodina. Stát se na této péči aktivně podílel – nově se po evropském vzoru budovaly mateřské školy, zavádělo se hromadné očkování, zvyšoval se obecně hygienický standard měst. I mnohé nadané děti, které dříve z finančních důvodů na středoškolské vzdělání nedosáhly, si jej nyní mohly dovolit. Vysoké školství bylo i nadále spojeno s nutností hmotného zajištění rodiny studujícího, nicméně i tak bylo toto prostředí jednoznačně formující pro vznik silné sociální skupiny národní inteligence.

Rozvoj spolkové činnosti a fenomén volného času přinášel další z důležitých faktorů ve výchově mládeže, a to potřebu organizovat volnočasové aktivity pro mladé, pořádat různé tábory, debatní kroužky, rozličné kurzy aj.

vyznávala YMCA. Založena byla v roce 1855 v Londýně a její česká odbočka vznikla (stejně jako YMCA) již roku 1921 díky iniciativě dcery prezidenta T. G. Masaryka Alice Masarykové. YWCA a YMCA čile spolupracovaly, jednalo se opravdu pouze o ženskou mutaci původní mužské organizace. Co se týče období jejího působení v Československu, postihl ji stejný osud jako mužskou organizaci YMCA – roku 1943 byla zrušena nacisty, po válce opět obnovena a tři roky po komunistickém převratu – v roce 1951 - opět zrušena, tentokrát komunisty. Svou činnost obnovila po roce 1990, ovšem ve velmi omezené působnosti. V její nové postkomunistické existenci totiž převzala většinu působnosti mezi mládeží taktéž nově obnovená, organizačně silnější YMCA, která již změnila svůj název na Křesťanské sdružení mladých lidí a stala se tak organizací pro lidi „*bez rozdílu rasy, pohlaví, náboženského vyznání, (...)*.“ Viz oficiální webové stránky - www.ymca.cz.

2.3 NÁBOŽENSKÝ KONTEXT

Důvody, proč se mohly na společenském poli Československé republiky angažovat organizace, jako byla YMCA, je třeba hledat již v 19. století. V té době se ve vyspělých evropských zemích naplno začala prosazovat sekularizace.⁴³ Právě sekularizace společnosti a odsunutí náboženství do sféry soukromé mělo v 19. století za důsledek mimo jiné rozmach nacionalismu. Náboženství dávalo společnosti jako celku možnost sebeidentifikace, a tak když stát přestal být konfesijní, bylo třeba nalézt jiný způsob kolektivní identifikace. Tím se právě stal nacionalismus, který ve své „řeči“ využíval mnoho z rámce náboženské symboliky a rituálů – z náboženských poutí se staly poutě národní, oslavovali se národní hrdinové, pro které se v osmdesátých letech 19. století vystavěl pantheon na Vyšehradě aj. Současně s nacionalismem se prosazovala idea občanského principu, vliv církve ve státě byl považován za překážku v utváření občanské společnosti. Sekularizace v evropských zemích byla namířena především proti většinové církvi jako instituci a ve výsledku přinesla celkové uvolnění vztahu člověka k víře.

V habsburské monarchii se od dob josefínských reforem stala církev služebnicí státu, byla přesunuta do oblasti „úřední“ a toleranční patent potvrdil možnost multikonfesionality. Postupné zrovnoprávnění církví a celková sekularizace státu s sebou nesly myšlenku občanské společnosti na parlamentním základě. Odpor Čechů ke

⁴³ Odluka státu od církve měla v jednotlivých evropských zemích různou intenzitu a probíhala v rozdílných obdobích. Ve výsledku se dotkla prakticky všech státních aparátů, které byly ruku v ruce se zrovnoprávněním menšinových náboženství nuceny zachovávat v přístupu k nim formální neutrálnost. K problematice sekularizace v návaznosti na utváření státu srov. Jiří HANUŠ (ed.), *Vznik státu jako proces sekularizace. Diskuze nad studií Ernsta-Wolfganga Böckenfördeho*, Brno 2006. Konkrétněji potom pro české země Jiří MALÍŘ, *Sekularizace a politika v „dlouhém“ 19. století*, in: L. Fasora – J. Hanuš – J. Malíř (eds.), *Sekularizace českých zemí v letech 1848 – 1914*, Brno 2007, s. 11-24.

katolicismu pramenil mimo jiné i z obecné domněnky, že katolická církev je odpovědná za historické národní neúspěchy – především s odkazem na husitství.⁴⁴

Protikatolický odpor a ryze nacionální smýšlení však nebyly celospolečenským standardem. Část české společnosti si chtěla zachovat jak identitu náboženskou, tak nacionální. Z tohoto proudu vznikaly organizace typu Orel, který byl variantou nacionálního sokolství na katolické platformě. Právě v tomto směru smýšlení společnosti se dají hledat kořeny veřejně činné křesťanské organizace, kterou YMCA byla.

Češi celkově žili v přesvědčení, že jsou Husovým a Žižkovým lidem, přesto se však většina obyvatelstva hlásila na přelomu 19. a 20. století k římskokatolickému vyznání. Nebylo tomu jinak ani po vzniku republiky, kdy se při sčítání lidu v roce 1921 přihlásilo k Římu 82% obyvatelstva (českého, ale především německého). Problémem katolické církve v očích českého lidu však bylo její sepětí s habsburskou dynastií. O reformu katolicismu se především v Čechách snažilo již od roku 1895 společenství Katolická moderna. To se však nikdy nestalo masovým hnutím a navíc bylo jeho působení roku 1910 definitivně ukončeno papežskou encyklikou.⁴⁵ Čeští kněží ještě za války vystoupili v hnutí odmítajícím habsburský katolicismus a vytvořili Jednotu katolického duchovenstva⁴⁶, k níž se přihlásilo 80-90% všech kněžích včetně kléru z oblastí Moravy a Slovenska. Jednota byla propagátorem revoluční církevní reformy, potýkala se však s problémem, kterým byl oficiální distanc nově československé vlády od církve. Ministerstvo školství a národní osvěty vydalo nařízení, kterými radikálně omezilo působení církve ve výchově mládeže – veškeré náboženské úkony ve výuce

⁴⁴ Obecné poměry v katolické církvi v českých zemích před vznikem Československa souhrnně přibližuje Jaroslav KADLEC, *Přehled českých církevních dějin II.*, Praha 1991, s. 221-238.

⁴⁵ Katolická moderna navazovala na evropské a americké obrodné hnutí snažící se o modernizaci přístupu k víře. Svého času měl tomuto hnutí blízko i T. G. Masaryk, nicméně roku 1907 se od něho definitivně odvrátil a roku 1910 jej papežská encyklika jako snůšku nejhorších herezí zakázala. K tomu tématu detailněji srov. Marek ŠMÍD, *Masaryk a česká Katolická moderna*, Brno 2007.

⁴⁶ K tématu reformního hnutí římskokatolického duchovenstva v Československu v letech 1918-1924 srov. Pavel MAREK, *Církevní krize na počátku první Československé republiky*, Brno 2005, s. 22-170.

byly prohlášeny za dobrovolné, čímž byl fakticky reorganizován celý způsob školské výuky. Jednota byla nakonec rozpuštěna a na místo ní založena nová Církev československá⁴⁷, která měla na rozdíl od římskokatolické blíže k modernímu občanství a snažila se o oživení náboženského života⁴⁸. Po válce byl znát obecně odklon obyvatelstva od katolicismu především u českého obyvatelstva. Mnoho obyvatel se přiklonilo k bezvěrectví, jiní přecházeli právě do nově založené Církve československé. Ani další protestantské církve nezůstaly v revolučních změnách této doby upozaděny a dohodly se na spojení augšpurského a kalvínského vyznání do podoby nové Českobratrské církve evangelické⁴⁹, která se také hlásila k Husovu odkazu.

Tento trend odklonu od původního katolicismu potvrzuje i postava prezidenta T. G. Masaryka. Vychován byl v katolické rodině, aby posléze přišel s kritikou katolicismu. Tomu vyčítal konzervativnost, odklon od vědy a filozofického myšlení, lpění na dogmatech a nařízeních a celkově zaostání ve středověkém myšlení. Sám proto přestoupil k reformované evangelické církvi⁵⁰, byť jeho kritika církve se vztahovala obecně na všechny církve – poukazoval na propojení krize víry a krize moderního člověka.

⁴⁷ Církev Československá byla založena 8. ledna 1920, od roku 1971 změněn název na Církev československá husitská. Dle sčítání lidu se k ní v roce 1921 hlásilo 5,2% obyvatelstva, v roce 1930 7,3% a v roce 1950 10,6%. Více srov. <http://www.czso.cz/sldb/sldb.nsf/i/home>.

⁴⁸ Církev Československá vznikla především z potřeby vybudovat nový věroučný systém tak, aby byla reformována sféra teologie a dogmatiky. Církev stavěla na demokratických vnitřních strukturách, zapojeni byli laici i ženy. Blíže srov. Pavel MAREK, *Církevní krize na počátku první Československé republiky*, s. 212-260.

⁴⁹ Českobratrská církev evangelická vznikla sloučením všech českých evangelických sborů v prosinci 1918. Údaje ze sčítání lidu: rok 1921 – 2,3% obyvatelstva, rok 1930 – 2,7%, rok 1950 – 4,5%. Převzato dle <http://www.czso.cz/sldb/sldb.nsf/i/home>

⁵⁰ Masaryk se pod vlivem své manželky Charlotty přikláněl ke svobodomyšlné náboženské společnosti unitářů, jejíž víra je založena především na osobní svobodě přesvědčení, respektování a rozvíjení plurality názorů. Toto hnutí má kořeny již v době reformace v 16. století. Srov. Vladimír STREJČEK, *Historie a myšlenky unitářství a univerzalizmu ve světě a v České republice*, Praha 1999.

Nezanedbatelným bylo v Československu i židovství⁵¹, které bylo v době národního sebeurčení specifické především snahou ortodoxních židů o vytvoření židovského národního státu a naopak rozvolnění víry u těch židů, kteří usilovali o asimilaci s národem, ve kterém žili⁵².

Ve dvacátých letech se některé konfese v zemi dále upevňovaly, zatímco jiné naopak procházely krizí. Církev Československá dospěla k rozkolu, když se její moravská část přihlásila k pravoslaví⁵³, římskokatolická církev se naopak ve svém postavení upevnila. Jejými zásadními úspěchy bylo, že návrh na definitivní odluku církve od státu nebyl v Revolučním národním shromáždění vůbec přednesen a pod vedením Msgre. Jana Šrámka dospěla k úspěchu v prvních parlamentních volbách i Československá strana lidová, která byla v roce 1919 ustavena sloučením několika katolických stran.

Stabilizace vztahu náboženství a státu přineslo i jednání s Vatikánem, jehož výsledkem byl *Modus vivendi* z roku 1928, který upravoval vztahy mezi československým státem a římskou kurií a mj. stanovoval, že církevní hranice se kryjí se státními hranicemi, církevními provinciály se mohou stát pouze českoslovenští státní příslušníci a že církevní hodnostáři skládají přísahu československému státu aj. Již bylo možné uzavírat občanské i církevní sňatky, stejně jako manželství rozvést. Nejsilnější církví byla i nadále římskokatolická, Církev Československá byla druhou největší a i

⁵¹ Izraelská víra v Československu dle sčítání obyvatelstva: rok 1921 – 1,3% obyvatel, rok 1930 – 1,1%, rok 1950 – 0,1%.

Citováno dle <http://www.czso.cz/sldb/sldb.nsf/i/home>.

⁵² Dle sčítání lidu z roku 1921 udávalo jako svou národnost židovskou celkem 30 267 obyvatel, izraelské náboženské vyznání potom 125 083 obyvatel. Zajímavé by bylo rozlišení počtu českých a německých židů z pohledu vývoje počtu v letech 1921 a 1931 (pohled závislosti vyznání a národnosti pro dokumentaci asimilace českých židů), to nám však oficiální dokumenty ze sčítání lidu nedávají.

http://www.czso.cz/sldb/sldb.nsf/i/scitani_v_roce_1921_a_1930.

⁵³ Obecně k pravoslaví v Československu srov. Pavel MAREK, *Pravoslavní v Československu v letech 1918-1942: příspěvek k dějinám Pravoslavné církve v českých zemích a na Slovensku*, Brno 2004. Dále TÝŽ, *Církevní krize na počátku první Československé republiky*, s. 261-300.

přes relativně malý počet věřících ve srovnání s prvně jmenovanou se těšila velké přízni státu včetně dotací.⁵⁴

Nejzásadnější změnou ve vztahu člověka k náboženství se oproti době monarchie stala větší provázanost náboženství a národního vnímání – a to především v situacích, kdy lidé nechtěli upozadit náboženství před nacionalismem. Víra se musela přizpůsobit novým podmínkám, chtěla-li oslovit nově identifikované obyvatelstvo českých zemí – „občany demokratického národního státu.“ Musela se více angažovat např. ve spolkové a veřejné činnosti. Tím se otevřela možnost širšího působení náboženských spolků a organizací na společensko-politické scéně. Obecná obliba organizovanosti ve spolcích se v době První republiky ještě rozrostla. Propojení politických stran se spolkovou organizací fungovalo paralelně vedle řady oficiálně nestranických spolků (tělovýchovných jako byl např. Sokol a Dělnická tělovýchovná jednota⁵⁵ nebo turistických, skautských a tramských⁵⁶ jako byl např. Klub československých turistů či Junák). Vedle těchto spolků tedy vyvíjely činnost také různé spolky a organizace fungujících na náboženské platformě, mezi něž se řadila i YMCA.

⁵⁴ Tématu vztahu církve a státu v prvních letech republiky se věnuje Miloš TRAPL, *Církevní poměry v letech 1848-1938*, in: J. V. Polc – Z. Hledíková (eds.), *Pražské arcibiskupství 1344-1994*, Praha 1994, s. 271- 276.

⁵⁵ Srov. kapitola Tělovýchova.

⁵⁶ Srov. kapitola Konkurence YMCA – skauting.

3 YMCA VE SVĚTĚ

3.1 PRŮMYSLOVÁ REVOLUCE V ANGLII A JEJÍ SOCIÁLNÍ KONTEXT

YMCA byla založena v Anglii v době končící průmyslové revoluce⁵⁷, jejíž vliv na přeměnu sociálních skupin obyvatelstva a ztrátu tradičních hodnot nově vzniklé dělnické vrstvy měl přímý dopad na vznik této organizace.

Nástup industrializace v Evropě druhé poloviny 18. století měl za důsledek přetvoření celé struktury tehdejší společnosti. Hospodářský rozvoj ve Velké Británii po sedmileté válce (1756-1763) byl způsoben mimo jiné i změnou sociálně-společenských vazeb tradiční společnosti – rolníci se osvobozovali od statkářů⁵⁸, řemeslníci od cechovních organizací a obchodníci od tradičních společenství. Pracovní síla začala být považována za druh zboží, který mohl nabídnout osobně svobodný dělník nezávislému podnikateli. Svou roli sehrál i protestantský étos práce, pod jehož vlivem obyvatelé ostrovního království upřednostňovali práci před slavením množství církevních svátků, jak tomu bylo v katolických zemích. Není náhodné, že úspěšnými podnikateli se stávali ti příslušníci buržoazie, kteří se v obchodování drželi pravidel puritánské přísnosti.⁵⁹

⁵⁷ Dějiny Anglie v době průmyslové revoluce detailně např. Paul JOHNSON, *Dějiny anglického národa*, Řevnice 2002, s. 185-243; případně též Keneth Owen MORGAN, *Dějiny Británie*, Praha 1999, s. 317-409. Poměry v Anglii v návaznosti na vznik YMCA zpracovává – poplatně době a účelu vzniku – J. KONEČNÝ, *YMCA. Její vznik, dějiny a význam*, s. 7-35. Konkrétně viz dále.

⁵⁸ Rolníci, kterým byla v minulosti vyvlastněna půda ve prospěch rozšiřování ovčích pastvin, se stávali jejími nájemci. Po zaplacení nájemného měli možnost si ponechat zbytek výtěžku a tak se snažili hospodařit co nejlépe. Mnozí tímto hospodařením zbohatli natolik, že mohli půdu od statkářů vykoupit a stát se tak svobodnými farmáři.

⁵⁹ „Vést řádný život, odříkat se hazardních her a pití, světit den Páně, omezit smyslné rozkoše na laskání zákonné manželky, to jsou ctnosti, za něž člověka nečeká odměna teprve až v nebi.“ Mnohdy bylo náboženství cestou k úspěchu – například i úspěšná čokoládovna Cadbury vznikla mimo jiné hlavně proto, že kakao bylo nejúčinnějším spojencem kazatelů v jejich boji proti alkoholismu. Srov. André MAUROIS, *Dějiny Anglie*, Praha 1993, s. 396.

Neméně napomáhala rozvoji také relativně snadná dostupnost přírodního bohatství – uhlí, železné rudy a cínu. Díky využití uvedených surovin se urychlila i stavba lodí, čímž Velká Británie podpořila svou pozici nejsilnější velmoci na světových mořích. V Británii se obrovským způsobem rozšířila bavlnářská výroba, s jejímž provozem souvisela potřeba zavádění strojů a tím vznik strojírenského průmyslu.

Rozvoj nových technologií, především pak vynález parního stroje, znamenal osvobození průmyslové výroby od přírodních zdrojů energie, ale zároveň i odebrání práce nekvalifikovaným dělníkům, jež stroje plně nahradily. Problematika dělnických vrstev spočívala také v jejich tradičním chápání velké rodiny jako zajištění v případě nemoci či stáří – se vzrůstajícím počtem dělnického obyvatelstva narůstala i konkurence na trhu práce a současně s tím klesaly mzdy. Průmyslová revoluce tak s sebou přinášela dva nové sociální fenomény – vrstvu podnikatelů a vrstvu dělnictva.

Díky zavádění strojů do výroby se dělnické obyvatelstvo stratifikovalo – vznikala vrstva kvalifikovaných předáků a mistrů, z nichž se utvářela jakási dělnická aristokracie. Vedle podnikatelské vrstvy (považované za základ střední třídy) se identifikoval průmyslový proletariát, obě vrstvy však byly svorně zpočátku vyloučeny ze zastoupení v parlamentu (na rozdíl od vlastníků půdy).

Společnost se s nástupem industrializace postupně měnila ze stavovské na občanskou, počet obyvatelstva Evropy se v průběhu 19. století více než zdvojnásobil. Mnozí odcházeli do kolonií, rozšiřovala se předměstí průmyslových měst, kam se masivně stěhovali lidé s vidinou možnosti získat práci v továrnách. Nově vzniklé čtvrti koncentrovaly ve stísněných životních podmínkách obrovské množství lidí.⁶⁰ Oslabovaly se tím jak tradiční hodnoty rodinných vztahů, tak vazby na úzkou komunitu.

⁶⁰ J. KONEČNÝ ve své práci *YMCA. Její vznik, dějiny a význam*, sice popisuje sociální situaci dělnictva v Anglii na konci 19. století poplatně době a účelu vzniku díla (katolický spis brojící proti amerikanismu přinášenému sdružením YMCA do Československa) a navíc tak, že z celé skupiny obyvatelstva dělá kriminální živly, nicméně určitou vypovídající hodnotu v jeho popisu nalézt lze: „V *zchátralých boudách* (...) *kupily se masy dělníků bez rozdílu věku a pohlaví. Zde byla vláda rumu a neřestí všeho druhu. Nebylo tu žádné morální kontroly, žádného vhodného zařízení na ochranu zdraví a slušnosti* (...). *Ký div, že z těchto brlohů lidské bídy vycházeli lidé nepočestní, schopni všeho a že název „tovární děvče“ stačil k vyjádření infámie.*“ TAMTÉŽ, s. 29.

V těchto složitých sociálních podmínkách se pohyboval i George Williams, zakladatel organizace YMCA. V roce 1844 coby mladý textilní prodavač založil v Londýně organizaci sdružující mladé muže – své vrstevníky, dělníky – ve snaze o jejich duchovní, psychický, sociální a fyzický rozvoj a aktivní vyplnění jejich volného času.

3.2 GEORGE WILLIAMS A ZALOŽENÍ YMCA⁶¹

George Williams byl typickým příslušníkem své vrstvy – zemědělský synek, který odešel do města pracovat v textilním průmyslu⁶². Tehdejší pracovní podmínky byly náročné – pracovní doba od 7 ráno do 9 večer, nuzné ubytování, žádná výpovědní lhůta či sociální a zdravotní pojištění. V těchto podmínkách bylo běžné, že případný volný čas trávili dělníci v hospodách, společenský a sociální rozvoj osobnosti v podstatě stagnoval. Williams se coby hluboce věřící snažil nalézt východisko ze společenského úpadku dělnických vrstev v hledání cesty k víře; mezi svými spolupracovníky zpočátku zavedl například biblické hodiny. Svou „misijní“ činnost úspěšně rozvíjel, zejména poté, když 6. června 1844 založil společně s dalšími jedenácti podobně smýšlejícími muži Křesťanský spolek mladých mužů (*Y.M.C.A. – Young men's christian association*). Jejich cílem bylo vést mladé muže k rozvoji duchovního života, ukázat jim cestu k víře a celkově jim nabídnout program pro volný čas, který by je rozvíjel, ne jen utápěl realitu dní. Již tehdy byl kladen důraz především na víru, ne na příslušnost k vyznání. YMCA se od začátku nesnažila být církví, pouze se snažila neformálním způsobem vzdělávat a rozvíjet osobnost pod hlavičkou křesťanské víry.

Organizační struktura sdružení byla tvořena výborem, který byl sestaven z volených zástupců, kteří řídili činnost organizace – jak jednání s úředními činiteli, tak plánování činností. Již o rok později po založení sdružení bylo třeba systém jeho vedení reorganizovat, aby vyhovoval vzrůstajícím požadavkům na rozšiřování činnosti a zvětšující se členské základně. Byl proto ustanoven první sekretář YMCA, který byl

⁶¹ O životě a díle George Williamse a o založení YMCA v Anglii z českých textů srov. např. již citovanou práci J. KONEČNÝ, *YMCA. Její vznik, dějiny a význam*, případně též Petr CHLÁPEK, *YMCA a její význam pro českou společnost*, diplomová práce, Evangelická teologická fakulta, Universita Karlova, Praha 2004. Ze zahraniční literatury o tématu detailně pojednal např. Clyde BINFIELD, *George Williams in context: a portrait of the founder of the YMCA*, Sheffield 1994 či TÝŽ, *George Williams and the Y.M.C.A.. A study in a victorian social attitudes*, London 1973.

⁶² V roce 18401 odešel do Londýna, kde nastoupil jako prodavač do firmy s látkami a kůžemi Hitchcock and Rogers, jejíž se stal později společníkem. Srov. např. P. CHLÁPEK, *YMCA a její význam pro českou společnost*, s. 255-266.

jedním z předních členů YMCA a zároveň městským misionářem. I zde lze vidět propojení cílů organizace s klasickým misionářstvím v dělnických vrstvách.

Činnost organizace, která byla zpočátku spíše klubem zaměstnanců podniku, v němž Williams působil, se z prvotních více méně duchovních aktivit (biblická čtení, modlitební shromáždění aj.) postupně rozrostla o aktivity vzdělávací (nedělní školy, hudební vzdělávání apod.) či sportovní. Postupně jak se přidávali i další členové mimo podnik, bylo nutné rozšířit i prostory, ve kterých působila – organizace kupovala pro své aktivity budovy, v nichž pořádala vedle setkávání členů například i koncerty a jiné kulturní aktivity. Williams se stal váženým členem britské společnosti, jako společník firmy se pak zasadil například o krácení pracovní doby, založil firemní sociální fond, přičemž jeho model vedení společnosti se prostřednictvím Křesťanského sdružení mladých mužů šířil dál. V roce 1851, tedy sedm let po založení organizace, působilo jen v Londýně a jeho okolí již čtyřicet jejích poboček s celkovým počtem 2 700 členů.

V tomto roce byly založeny také první pobočky v severní Americe – v Kanadě i v USA a v dalších šesti zemích⁶³. Dohromady tak v 397 pobočkách sdružovala přes 30 000 členů v Evropě a v Severní Americe. V roce 1853 založil ve Washingtonu svobodný otrok Anthony Bowen první pobočku pro Afro-američany. Dva roky na to, v roce 1855, byla uspořádána první světová konference sdružení YMCA v Paříži, na níž byla založena Světová aliance YMCA a přijata tzv. *Pařížská báze*⁶⁴, která definovala základní principy práce nyní již světové organizace YMCA.

⁶³ V roce 1851 tak YMCA fungovala ve Velké Británii, Kanadě, USA, Austrálii, Švýcarsku, Belgii, Německu, Holandsku a Francii.

⁶⁴ Text Pařížské báze, dosud závazný pro všechny oblasti její práce, zní takto: „*Posláním křesťanských sdružení mladých mužů je sdružovat mladé muže, kteří považují Ježíše Krista podle Písma svatého za svého Boha a Spasitele, touží být vírou a životem jeho učedníky a usilují o šíření jeho království mezi mladými lidmi. Jakékoli rozdíly v názorech na jiné věci, jakkoli důležité, nemají narušovat bratrské vztahy mezi členy Světové aliance.*“ Zdroj: <http://www.ymca.cz/info-o-ymca/poslani/prizska-baze/>. Zásadním zde byl fakt, že myšlenka šíření království Božího se týkala jak duchovních a sociálních, tak tělesných a vzdělávacích aktivit zaštiťovaných organizací YMCA, kdy byla zdůrazněna odpovědnost nejen za život vlastní, ale i za život celého společenství. Ve svém historickém rozvoji tak přesáhly programy YMCA zájmy a potřeby mladých

V roce 1973 byla *Pařížská báze* ještě rozšířena tak, aby její jednotlivé principy byly lépe aplikovatelné na praktický způsob práce ve sdružení YMCA. Tyto tzv. *Kampalské principy*⁶⁵ vyjadřují dodnes cíle a směřování YMCA.

Myšlenka práce organizací YMCA, která vznikla v evangelickém prostředí, byla netradiční především proto, že překonávala zkostnatělé modely společnosti, která v Anglii té doby izolovala jednotlivá náboženská vyznání a sociální skupiny obyvatelstva. Otevřenost byla hlavním rysem, který umožňoval vést organizaci k přijetí všech mužů, ale postupně i žen a dětí bez ohledu na jejich rasu, náboženské vyznání či národnost. Cíl, kterým se stalo uspokojování sociálních potřeb jedince ve společnosti, tak byl jasný již od samého počátku fungování Křesťanského sdružení mladých mužů.

Padesát let poté, co George Williams s jedenácti kolegy založil malý křesťanský spolek sdružující především zaměstnance jedné firmy, byly principy práce organizace YMCA uplatňovány ve více než 5 000 pobočkách sdružujících dohromady více než půl milionu členů.⁶⁶ Mezi ně se již počítalo i několik československých poboček se svými českými, německými, slovenskými i maďarskými členy.⁶⁷

mužů v průmyslovém velkoměstě a postupně se otevřely též pro druhé pohlaví, pro celé rodiny, pro různé třídy, rasy a kultury.

⁶⁵ *Kampalské principy* jsou hodnotami, na kterých YMCA staví od dob svého vzniku dodnes. Konkrétně jsou to tyto zásady: 1. usilovat o rovnost příležitostí a spravedlnost pro všechny; 2. vytvářet a upevňovat mezi lidmi prostředí lásky a porozumění; 3. ve sdružení YMCA i v celé společnosti podporovat a prosazovat čestnost, opravdovost a tvořivost; 4. rozvíjet a upevňovat formy vedení a programů, které dokumentují rozmanitost a hloubku křesťanské zkušenosti; 5. pracovat pro rozvoj celého člověka. Blíže srov. <http://www.ymca.cz/info-o-ymca/poslani/kampalske-principy/>.

⁶⁶ Komplexní přehled dějin hnutí YMCA ve světě v letech 1844-1955 podává práce C. P. SHEDDA (ed.), *History of the World Alliance of YMCAs*.

⁶⁷ V současné době pracuje YMCA ve 124 zemích na celém světě a má více než 45 miliónů členů.

4 YMCA V ČESKOSLOVENSKU V DOBĚ PRVNÍ REPUBLIKY (1919 - 1938)

4.1 AMERICKÁ VOJENSKÁ YMCA V ČSR (1919 - 1924)

Během první světové války fungovala YMCA jako podpora pro vojáky bojující na frontách. Především z USA přišel model vysílání zástupců sdružení YMCA jak na jednotlivá bojiště, tak i do zajateckých táborů, aby zde mezi vojáky šířili myšlenky práce své organizace⁶⁸.

Do Československa přišla YMCA v lednu roku 1919 společně s legionáři z Ruska. Vzhledem k tomu, že křesťanské pojetí a základní teoretická východiska práce Křesťanského sdružení mladých mužů se shodovala s Masarykovým pojetím humanity, byla jeho činnost v Československu prováděna na základě žádosti československé vlády v Paříži. Hned 11. ledna vydal ministr národní obrany Václav Klobáček rozkaz, v němž mj. nařizoval, aby byly sekretářům organizace YMCA poskytnuty výhody vojenských osob⁶⁹. Dále zde ministr rozhodl, že YMCA podléhá veškerým vojenským pravidlům.

Význam sdružení YMCA pro Československou armádu v poválečné době spočíval především v budování vojenských domovů a zátiší. V prvním roce působení založila YMCA v Československu třiatřicet vojenských domovů, které vznikaly zprvu

⁶⁸ Pro dohodové armády bylo působení organizace YMCA velkým přínosem. Za frontou a v zázemí budovala YMCA domovy podobné náplní činností těm, na které byli vojáci zvyklí ze svých mateřských poboček a kde mohli vojáci trávit volný čas. Srov. F. H. TURNER, *Co je to Y.M.C.A.?*, s. 9, dále též Václav VONDRÁŠEK, *Výchovná práce v Československé armádě po roce 1918*, Praha 1993, s. 70-75.

⁶⁹ Vojenské posádky měly navíc dle tohoto rozkazu povinnost poskytnout členům organizace YMCA byt, světlo, otop, vojenský personál a oprávnění nakupovat z vojenských skladů. Zároveň bylo tímto rozkazem stanoveno, že je YMCA podřízena veškerým vojenským pravidlům. O činnosti vojenské části organizace YMCA v Československu srov. např. P. CHLÁPEK, *YMCA a její význam pro českou společnost*, s. 48- 61.

při velkých posádkách.⁷⁰ V těchto vojenských domovech se YMCA, mimo zábavy a rozptýlení, starala také o mravní a duchovní povznesení příslušníků armády. Jedním ze způsobů práce v domovech byly tzv. charakterní rozhovory a biblické hodiny. Vedle náboženských témat se zde probírala i témata politická. Hned v květnu 1920 se však začaly objevovat první hlasy proti působení Křesťanského sdružení mladých mužů v armádě – jednalo se především o výtky, že práce v domovech nemá pevný ráz a předem stanovený program. Dalším nedostatkem také bylo, že vojenské domovy byly zřizovány pouze ve velkých posádkách a navíc mimo kasárna, což způsobovalo, že vojáci trávili čas raději mimo kasárna a ta se pro ně stávala pouze nepříjemným symbolem dřívější vojenské drezury. Také jednotliví posádkoví osvětoví referenti neměli možnost jakýmkoli způsobem ovlivnit náplň činnosti ve vojenských domovech spravovaných příslušníky organizace YMCA, což se samozřejmě vojenskému vedení nelíbilo.

Koncem roku 1920 tak odešlo z Československa velké množství amerických sekretářů a se zemskými vojenskými velitelstvími bylo uzavřeno několik dohod. Jedna z nich například zněla, že se všichni posádkoví osvětoví referenti v oblasti zemského vojenského velitelství Brno stali náměstky amerických sekretářů, čímž se mohli aktivně spolupodílet na vytváření programů výchovné činnosti, které byly posléze schvalovány veliteli příslušných posádek. Osvětoví referenti mohli také kontrolovat obsah knihoven a čítáren ve vojenských domovech a vyloučit tak případnou nevhodnou literaturu.

Obecně však byla zátiší vnímána kladně – jako místa, kde se mohou vojáci zabavit v herně, čítárně, vyslechnout přednášky, případně se pobavit divadelním či hudebním programem či promítáním filmu⁷¹.

Počátkem roku 1921 již YMCA spravovala (vždy výhradně z amerických finančních dotací) čtyřiapadesát velkých domovů, pětadvacet menších zátiší a dvaasedesát filiálék. Postupně se začalo přemýšlet o co nejvhodnějším začlenění této

⁷⁰ Jedenáct domovů vzniklo v oblasti Zemského vojenského velitelství (ZVV) v Praze, dalších třináct v ZVV Brno, třináct v ZVV Bratislava a pouze jeden na Podkarpatské Rusi.

⁷¹ Jedny z prvních kinematografů se do Československa dostaly právě zásluhou americké vojenské YMCA. Postupně se stávalo pravidlem, že vlastní kinematograf měla každá vojenská posádka. Když byly vojenské domovy rušeny, měl stát na kinematografy předkupní právo.

výchovné složky do armádního organismu tak, aby vznikla lepší spolupráce mezi vojenskými velitelstvími a těmito zařízeními. V červenci roku 1921 se v Praze konal sjezd, na kterém bylo rozhodnuto o převzetí československé organizace YMCA z amerických rukou do českých, čímž byl oficiálně ustaven ústřední výbor a organizována československá odnož YMCA.

Toto rozhodnutí ovlivnilo i práci ve vojenských domovech a zátiších. Byl vytvořen nový předpis, který mj. stanovoval, že práce pro vojenská zátiší má služební povahu a že se řídí dle příslušných směrnic. Předpis stanovoval, že YMCA bude po organizační stránce spravovat vojenská zátiší⁷² do 31. prosince 1921 a ta postupně přejdou do rukou československé armády. Reálný přechod vojenských zátiší z rukou sdružení YMCA pod vojenskou správu se uskutečnil až v průběhu let 1923 a 1924, neboť bylo nutné nahradit všechen personál novými členy z řad armády, což bylo problematické například u projekčních sálů s kinematografy, které potřebovaly odbornou obsluhu. Definitivní předání všech vojenských zátiší⁷³ do rukou armády proběhlo v březnu roku 1924, čímž byla definitivně ukončena činnost organizace YMCA v Československu v armádní linii.

⁷² Pojem „zátiší“ tímto předpisem významově sloučil původní název „vojenské domovy“ označující větší zařízení a původní název „zátiší“ užívaný pro zařízení v menších posádkách.

⁷³ Vojenská zátiší byla předána do rukou státu zcela bezplatně, přičemž hodnota každé z budov převyšovala částku jednoho miliónu korun.

4.2 ZALOŽENÍ YMCA V ČESKOSLOVENSKU, PRVNÍ LÉTA ČINNOSTI

K nejvýznamnějším osobnostem, které usilovaly o založení národní odnože celosvětové organizace YMCA u nás, patřil v první řadě prezident T. G. Masaryk. S Křesťanským sdružením mladých mužů se seznámil již dříve při svých návštěvách Spojených států amerických a zároveň znal i práci členů tohoto sdružení mezi legionáři na Sibiři⁷⁴. Vyslal proto roku 1920 svou dceru Alici Masarykovou do Světového výboru YMCA do Ženevy, aby zde vyjednala konkrétní podmínky vzniku československé národní organizace YMCA. Americká YMCA měla tehdy ve Světovém výboru hlavní slovo a v naplnění této žádosti viděla úspěšné završení jedné ze svých snah o rozvojovou činnost ve střední Evropě. Ještě téhož roku přijelo do Československa na šedesát amerických sekretářů, s jejichž pomocí byla založena první místní sdružení asi na dvaceti místech Československa. Tito sekretáři okolo sebe postupně vytvářeli skupiny osobností, ze kterých byl později utvořen Ústřední výbor Československé YMCA. V tuto dobu také byly realizovány značné finanční investice z americké YMCA především do stavebnictví - patřila sem např. stavba studentského domu v Praze na

⁷⁴ Vzpomínal, jak členové sdružení v Rusku legionářům přes prvotní ostych ze strany Čechů pomáhali a že jejich pomoc byla nutná a milá. Srov. *YMCA v Československu. Co je, co chce, co dělá*, s. 3-6.

Albertově (na Slupi)⁷⁵, organizování spolku pro železniční zřízence a stavba budovy pro železničáře v Bratislavě⁷⁶ či stavba dětských hřišť.

Když byl poté v dubnu 1921 svolán ustavující sjezd Československé YMCA, jednalo se spíše o sjezd již z velké části fungující organizace, na kterém bylo pouze předáno vedení celé organizace z rukou Američanů do rukou Československého ústředního výboru, jehož složení již bylo dopředu známo. V jeho čele stáli Emanuel Rádl a František Drtina⁷⁷. Zároveň byl také přijat *Všeobecný program Československé YMCA*.

Myšlenkově se zakládající osobnosti v československé odbočce sdružení YMCA rozdělovaly do dvou proudů – humanistického a křesťanského. Humanistický proud se realizoval především v městské práci s mládeží, v domech a v táborech zakládaných a spravovaných členy sdružení. K hlavním osobnostem tohoto proudu patřil zejm. Václav Havel starší. Křesťanský proud byl potom tvořen především osobnostmi z okruhu Akademické YMCA a Sboru českobratrské mládeže evangelické, mezi něž patřili Josef Lukl Hromádka a Bedřich Jerie. Dalšími významnými osobnostmi prvních let činnosti organizace YMCA v Československu, které nelze zařadit do předchozích dvou ideových skupin, byli např. již zmiňovaný Emanuel Rádl nebo Jaroslav Šimsa. Další

⁷⁵ Budova byla určena pro univerzitní studenty a zahrnovala jídelnu, koupelny, hernu, čítárnu, knihovnu aj. O všech aktivitách organizace před jejím oficiálním ustavením v ČSR srov. F. H. TURNER, *Co je to Y.M.C.A.?*, s. 11-15. Tato brožura byla oficiálním propagačním materiálem organizace, která tak upozorňovala, že i přes to, že veškeré finance na činnost organizace přicházely z USA a že byť byla YMCA působící v Československu zbudována americkými občany, je její snahou pouze ustanovení československé odbočky organizace YMCA. Zároveň touto publikací ubezpečovala občany, že nemá žádné postranní úmysly. Doslovně zde zmiňovala, že jediným cílem Křesťanského sdružení mladých mužů v Československu je pouze služba mladým mužům a zdokonalení jejich těl, mysli i ducha, „*neboť bohatství národa je skryto v jeho mladých lidech*“.

⁷⁶ Jen na tuto stavbu sehnala organizace šest milionů korun a vybudovala zde vedle čítáren, kantýny, hudebního a divadelního sálu aj. také noclehárnu pro 250 osob.

⁷⁷ I po vzniku československé odnože zůstali ve svých funkcích někteří američtí sekretáři (prozatím na dobu neurčitou), čímž si chtěla americká YMCA pojistit kontrolu nad účelností vynaložených investic.

významné postavy potom zajišťovaly chod konkrétních výborů a oddělení – z těch nejvýraznějších, a pro tuto práci nepochybně významných, je nezbytné uvést osobnost Joe Firsta, duchovního otce táborů YMCA.

Po ustavení Ústředního výboru československé YMCA byla organizována její místní sdružení. Jejich počet se záhy ustálil na čísle dvanáct⁷⁸. Jak již bylo řečeno, americká YMCA podporovala vznik Československé YMCA finančně především v oblasti stavebnictví tak, aby nová organizace měla pro svou činnost vhodná sídla⁷⁹. Tento stavební rozvoj měl také podporu v nově vydaném Zákoně o podpoře stavebního ruchu, jehož cílem byla právě podpora výstavby veřejně prospěšných budov, především pak budov pro studenty ve velkoměstech. V konkrétním případě staveb budov sdružení YMCA garantoval stát okamžité zapůjčení 70% nákladů na stavbu. V první fázi se vybuďovalo v místních sdruženích devět nových budov, v ostatních městech byly adaptovány starší budovy. Budovány byly svobodárny, kafetérie, klubovny, tělocvičny a hřiště⁸⁰. Celkově bylo z americké YMCA poskytnuto v době První republiky do

⁷⁸ Místní sdružení vznikla v následujících městech: Praha, Brno, Bratislava, České Budějovice, Liberec, Hradec Králové, Kladno, Rakovník, Kroměříž, Znojmo, Banská Bystrica a Lučenec.

⁷⁹ Jen za první dva roky zde investovala Americká YMCA částku 100 000 amerických dolarů.

⁸⁰ V jednotlivých místních sdruženích byly provozovány konkrétně tyto budovy: Praha (hlavní budova, svobodárna, kafetérie, bazén, tělocvična, studentský domov), Hradec Králové (hlavní budova, svobodárna, hřiště, kafetérie), Liberec (hlavní budova, svobodárna, hřiště, tělocvična, kafetérie), České Budějovice (pouze pronajaté místnosti), Rakovník (klubovní pavilon), Brno (pouze pronajaté místnosti) Znojmo (hlavní budova, tělocvična, hřiště), Kroměříž (pouze pronajaté místnosti), Bratislava (hlavní budova, svobodárna, tělocvična), Banská Bystrica (hlavní budova, svobodárna, hřiště), Lučenec (hlavní budova, svobodárna, tělocvična). Údaje o Kladnu a chybí, z jiných materiálů uložených v NA Praha, fond YMCA, kart. 1, je však známo, že v Kladně fungovala svobodárna. Srov. *Co je a co chce YMCA v Československu*, Praha b.d., s. 3-4. Snad ještě pro zajímavost stojí za zmínku detailnější popis činnosti místního sdružení v Českých Budějovicích v prvních letech jeho existence. Vedle standardní sociální činnosti zde byl organizován rekvalifikační řidičský kurz pro nezaměstnané, který byl uplatňován v celých jižních Čechách. Taktéž byly organizovány učednické

Československa bezmála 1 800 000⁸¹ amerických dolarů. Československá YMCA v této době zažívala obrovský stavební boom, který byl v roce 1924 navíc podpořen zvláštním výnosem ministerstva sociální péče č. 56 934/II, kterým byl organizaci výjimečně a pouze pro zvláštní účely přidělen status tzv. obecné prospěšnosti⁸², čímž byla YMCA úředně prohlášena za nevýdělečnou a jako taková byla oprávněna žádat o daňové úlevy a o státní subvence. Obecnou prospěšnost si však YMCA nemohla zanést do svých stanov – hlavním důvodem, proč byl křesťanskému sdružení status obecné prospěšnosti vydán pouze v omezeném rozsahu platnosti, bylo především to, že byla stále vnímána jako bohatá americká organizace, která žádné státní dotace nepotřebuje⁸³.

Stavební rozmach, se kterým YMCA přišla, znamenal i významný architektonický přínos československému stavebnictví té doby. Většina budov byla speciálně projektovanými originály, které v sobě reflektovaly architektonické modely z Ameriky. Nově budované stavby musely odpovídat náročným kritériím kontrolovaným americkými sekretáři – ať již šlo o kvalitní zpracování, komfort, estetičnost či hygienické standardy aj. Navíc se na stavbách podíleli ve velké míře kvalitní architekti, mezi něž patřil např. Eduard Hnilička, který začínal svou praxi v ateliéru Jana Kotěry.

Budova Ústředního výboru YMCA v Praze na Poříčí byla vystavěna jako nejreprezentativnější ze všech. Vedle běžné kafetérie a kluboven mohlo ve svobodárně přespávat až 400 mladých mužů, kteří zde mohli dále navštěvovat společenské akce a konference ve společenském sále a především různá sportoviště, která byla prvními

exkurze do průmyslových středisek, čímž se YMCA snažila rozvíjet péči o československou společnost.

⁸¹ Finanční údaje vynaložené Americkou YMCA v komplexnějším přehledu srov. např. P. CHLÁPEK, *YMCA a její význam pro českou společnost*, s. 71-83. Detailní rozbor, finanční zprávy, rozvahy a rozpočty viz NA Praha, fond YMCA, kart. 1.

⁸² NA Praha, fond YMCA, kart. 1. Obecná prospěšnost pro československou organizaci YMCA zde byla přiznána pouze pro stavbu svobodáren v Kladně, Liberci, Hradci Králové, Znojmě, Banské Bystrici a v Lučenci.

⁸³ O poměru darů v návaznosti na nově budované stavby a obecně o způsobu finančního zabezpečení budov YMCA pojednává článek Václava HAVLA, *Je budova darem či břemenem pro Ymca?*, in: YMCA. Časopis sdružení YMCA v Československu, 1925, čís. 3, s. 49-51.

svého druhu u nás vůbec. Jednalo se o krytý plavecký bazén, umělou klopenou běžeckou dráhu či sportovní hřiště na střeše budovy.

4.3 ORGANIZACE SDRUŽENÍ⁸⁴

Vedení Ústředního výboru československé YMCA (dále jen Ústřední výbor) i vedení místních sdružení spočívalo v rukou placených sekretářů, kteří byli vybíráni z řad dobrovolníků. Při vstupu do funkce prošli tříměsíčním školením⁸⁵, kde získali vědomosti z různých oborů – psychologie, vedení diskuzí, vedení účetnictví a majetkové administrativy, ale také např. znalosti sportovních her. Práce sekretáře byla jednoznačně prestižní záležitostí – nejen díky možnostem dalšího vzdělávání, které tato pozice nabízela⁸⁶.

V místních organizacích spolupracovaly se sekretářem na zajištění jejich chodu místní výbory (např. výbor pro spolupráci s domovem, se školou, s církvemi, s úřady aj.), jejichž členové byli jmenováni Ústředním výborem na návrh místních organizací. Vzhledem k tomu, že se jednalo o funkci dobrovolnickou, nebyla jako taková placena. Místním výborům příslušela vymezená pravomoc při správě jmění místních organizací a při ustavování jejich činností. Ve svém rozhodování byly vázány směrnicemi danými Ústředním výborem a výročním sjezdem YMCA. Mimo členů místních výborů zde fungovali ještě jednotliví úředníci a vše zastřešoval ředitelský sbor, který byl podřízen sekretáři.

Výroční sjezd YMCA se konal vždy jednou ročně v květnu a místní organizace na něj vysílaly své delegáty. Tento sjezd uzavíral činnost uplynulého období, schvaloval zprávy ústředních funkcionářů a určoval směrnice činnosti pro následující rok. Ve svém rozhodování však byl omezen a kontrolován pravomocemi Ústředního výboru, který byl majitelem veškerého majetku organizace YMCA v Československu.

⁸⁴ Popis fungování organizace během prvních deseti let existence je popsán např. v publikaci *YMCA v prvním desetiletí 1921-1931*, Praha 1931. Dále je uloženo několik málo materiálů z této doby v NA Praha, fond YMCA, kart. 1. (Převážná většina předválečného archivního materiálu byla zničena gestapem.)

⁸⁵ První školení sekretářů u nás proběhlo v Olomouci roku 1922, jako školitelé zde pracovalo devět amerických sekretářů.

⁸⁶ Sekretáři měli např. možnost navštěvovat různá odborná školení a účastnit se stáží např. v USA či ve Světovém výboru YMCA v Ženevě.

Ústřední výbor se skládal z 27 členů, kteří byli schvalováni výročním sjezdem. Členství v Ústředním výboru trvalo standardně tři roky, mohlo však být prodlouženo. Ústřední výbor se scházel čtyřikrát do roka a na těchto schůzkách projednával zprávy o činnosti ústředí, rozhodoval o všech důležitých záležitostech týkajících se chodu organizace, o programu a zásadách celého sdružení.

K mateřské organizaci YMCA byly přidruženy jako autonomní navíc tyto organizace: Akademická YMCA (AY)⁸⁷, Sdružení česko-bratrské mládeže evangelické (SČME), Svaz evangelické mládeže slovenské (SEM) a Sdružení mládeže bratrské jednoty Chelčického (SMBJCH)⁸⁸. Všechna tato sdružení měla vlastní vedení a stanovy a jejich spojení s organizací YMCA bylo především v oblasti ideové, i když mnohdy zůstaly provázány i organizačně a personálně.

Co se týče řadových členů organizace, platila pro ně určitá specifika způsobená logikou jejího uspořádání. Tím, že byla YMCA organizací necírkevní, jejímž cílem bylo pouze křesťanské pojetí praktického života a která díky tomuto statutu nesloužila zájmům žádné určité církve, bylo možné sledovat náboženskou rozmanitost v členské základně. YMCA sice žádala od svých členů křesťanskou uvědomělost, ponechávala však zcela na jejich rozhodování, které církve chtějí být členy či budou-li zcela mimo jakoukoli církev. Zvláštní status měli členové jiných vyznání – ponejvíce se to týkalo židů. Ti byli místo členů řádných pouze členy mimořádnými, což pro ně znamenalo ochuzení o volební právo. Měli však alespoň možnost stát se členy komisí. Mimořádní

⁸⁷ Akademická YMCA (AY) vznikla v roce 1927 jako výsledek činnosti Obrodného hnutí československého studentstva – jako vyústění jeho potřeb o ustavení odborné organizace. Organizace byla od začátku koncipována jako otevřeně křesťanská. Kladla si za cíl být nositelkou křesťanského myšlení a praxe mezi studenty. Prvním a ustavujícím předsedou se stal Josef Lukl Hromádka, aktivní člen YMCA. Nejprve byla určena pouze pro vysokoškolské studenty, později svou činnost rozšířila i na učitele a středoškoláky. Součástí AY bylo též Vydavatelské oddělení AY.

⁸⁸ Zatímco poslední tři jmenované spolky byly organizacemi církevními otevřenými pro všechny bez rozdílu, Akademická YMCA, jak již bylo řečeno, ve svém členství sdružovala pouze studenty, čímž se stávala do jisté míry elitní. Koncem dvacátých let měla AY šest sdružení, SČME 152 místních sdružení, SEM sto poboček a SMBJCH dvacet pět organizací. YMCA v té době spolupracovala i s jedním sdružením Církve československé. Srov. *Co je a co chce YMCA v Československu*, s. 6.

členové neměli navíc na rozdíl od členů řádných povinnost rozšiřovat zásady sdružení. Navíc mimořádným členem se mohl stát každý člověk starší dvanácti let, zatímco pro řádné členství byla stanovena věková hranice osmnácti let. To také vysvětluje, proč bylo mnohem více členů mimořádných než řádných.⁸⁹ Celkově se členství rozdělovalo na čtyři druhy: řádné, mimořádné, přispívající (tj. členové, kteří přispívali více než byl obvyklý členský poplatek) a zakládající (tj. členové, kteří složili ve prospěch YMCA alespoň 1000 Kč)⁹⁰. Členem sdružení YMCA se mohla stát každá osoba starší dvanácti let⁹¹. Každý člen Křesťanského sdružení mladých mužů v Československu se stával zároveň i členem Světové YMCA a měl možnost využívat veškerých výhod a služeb organizace, neboť od roku 1922 se Československá YMCA začlenila do Světového svazu křesťanských hnutí, v němž bylo v tu dobu organizováno 56 národních sdružení.

Finance na chod organizace byly získávány z více zdrojů – jednalo se o členské příspěvky, poplatky za členské výhody, příspěvky členů různých klubů, dary od

⁸⁹ Např. členská základna v místní organizaci v Českých Budějovicích měla v roce 1923 následující poměr řádných a mimořádných členů: 90 řádných, 207 mimořádných. Srov. NA Praha, fond YMCA, kart. 1, leták *Přehled činnosti kulturního ústavu YMCA v Č. Budějovicích 1923*. Vyšší počet mimořádných členů byl způsoben mj. tím, že každý, kdo chtěl užívat budovy či sportoviště organizace anebo se chtěl účastnit jejích aktivit (přednášek, táborů, kurzů aj.), musel být jejím členem. Pro tyto popsané činnosti stačilo být pouze členem mimořádným; kdo chtěl být navíc organizačně aj. činný, mohl se stát členem řádným.

⁹⁰ Srov. Stanovy sdružení YMCA v Československu 1930, NA Praha, Fond YMCA, kart. 2.

⁹¹ Např. v roce 1928 měla YMCA včetně všech svých přidružených organizací dohromady již 19 978 členů, z čehož bylo 8 537 dívek, z čehož tedy vyplývá, že organizace nebyla uzavřena jen pro mladé muže, ale členkami se mohly stát i dívky a ženy. Srov. NA Praha, fond YMCA, kart. 1, *Zpráva o programové sociálně výchovné činnosti Ymky v ČSR v roce 1928*. Co se týče členství žen, panovala zde určitá omezení. Pokud se jednalo o pozici aktivního člena, např. ve vedení klubů či oddílů, byla vždy dávána přednost mužům a chlapcům. Ženám a dívkám byla dovolena aktivní činnost pouze tam, kde nebylo možné vyhovět jinak jejich potřebám a pouze pokud tato specifická činnost podporovala a nijak nepřekážela práci vymezeného oboru pro muže a chlapce.

jednotlivců či korporací a v neposlední řadě přímé příspěvky z ústředí získané z různých podpor a darů. Budovy byly stavěny výhradně z darů a finančních podpor.

4.4 HISTORICKÝ EXKURZ DO MÍSTNÍCH SDRUŽENÍ. BRNO, HRADEC KRÁLOVÉ A ČESKÉ BUDĚJOVICE⁹²

Porovnání těchto dvou měst symbolizuje drobnou odlišnost v organizování místních sdružení – zatímco Brněnská YMCA neměla po dlouhou dobu vlastní prostory, v Hradecké YMCA byly vystavěny budovy nové⁹³ a měla tak větší prostor a lepší podmínky pro svou činnost. Popis činnosti Budějovické YMCA je potom zaměřen především na jednu významnou událost – vyhoření budovy v roce 1923.

4.4.1 BRNO

Brněnská odbočka byla ustavena 21. června 1921, tedy dva měsíce po organizování pražského ústředí YMCA. Vznik se vázal na vojenský domov YMCA, kde se toho dne sešli jednotliví ustavující členové, kteří na jednání rozhodli o zvolení výboru a zajištění místností pro činnost nové organizace, stejně tak jako o nutnosti informovat brněnskou mládež o nové možnosti plnění volnočasových aktivit. Hlavní myšlenkou se stala především práce pro mládež, která nebyla dosud nijak organizována.

⁹² Archivní materiál z doby První republiky je zachován pouze torzovitě. V roce 1947 sestavoval Joe First, vedoucí kanceláře letních táborů YMCA, jubilejní ročenku popisující počátky práce v jednotlivých místních sdruženích. Ročenka se však nedochovala, stejně tak jako většina podkladů, které na ni byly připravovány. Jedním z mála dochovaných materiálů jsou tak informace zaslané na pražské ústředí YMCA z Brna a z Hradce Králové. Obojí uloženo v NA Praha, fond YWCA, kart. 17, *Přehled činností YMCA*. Informace o táboře Brněnské YMCA u Veverčí (dnes Veverské) Bítýšky jsou doplněny z materiálů z archivu brněnské YMCA: *Náš úkol v Brně*. Časopis YMCA v Brně, duben 1934, ročník VI., čís. 1. Toto číslo bylo celé věnováno propagaci tohoto tábora. Informace o místním sdružení České Budějovice jsou převzaty z materiálů v NA Praha, fond YMCA, kart. 1.

⁹³ Výstavba svobodárny v YMCA Hradec Králové spadala do programu ministerstva sociální péče, kdy byla na její výstavbu udělena výjimka a výstavba tak byla osvobozena od placení daní. Srov. následující kapitolu této práce nazvanou Program YMCA, cíle, zásady práce.

Optimismus při vzniku brněnské pobočky nechyběl a její členové si kladli nemalé cíle: „*Tak jako je město Brno srdcem republiky, tak nechť je brněnská YMCA srdcem svého města a příkladem všem v republice.*“⁹⁴ Vedle práce pro vojáky tak byla v Brně započata práce pro mládež. První prostory byly získány v tzv. Lidové kuchyni,⁹⁵ které však byly již od počátků nevyhovující. Vzhledem k tomu, že brněnská pobočka byla založena v létě, rozhodlo se vedení pro využití alternativních prostor a přeneslo tak středisko péče na hřiště v Černých polích a později do Lužánek. Organizace měla již od počátků mezi mládeží úspěchy. Jedním z hlavních bodů práce, které táhly mládež ve všech místních sdruženích, byly nové sporty, které YMCA vyučovala a hrála na svých hřištích – ať už to byl volejbal, basketbal nebo lukostřelba, které u nás do té doby známé nebyly.⁹⁶ Denně se na hřišti scházelo 260-300 studentů a učňů.

Vzhledem k počtu učňů a jejich sociální situaci se brněnská YMCA rozhodla této skupině věnovat podrobněji. Nejprve zakoupila od města malý dřevěný dům, kde organizovala pro učně různé zájmové kroužky a skupiny. V roce 1922 svou práci pro učně ještě více specializovala, začala spolupracovat např. s průmyslovými svazy a odbory. V tutéž dobu byl vybudován také tzv. polední útulek, kde se scházeli v době volna během pracovního dne zaměstnanci z obchodů či ti, kteří za prací do Brna dojížděli. Ti se zde mohli věnovat program obdobnému jako v jiných střediscích – navštěvovat besedy, proslovy, kurzy, ale i hrát společenské hry nebo stolní tenis. Systém organizace práce v těchto střediscích byl ve všech místních odbočkách stejný – nejschopnější a nejnadanější z členů tvořili sbor vůdců a jako jednotlivci vedli vybrané pracovní skupiny.⁹⁷ Později se činnost brněnské YMCA rozšířila na pořádání večerů otců a synů, dnů matek⁹⁸, jazykových, odborných, řečnických a dalších kurzů, kroužků

⁹⁴ Tuto řeč pronesl na jednání 21. června 1921 jeden z ustavujících členů YMCA. NA Praha, fond YWCA, kart. 17, *Brněnská YMCA v letech 1921-1946*.

⁹⁵ Dle dochovaných materiálů lze předpokládat, že se jednalo o část vojenského domova.

⁹⁶ Blíže srov. kapitolu této práce nazvanou Tělovýchova.

⁹⁷ Vůdcovství se obecně stalo hlavním principem práce mezi mládeží v celé organizaci YMCA. Podrobněji se otázkou vůdcovství zabývá kapitola této práce nazvaná Výchovná činnost.

⁹⁸ Květnový Den matek, který se po roce 1990 opět slaví v České republice, je přímým importem Křesťanského sdružení mladých mužů ze Spojených států amerických.

fotoamatérů, šachistů, filatelistů, ale také např. abstinentních kroužků či kroužků sportovních. Pořádány byly besídky, akademie, večírky, semináře, společná studia bible a další množství rozličných aktivit včetně letních škol.

V Brně, obdobně jako v jiných městech, přišla YMCA s rozvojem plavání. V Praze vybudovala přímo nový plavecký bazén, v Brně pořádala alespoň plavecké kurzy v městské plovárně. Tyto sportovní aktivity patřily k dalším z výrazných směrů činnosti této organizace mezi mládeží. Ještě významnější potom byla práce s mládeží na letních táborech. Brněnská pobočka nejprve posílala své členy na tábory na Sázavě a na Oravě,⁹⁹ ale zájem o táboření byl tak veliký, že se rozhodla vybudovat vlastní tábořiště. Prvním se stal roku 1924 chatový tábor pro sedmdesát chlapců u Veveří Bítýšky a v roce 1939 přibyl tábor u Biskupic pro 140 chlapců.

Standardním způsobem poskytování sociální péče se stejně jako v jiných místních sdruženích, tak i v Brně, stalo stravování za výhodné ceny v kafetériích. Brněnskou kafetérii založila YMCA v roce 1927 – stravovat se sem chodili sociálně slabší obyvatelé, přičemž ti z opravdu nejhudších poměrů měli nárok na stravu zcela zdarma, jiní dostávali alespoň třicetiprocentní slevu. Počet těch, kteří se zde stravovali za výhodné ceny, vzrůstal především díky uprchlíkům v prvních letech protektorátu.

I v Brně vznikly v pozdější době také dva studentské internáty dohromady se dvaadesáti lůžky, dále učňovský domov s dvaceti lůžky. Obojí však YMCA spravovala pouze do doby svého násilného rozpuštění gestapem v roce 1943. Následně zasáhly v roce 1944 jak učňovský domov, tak kantýnu bomby a obě budovy do základů vyhořely.¹⁰⁰

Obdobně je tomu s tradicí stavění vánočních stromků na veřejných prostranstvích, k jejímuž rozšíření YMCA masově přispěla.

⁹⁹ Tábory na Sázavě a na Oravě byly prvními tábořišti této organizace u nás vůbec. Fenomémem výchovy mládeže v letních táborech se podrobněji zabývá kapitola Tábory a tábornictví YMCA přítomné práce.

¹⁰⁰ O činnosti organizace v letech 1938-1945 více v kapitole nazvané YMCA v Československu v období druhé světové války.

4.4.2 HRADEC KRÁLOVÉ

YMCA v Hradci Králové patřila také k těm, které vznikly hned v prvních měsících po založení pražské centrály. Stejně jako v brněnské odbočce, tak i v Hradci se členové organizace scházeli nejprve v pronajatých místnostech a shodně také přišli s programem tělovýchovným. Hřiště založili hned v roce 1922 na pozemcích pronajatých městem a zájemce zde učili volejbal, basketbal a jiné sporty importované z Ameriky. Shodně také učili plavání a navíc trénovali atletický oddíl. Hradecká YMCA se zaměřila především na tělovýchovný program – např. v roce 1923 se atletických akcí zúčastnilo 15 450 osob. Co se týče odborných kurzů, pořádaly se večerní kurzy angličtiny, němčiny a ruštiny, odborné přednášky, kurzy vedoucích aj. Objem činnosti byl v podstatě shodný s činností brněnské odbočky – večery otců a synů, oslavy dne matek, odborné kurzy, přednášky aj. Od Brna se Královéhradecká odbočka odlišovala tím, že již v roce 1925 měla vybudovanou svou vlastní budovu. Pozemek získala YMCA od města, dotace na výstavbu plynuly z USA. Navíc tím vznikla i lůžka svobodárny, tedy ubytovny pro mladé muže žijící mimo domov. Tím, že měla hradecká YMCA k dispozici vlastní budovu, rozšířil se jí prostor pro činnost – svou členskou základnu rozdělila podle zájmů a věku do jednotlivých pracovních skupin a klubů, které se pravidelně scházely ve vybavených klubovnách. Rozšířil se okruh přednášek, seminářů a debatních večerů, v nové jídelně se poskytovalo levné stravování. Pro služby, které byly v budově poskytovány, začaly prostory hradeckého sdružení YMCA vyhledávat i nečlenské korporace a spolky, které chtěly její služby využívat, čímž se rozšířil vliv organizace do celého města. Své vlastní tábořiště si vystavěla až v roce 1935 v Orlických horách.

4.4.3 ČESKÉ BUDĚJOVICE

Stejně jako v předchozích dvou případech, i v Českých Budějovicích bylo zřízeno místní sdružení již roku 1921. Od roku 1919 zde nejprve působila vojenská YMCA v Mariánských kasárnách.¹⁰¹ V roce 1923 sdružovalo celkem 473 členů¹⁰².

¹⁰¹ Srov. *Encyklopedie Českých Budějovic*, s. 627.

¹⁰² Veškeré statistické údaje vycházejí z informačního materiálu NA Praha, fond YMCA, kart. 1, *Přehled činnosti kulturního ústavu YMCA v Č. Budějovicích za r. 1923*.

Prvním ředitelem budějovické YMCA se stal Američan Mr. Jennings, po něm v letech 1922-1933 Joe First.

V čele organizace v jejích počátcích stáli čtyři sekretáři, dvanáct členů ředitelstva a práci za úvazek vykonávali další čtyři zaměstnanci. V kafetérii byly zaměstnány čtyři osoby, dobrovolných pracovníků zde vykonávalo práci celkem šestnáct. Vydáván byl časopis Měsíční zpravodaj v počtu 8 200 výtisků za rok. Členové se pro potřeby odborné práce rozdělovali do jednotlivých odborů, kterých bylo v roce 1923 celkem jednadvacet.¹⁰³ Ze sportů byly provozovány vedle tradičního volejbalu a basketbalu také baseball, házená, hokej, tenis, lehká a těžká atletika, plavání a bruslení. Z odborných kurzů to byla jazyková výuka, pasní na stroji a řidičské kursy.¹⁰⁴ Tyto kursy byly pro českobudějovickou odbočku specifické – fungovaly během celých dvacátých let v několika městech v jižních Čechách (České Budějovice, Strakonice, Jindřichův Hradec, Blatná, Rokycany) a vysloužily si velkou oblibu. Výuka probíhala v automobilu budějovické YMCA Praga-Alfa a teorii vyučovali důstojníci z vojenského učiliště automobilového dělostřelectva. V Budějovicích YMCA také provozovala biograf, divadlo (svůj divadelní sál půjčovala YMCA např. i městskému divadlu pro potřeby zkoušek), loutkové divadlo a koncerty.

Co se týče sociální činnosti, poskytla YMCA ve svém domě zdarma celkem 697 noclehů, 3617 osob mělo možnost využít sprch, denně se vydávalo za zvýhodněnou cenu průměrně pětadvacet obědů, přispívalo se chlapcům na pobyty v letních táborech, 135 nejchudších dětí se dočkalo vánoční nadílky a celkově bylo rozdáno na 174 000 dopisních papírů a obálek.

Budějovická YMCA také spolupracovala s různými jinými organizacemi, z těch nejzajímavějších spoluprací to bylo například vypůjčení stanů skautům na letní rekreaci či pomoc s výukou nových míčových her ve školách a ve sportovních klubech.

¹⁰³ Konkrétně se jednalo o následující odbory: sportovní, těžkoatletický, tenisový, hudební, dramatický (2x), fotografický, dámský, dále odbor střádalu (v roce 1923 uspořilo 82 členů 311 266 Kč), klub šachistů, volejbalová liga, sbor zachránců života, bratrstvo zaměstnaných hochů, kroužek abstinenci, nekuřácký, anglický, francouzský, německý, biblický a sbor vůdců a sbor dobrovolných pracovníků.

¹⁰⁴ Popis fungování řidičských kurzů je převzat z materiálu NA Praha, fond YMCA, kart. 1, *Zpráva činnosti za rok 1927 pro ministerstvo školství*.

Tato rozsáhlá práce budějovické YMCA byla dramaticky přerušena 23. prosince 1923 požárem hlavní budovy organizace. Výstavba budovy, která stála nedaleko vlakového nádraží na pozemku pronajatém od města, byla zahájena vojenskou správou v roce 1919. Nedokončenou stavbu koupila YMCA v roce 1921 a na své náklady ji dostavěla. V rozsáhlé budově se nalézal sál pro 600 osob (v té době největší ve městě) s úpravou pro biograf i divadlo, menší přednáškový sál s loutkovým divadlem, klubovny a herny se čtyřmi kulečnickými, čítárna, knihovna, temná komora pro potřeby fotografického odboru, kafetérie,¹⁰⁵ sprchy aj. Vedle budovy se nacházelo rozsáhlé hřiště určené pro sportovní hry a atletiku,¹⁰⁶ které se v zimě měnilo na kluziště. Jediná část budovy, která zůstala požárem nepoškozená, byl přístavek na dvoře, kde se pořádaly jazykové kurzy a která v létě sloužila jako turistická noclehárna. Po požáru byla tato budova využita pro kancelář a klubovnu YMCA.

Jak významná ztráta to pro organizaci byla, dokládá zpráva o činnosti za rok 1927.¹⁰⁷ V tomto roce sdružovala budějovická YMCA 246 členů, což je zhruba o polovinu méně než v roce 1923 před požárem budovy. Její činnost se nyní omezila jen na pronajaté místnosti. Počet odborů sdružujících členy k odborné práci se z původního počtu jednadvaceti zúžil na tři,¹⁰⁸ nicméně snaha o rozvoj a aktivní činnost se organizaci nedala upřít. V roce 1927 například zorganizovala středoškolské sportovní závody nebo volejbalový turnaj či přespolní běh. Rozsah činnosti však již nikdy nedosáhl takových rozměrů, jak tomu bylo v roce 1923 před požárem budovy. Budějovická místní organizace ani nezaložila svůj vlastní tábor – jediný jihočeský tábor Vlčice u Třeboně spadal do vlastnictví YMCA Praha.

¹⁰⁵ U kafetérie je v materiálech zdůrazňováno, že se jednalo o jedinou abstinentskou restauraci ve městě.

¹⁰⁶ Sportovní činnost budějovické pobočky YMCA nebyla zanedbatelná. Největší úspěchy sklízela na poli atletickém - v roce 1923 patřil oddíl lehké atletiky mezi nejlepší v republice.

¹⁰⁷ NA Praha, fond YMCA, kart. 1, *Zpráva činnosti za rok 1927 pro ministerstvo školství*.

¹⁰⁸ Jednalo se o sportovní odbor, šachový odbor a z původního odboru střídalů s dvaosmdesáti členy se stal pouze kroužek střídalů s šesti členy.

Činnost ve všech místních organizací byla, bez ohledu na materiální zázemí (viz srovnání poboček v Brně, Hradci Králové a Českých Budějovicích), v podstatě shodná a vždy se řídila podle myšlenky všestranného rozvoje osobnosti. Všechny místní organizace se svými členy sportovaly, organizovaly pro ně odborné kurzy, přednášky, později také letní rekreaci, případně jim nabízely levné ubytování či stravu. Ty organizace, které měly vlastní budovy, lépe šířily svou práci mezi občany, nicméně oblibu si činnosti zabezpečené místními pobočkami československého sdružení YMCA získaly ve všech městech, kde byly tyto pobočky ustaveny.

4.5 PROGRAM YMCA, CÍLE A ZÁSADY PRÁCE

YMCA se ve své práci vždy hlásila k myšlenkám T. G. Masaryka, který byl jejím velkým podporovatelem a který se prostřednictvím své dcery zasloužil o její uvedení do Československa. I přístup k víře mohl být definován skrz postavu Masaryka: „*Křesťanství Ymky je Masarykovo aktivní křesťanství, mravní křesťanství, zduchovněná praxe životní, křesťanství rozumu a srdce.*“¹⁰⁹ YMCA se snažila být po jeho vzoru tolerantní, nekompromisní v naplňování principů demokracie a humanity a jednat tak, aby mohla na svou práci nahlížet v duchu Masarykova „*sub specie aeternitatis*“.

Masaryka lze považovat za postavu, která ideově zcela naplňovala okruhy působení této organizace.¹¹⁰ Již ve své habilitaci se zabýval tématem problému jedince v krizi doby a obecnou ztrátou víry ve společnosti. Navíc jeho manželství s Američankou Charlottou Garrigue v něm podněcovalo zájem o současné Spojené státy americké (vzhledem k jeho zaměření) především v oblasti filozofie, sociologie, politiky a náboženství. Všechny tyto rysy Masarykovy osobnosti se shodovaly se směry působení sdružení YMCA, a proto si jej tato organizace již od počátků zvolila za svou ideovou ikonu. Právě zásluhou prezidenta Masaryka, především díky jeho podpoře, měla YMCA v prvních letech svého působení u nás takový úspěch. Politicky to byla organizace zcela naplňující ideovou představu práce s mládeží nově vzniklého státního

¹⁰⁹ František KUBKA, *T. G. Masaryk a zásady YMCA*, in: YMCA. Časopis sdružení YMCA v Československu, 1925, čís. 1-2, s. 1.

¹¹⁰ O Masarykově práci v souvislostech s působením organizace YMCA píše například její přední představitel Josef Lukl HROMÁDKA, *Masaryk*, Praha 1930. Hromádka byl jedním z nejvýznamnějších představitelů křesťanského proudu YMCA, tj. osob v okruhu kolem Akademické YMCA a Svazu Českobratrské mládeže evangelické. Vydavatelské oddělení YMCA vůbec vydalo několik publikací věnujících se otázce Masaryka a jeho učení (např. knihy zabývající se otázkou vztahu Masaryka a mládeže). Srov. Emanuel RÁDL: *T. G. Masaryk, hrdina nové doby. Vyprávěno chlapcům*. Praha 1930. (Rádl byl další z výrazných postav počátků organizace.) Dále srov. též Karel PECHOČ, *T. G. Masaryk a středoškoláci*, Praha 1932. Blíže viz soupis literatury v závěru této práce.

celku; měla tak nejen volné ruce k práci, ale byla též v určitých oblastech podporována přímo státem.¹¹¹

V praxi mj. spojovala YMCA všechny národnosti Československa,¹¹² čímž naplňovala své motto „*aby všichni jedno byli*“¹¹³ a dávala si za jeden z cílů pacifistické směřování proti národnostním sporům prostřednictvím křesťanství. Jejimi dalšími myšlenkovými cíli byla práce pro národ začleněná do mezinárodních souvislostí, duchovní, mravní, tělesný, sociální a intelektuální rozvoj jedince, naplňování myšlenky světového bratrství aj. Pro naplnění těchto ideových předsevzetí využívala několik typů činností, přičemž právě na jednotlivých okruzích práce YMCA je možné sledovat plnění těchto myšlenek konkrétněji. Již v historicky prvních stanovách československé odbočky této organizace je zakotveno základní sdělení o jejích cílech: „*YMCA v Československu navazuje na domácí reformační snahy a chce v životě jednotlivců, společnosti i národů uplatňovat i bez ohledu na národnostní, politické a sociální rozdíly evangelium Kristovo, vidouc v něm nepostradatelný zdroj duchovní a mravní síly. Toto prohlášení souhlasí s duchem dosavadní báze světové Ymky,*¹¹⁴ *přijaté federací v Paříži v roce 1855.*“¹¹⁵

Ve své výchovné činnosti se YMCA snažila o doplnění školní a rodinné výchovy především v rovině náboženské. Členové měli žít podle křesťanských zásad a uplatňovat je ve všech sférách své činnosti – od aktivit fyzických přes hospodářské, sociální, občanské, rozumové, mravní až k aktivitám duchovním. Při vstupu do

¹¹¹ Např. přidělení rozhodnutí o obecné prospěšnosti od ministerstva sociální péče v roce 1924, čímž byly stavební aktivity organizace osvobozeny od daňových poplatků.

¹¹² Vzhledem k národnostní rozmanitosti republiky se především v místních sdruženích organizovali vedle českých a slovenských členů i členové např. němečtí či maďarští. Jednalo se konkrétně o pobočky v Liberci, Znojmě, Bratislavě a v Lučenci. Např. ve znojemské pobočce YMCA se zakládajícími členy v roce 1922 stali jak Češi, tak Němci a na tuto dvojjazyčnost organizace navázala i v roce 1928 při budování svého tábora Devět mlýnů-Podyjí, který byl od počátku koncipován jako tábor jazykový.

¹¹³ J 17, 21.

¹¹⁴ K *Pařížské bázi* viz kapitola této práce George Williams a založení YMCA.

¹¹⁵ Stanovy YMCA, čl. II, § 3. Stanovy z prvních let činnosti organizace nebyly v originále v archivních materiálech ve fondu YMCA dochovány, citace dle *YMCA v Československu*, s. 7.

organizace potvrzovali členové svým podpisem toto prohlášení: „*Prohlašuji tímto, že jakožto člen křesťanského sdružení mladých mužů (YMCA) budu se snažit vnitřním životem i svým vnějším chováním, jakož i spolupracovním úsilím uskutečňovat a v životě veřejném plnit vzorná a ideální pravidla charakteru, jak jsou obsažena v životě a učení Ježíše Krista.*“¹¹⁶

Samozřejmě každý ze způsobů práce s mládeží – ať už se jednalo o sociální podporu v podobě levného ubytování a stravy nebo o výuku nových druhů sportů – měl za cíl ujmout se určité cílové skupiny obyvatelstva a ideově na ni působit. Myšlenky náboženské víry, národní odpovědnosti a sociální soudržnosti se rozhodně lépe prosazovaly prostřednictvím „nenucené“ zábavy, než např. výukou ve školách. Ti, kteří navíc žili ve svobodárnách a využívali dalších výhod pro sociálně slabé, se mohli cítit organizaci zavázáni a o to více se zajímat o její činnost. Organizaci YMCA nelze upřít eleganci, se kterou pro své ideové cíle získávala nové a nové členy. Nejednalo se o vypočítavost, pouze se zde objevila organizace, která si dala velký cíl – výchovu celé osobnosti dospívající generace mladých mužů v novém státě, neboť své myšlenky považovala za ideál vhodný pro zdravý rozvoj celé společnosti i československého státu¹¹⁷. To, že k tomu využívala prostředky práce s mládeží jako byly letní tábory, odborné kurzy, sportovní kroužky či organizované pracovní skupiny sdružené v YMCA domech jen svědčí o propracovanosti celé ideologie této organizace, která byla v první řadě založena na přirozené potřebě člověka se rozvíjet, učit novým věcem, bavit se, ale zároveň se i sdružovat a vytvářet přátelství s dalšími lidmi, které trápí stejné problémy a se kterými sdílí stejné myšlenky, názory a zájmy. Ovšem stejně jako každá jiná globální ideologie není nikdy přijímána stoprocentně, tak ani v podstatě ušlechtilé zájmy YMCA nebyly nikdy naplněny tak, aby se organizace prosadila masověji. Navíc tím, že se od počátku stavěla do pozice nepolitického uskupení, byla nakonec definitivně

¹¹⁶ TAMTÉŽ, s. 6.

¹¹⁷ „*Také je třeba vést naši mládež, která jednou bude stát v čele tohoto státu, aby její chování a vystupování bylo přesné a slušné a učit ji, že má mít o člověka hluboký zájem, který je jen tehdy správný, tryská-li z hloubky. Tuto hloubku nám dává víra a zbožnost. Při každé příležitosti myslíme na tento cíl.*“ YMCA v Československu. Co je, co chce, co dělá, s. 14-15.

převálcována ideologií, která svou působnost posunula o stupeň dál až do roviny politické – komunisty.¹¹⁸

Okruhy činnosti YMCA¹¹⁹ lze základně rozdělit na práci sociální a výchovnou, které se navzájem prolínaly, přičemž konkrétní činnosti je možné zjednodušeně rozdělit takto:

I. Sociální činnost: Svobodárny, studentské domovy a levné stravování v kafetériích.¹²⁰

¹¹⁸ Postupnému pomalému omezování činnosti komunisty, který dospěl v roce 1951 až k úplnému zákazu činnosti, je věnována kapitola této práce YMCA v Československu v poválečném období 1945-1951.

¹¹⁹ Nejjednodušším způsobem jak definovat blíže činnosti v oblasti sociální a výchovné péče, je využít statistických dat, která si YMCA sama vedla. Použijeme-li tedy výňatek ze statistiky z roku 1936, zjistíme, že v tomto roce v YMCA existovalo: 289 skupin mládeže s ustanoveným programem, 455 vycvičených dobrovolných vůdců, 8941 členů zapsaných ve skupinách, 484 učňů v besedách, 2173 táborníků za léto, 287 dětí nemajetných nebo nezaměstnaných rodičů v táborech po 14 dní zdarma nebo za uznávací poplatek 1 Kč denně. Dále bylo vydáno 21453 pokrmů zdarma nezaměstnaným, 69002 režijních obědů studentům, učňům atd., bylo poskytnuto 2203 noclehů zdarma, 1573 zlevněných noclehů nezaměstnaným. Z těchto dat jasně vyplývá, jak velký byl objem pomoci zejména nejméně majetným. *YMCA v Československu. Co je, co chce, co dělá*, Praha 1937, s. 17.

¹²⁰ Studenti byli především organizováni v Akademické YMCA, nicméně prostřednictvím YMCA samotné jim byla věnována zvláštní péče prostřednictvím tzv. Studentského domu, který byl ubytovnou pro studenty všech národností. Pro zajímavost uvedme, že v roce 1928 bylo ve členství Studentského domu sdruženo 2 968 posluchačů vysokých škol sedmadvaceti národností. Připočteme-li ještě studenty organizované v šesti sdruženích Akademické YMCA (473 členů), dostaneme s k počtu 3 441 studentů, což je celkové číslo zahrnující ty studenty, kterým YMCA aktivně pomáhala při studiu a tím podporovala obecnou vzdělanost v Československu. Členové studentských domovů se nepočítali do oficiálních počtů členů YMCA; i s nimi by měla YMCA v daném roce 1928 dohromady v Československu 22 946 členů. Údaje srov. NA Praha, fond YMCA, kart. 1, *Zpráva o programové sociálně výchovné činnosti Ymky v ČSR v roce 1928*.

2. *Výchovná činnost*: Práce v YMCA domech - chlapecké kluby, tábornictví a tělovýchova

4.5.1 SOCIÁLNÍ ČINNOST YMCA

Jedním z hlavních proudů práce organizace a jedním z hlavních důvodů, proč u nás byla organizace vůbec ustavena, se stala péče o potřebné občany, konkrétně o mládež. YMCA se zajímala především o výchovu mladých chlapců, především pak těch, kteří byli z různých důvodů mimo svou rodinu. Jednalo se tak o studenty, učně, dělníky, drobné soukromé a státní zaměstnance, které jejich povinnosti zavedly do měst mimo jejich domov. YMCA považovala tuto skupinu obyvatelstva za jednu ze sociálně nejslabších (současně byla také jednou z nejsnáze ideologicky ovlivnitelných) a organizovala pro ně pomoc několika způsoby. Jednalo se hlavně o levné a hygienické ubytování (svobodárny) a levné stravování v kafetériích. Svobodárny se stavěly masově ve všech větších městech, kde měla YMCA svou místní pobočku, navíc na jejich výstavbu dostávala YMCA výjimku ze zákona, čímž byla osvobozena od platby daní. Obecně platilo, že kde fungovala svobodárna, tam bylo možné navštívit také kafetérii.

Svobodárny a kafetérie tak koncem dvacátých let fungovaly v Praze, Bratislavě, Liberci, Znojmu, Lučenci, Kladně, Banské Bystrici a v Hradci Králové. Dohromady v roce 1928 poskytovaly svobodárny k užití 964 postelí, přičemž měsíční ceny za ubytování ceny se pohybovaly od 85 Kč do 270 Kč v rozmezí toho, zda šlo o samostatný pokoj (částka 270 Kč) nebo o ložnici sdílenou s dalšími šesti obyvateli (85 Kč).¹²¹

Možnost stravovat se v kafetériích měli od roku 1928 navíc členové z Brna, kde v pronajatých prostorách nebyl prostor na vybudování svobodárny. V kafetériích se podávaly snídaně, obědy, studené obědy, večeře a studené večeře, přičemž ceny za jednotlivá jídla se pohybovala v průměru od 1,69 Kč za snídani do 6,75 Kč za oběd.

¹²¹ Tato cena zahrnovala bydlení, světlo, otop, čisté ložní prádlo 4x do měsíce, sprchy s teplou vodou, úklid a používání výtahu (placení služeb za výtah se týkalo pouze Prahy - výtah pater-noster zde instalovaný byl vůbec jedním z prvních v Československu). Srov. NA Praha, fond YMCA, kart. 1.

Studený oběd bylo možné pořídit za průměrnou cenu 3,76 Kč, teplou večeři pak za 5,65 Kč, studenou večeři za 3,60 Kč.¹²²

4.5.2 VÝCHOVNÁ ČINNOST

Výchova mládeže byla uskutečňována prostřednictvím různých odborných kurzů či školení, ale jejím největším pilířem se stala specializovaná práce se skupinami mládeže v YMCA domech – v tzv. chlapeckých klubech a poté především na letních táborech, kde byli chlapci pod dlouhodobým výchovným vlivem svých vůdců. Vedení klubů a jednotlivých schůzek a táborových oddílů měli na starosti vůdcové, tedy vyškolení chlapci z řad řádných členů organizace, kteří měli zájem o dobrovolnou práci ve vedení skupiny mladších chlapců. Museli mít zároveň určité předpoklady, jako byla jistá míra přirozené autority, spolehlivost apod. Všichni vůdci se účastnili pravidelných školení, kde se učili způsobům vedení práce s mládeží, ale i řečnickým dovednostem nebo pravidlům sportovních her.¹²³ V jednotlivých klubech potom probírali se svými svěřenci dle určitého programu předem dané otázky, které se stanovovaly dopředu na schůzkách vůdců: správné způsoby chování k rodičům a ve škole, přístup k práci a k povolání, odpovědnost vůči národu a státu, dle křesťanských pravidel i odpovědnost vůči životu, člověku a bližnímu a v neposlední řadě i otázky pohlavní výchovy. Chlapcům byly předkládány vzory hrdinů, přičemž nejvýznamnějším hrdinou byl T. G.

¹²² Ze statistiky z roku 1928 lze navíc vyčíst další zajímavé podrobnosti, například že dohromady ve všech kafetériích v republice bylo vydáváno průměrně 6502 jídel denně, tedy 2 340 720 jídel ročně. Složení jídelníčku přitom bylo následující:

Snídaně: káva, čaj, mléko nebo kakao, 2 rohlíky

Oběd: polévka, maso, zelenina, moučník.

Večeře: maso, zelenina, čaj.

Studený oběd: polévka, maso (malá porce), zelenina, chléb, moučník (místo masa)

Studená večeře: maso (malá porce), zelenina, čaj, moučník (místo masa). Srov. NA Praha, fond YMCA, kart. 1.

¹²³ Např. program brněnského vůdcovského kurzu, který se konal jednu hodinu jednou týdně od ledna do května 1923 byl následující: Úvodní píseň, hlavní téma, praktické použití pokynů, společenské hry, schůze vůdců a na závěr opět zpěv. NA Praha, fond YMCA, kart. 1, *Hlášení činnosti YMCA v Brně za rok 1923*.

Masaryk. Pro tuto výchovu byly tištěny ve Vydavatelském oddělení YMCA i speciální brožury, které jednotlivá témata chlapcům přibližovaly přiměřeně jejich věku.¹²⁴

Výuka v chlapeckých odděleních a na letních táborech byla založena na principech čtyřstranné výchovy – tedy tak, aby se chlapci rozvíjeli jak po stránce rozumové, tak i tělesné, duchovní a sociální. Oblast vzdělání (rozumová) rozšiřovala klasické školní vzdělání o poznatky z nových oborů, obzvláště na táborech se chlapci učili např. poznávat přírodu, ale také jak poskytnout první pomoc. O tělesnou stránku se YMCA zajímala vedle výuky nových sportů a her i zprostředkováním pravidelných zdravotních prohlídek. V rovině duchovního rozvoje potom přistupoval do výchovy prvek náboženský – náboženské přednášky, znalost bible, dějin křesťanství aj. Ve čtvrtém okruhu výchovy, v rozvíjení sociálních schopností, se chlapci učili tradičním morálním hodnotám ve vztahu ke společnosti, ve které žili. Výchova se tak ve svém celku snažila o rozvoj jak duchovní, tak charakterní, přičemž to, která z částí rozvoje osobnosti byla upřednostňována, záleželo již na konkrétním vůdci. Někteří propagovali spíše duchovní směřování a opírali se tak při práci především o biblické rozhovory, při nichž s chlapci debatovali nad jednotlivými biblickými tématy zasazenými do kontextu aktuálních životních zkušeností, jiní směřovali své působení spíše blíže k rozvoji vrozených vlastností chlapců prostřednictvím tzv. charakterních rozhovorů. Oba směry však sledovaly vždy stejný cíl, a to celkový rozvoj osobnosti.¹²⁵

Naprosto nejvýznamnějším místem pro práci s mládeží se však postupně staly letní tábory. Zde měla YMCA díky možnosti dlouhodobější soustavné péče o jedince široké pole působnosti. Prostřednictvím mnohabodového táborového programu mohla aplikovat všechny složky výchovy působící na rozvoj osobnosti a i proto kladla na jejich pořádání velký důraz. Táborům a tábornictví YMCA je věnována zvláštní kapitola přítomné práce.

¹²⁴ Příkladem za všechny může být titul Emanuel RÁDL, *T. G. Masaryk, hrdina nové doby. Vyprávěno chlapců*, Praha 1930.

¹²⁵ Srov. P. CHLÁPEK, *YMCA a její význam pro českou společnost*, s. 85–88, dále materiály v NA Praha, fond YMCA, kart. 1.

4.6 TĚLOVÝCHOVA

YMCA přicházela do Československa v době, kdy zde již úspěšně fungovaly velké tělovýchovné organizace, přičemž z českých se nejvýznamnějšími staly Sokol, Dělnické Tělovýchovné Jednoty (DTJ) a Orel.¹²⁶

Pro poválečnou dobu bylo specifické rozšiřování zdravotní péče a péče o celkový dobrý zdravotní stav občanů, který byl zároveň devízou pro zdravý rozvoj společnosti.¹²⁷ Stát se živě zajímal o zdraví svých občanů, kteří přežili válečná strádání, jak prostřednictvím budováním nových center zdravotní péče, tak i podporou tělovýchovných organizací, které považovaly „kulturu těla“ za své hlavní poslání.

Sokol, jenž byl založen již roku 1862, vedle svého tělovýchovného poslání, stavěl na myšlenkách demokratismu, svobodomyslnosti, pokrokovosti a především služby národu. Stal se největší českou organizací vůbec, v roce 1923 měl již 603 903¹²⁸ členů. Sokol se jako první začal zajímat i ostatní skupiny obyvatelstva, nejen muže. Sdružoval tak žactvo, dívčí a chlapecký dorost i ženy. Dělnické tělovýchovné jednoty potom byly zakládány od roku 1897 jako přidružené tělovýchovné organizace sociálních demokratů, které měly až 222 000 členů,¹²⁹ tedy opět mnohonásobně více než

¹²⁶ O sokolství v období První republiky srov. např. Pavel KOUKAL, *Sokolové u zrodu Masarykovy republiky*, Duchcov 2008, dále Jan WALDAUF, *Sokol: malé dějiny, velké myšlenky*, Luhačovice 2007, či Alois FIKAR, *O Sokole a sokolství*, Praha 1947. Přehled historie Orla od roku 1909 je zpracován např. na stránkách organizace: <http://www.orel.cz/profil/historie.html>, historie DTJ potom srov. práci Viléma MUCHY, *Dějiny dělnické tělovýchovy v Československu*, Praha 1975.

¹²⁷ O rozvoji zdravotnictví a péče o celkové zdraví jedince (lázně, tělovýchovné jednoty) v Československu blíže srov. Z. KÁRNÍK, *Malé dějiny československé (1867-1939)*, s. 197-201 a též TÝŽ, *České Země v éře první republiky III.*, Praha 2003, s. 211-222.

¹²⁸ Srov. Z. KÁRNÍK, *Malé dějiny československé (1867-1939)*, s. 197-199. Pro srovnání zde uvedme, že YMCA měla o pět let později, tedy v roce 1928, pouze 22 946 členů, přičemž do tohoto počtu byly navíc zařazeny všechny příčleněné organizace včetně akademické YMCA.

¹²⁹ Srov. TAMTÉŽ.

kompletní YMCA. Poslední ze zmiňovaných sdružení – Orel nikdy nedosáhl tak masového rozšíření, k čemuž přispělo mimo jiné i to, že vzhledem ke svému katolickému ideovému základu zpočátku nesdružoval ženy a byl jen jakousi přidruženou organizací katolických politických uskupení.

Všechny tyto tři organizace měly za cíl tělesný rozvoj jednotlivců, přičemž u Sokola a DTJ byla akcentována myšlenka národní a u Orla náboženská, resp. katolická. YMCA se ani tak nesnažila být jejich konkurentem, chtěla jen využít sport jako prostředek pro plnění svých výchovných cílů, kdy se jeho prostřednictvím snažila u mládeže o rozvoj smyslu pro kázeň, čestnost apod. Vedle toho v tělovýchově viděla možnost utužení zdraví, které považovala za sociální požadavek a národní nutnost. Ideu, že sport napomáhá k rozvíjení ducha a celkově činí člověka charakternějším, dokládá i následující výrok Emila Kostinka z předmluvy ke knize *Co je to tělesná výchova?*, vydané brněnskou pobočkou YMCA: „*Jsmo přesvědčeni, že tehdy, kdy naši politici – jak to dělají všichni politici Anglie a Ameriky – budou sami pěstovati sport nebo tělocvik, bude u nás v republice i méně svárů a větší blahobyť.*“¹³⁰

Vzhledem k tomu, že YMCA k nám byla importována z Ameriky, tak i systém tělovýchovy, který zde začala provozovat, měl americké kořeny. Hlavním bodem výchovy se staly, na rozdíl od prostých cvičení dříve jmenovaných sportovních organizací, nové sportovní hry, mezi nimiž vynikl především volejbal a basketbal. Americká myšlenka tělesné výchovy měla za cíl nejen fyzicky zdatného jedince, ale i osobu se silným charakterem. Výchova ke sportu probíhala již od předškolního věku, na škole potom tvořila tělesná výchova jednu z důležitých součástí výuky. Toto se snažila zavést YMCA i u nás – budovala nová hřiště¹³¹, rozvíjela sport mezi studenty ve svých studentských domech a taktéž prostřednictvím Akademické YMCA. Vzhledem

¹³⁰ J. A. PIPAL, *Co je to tělesná výchova*, Brno, b.d., s. 3.

¹³¹ Hřiště považovala YMCA za základní místo výuky sportu. V přednášce, kterou vedl v Praze koncem dvacátých let prof. J. A. Pipal, t.č. ředitel YMCA v ČSR a profesor tělovýchovy na amerických univerzitách v Dakotě a Oregonu, a která byla později vydána knižně, byl vznesen názor, že například město Brno by potřebovalo vzhledem ke své velikosti a počtu obyvatel pro zdravý rozvoj sportu alespoň dvacet hřišť. „*Průpravné cviky jsou možny i v tělocvičnách a jízdárnách, ale tj. prostředek z nouze a na zimu, neboť tělovýchova patří ven, a sport prováděti v uzavřené místnosti jest jako plovati v koupací vaně.*“ J. A. PIPAL, *Co je to tělesná výchova*, s. 12-13.

k tomu, že většina sportů, které YMCA v Československu začala vyučovat, nebyla do té doby známá, vydávaly se publikace popisující jejich pravidla – mnohdy včetně fotodokumentace.¹³²

Další z rysů práce YMCA, který byl v tělovýchově obzvláště akcentován, se stalo po americkém vzoru radikální odmítání alkoholu a kouření. „*Kdo kouří, neb pije, jest sportovně mrtev, ač to snad sám neví, necítí.*“¹³³ Snad ve všech publikacích vydávaných Vydavatelským oddělením YMCA bylo zdůrazňováno, jak jsou alkohol a kouření škodlivé a jak důležité je, aby se jim mládež vyhýbala. Tato snaha o potlačení konzumace alkoholu a omezení kouření souvisela s komplexní ideou přestování zdravého životního stylu, který podporoval správné rozvíjení jedince. Správná životospráva tak byla dalším z bodů mnohastranné výchovy jedince.

¹³² Zajímavou publikací v tomto duchu je např. publikace Rudolfa ŠTORKÁNA, *Plování*, Praha 1948, v níž je vložena rozsáhlá fotografická příloha dokumentující jednotlivé plavecké styly krok za krokem. Z dalších obdobných zpracování je možno uvést např. J. F. MACHOTKA, *Americké hry*, Praha b.d. (podrobná pravidla méně známých amerických her), Joe FIRST, *Lukostřelba*, Praha 1947 (lukostřelba se stala dalším ze sportů, k jehož rozšíření v Československu YMCA aktivně přispěla) či *Oficiální pravidla pro Volley-Ball, Basket-Ball a Hand-Ball*, Praha b.d. aj.

¹³³ J. A. PIPAL, *Co je to tělesná výchova*, s. 15.

5 YMCA V ČESKOSLOVENSKU V OBDOBÍ DRUHÉ SVĚTOVÉ VÁLKY

5.1 HISTORICKÉ UDÁLOSTI PŘEDCHÁZEJÍCÍ DRUHÉ SVĚTOVÉ VÁLCE¹³⁴

Ve třicátých letech bylo Československo poslední demokratickou zemí na východ od Rýna, nicméně pochybnosti o schopnostech parlamentní demokracie vyřešit aktuální sociální, ekonomické i národnostní otázky se stále objevovaly. Světová hospodářská krize, která obešla Evropu, dala nejen v Československu možnost masového rozvoje radikálních levicových stran. Komunistická strana Československa využila na počátku třicátých let situace tím, že organizovala protesty dělníků a nezaměstnaných, přičemž prosazovala extrémní cíl rozbití československého státu za účelem autonomie národností. Čeští fašisté¹³⁵ tvoření z jedné části organizacemi vedenými bývalým představitelem národních socialistů Jiřím Stříbrným, z další části Národní obcí fašistickou v čele s bývalým legionářem Radolou Gajdou či organizací Vlajka v sobě zase spojovali konzervativní nacionalismus, antisemitismus a antiliberalismus.

Německé nacionalistické strany se snažily i přes odpor československých úřadů sestavit politický subjekt, který by byl právně nenapadnutelný a který by sjednocoval národní společenství „*sudetských Němců*“. Tato koncepce sudetoněmecké identity měla za cíl spojit německy mluvící obyvatelstvo z pohraničních oblastí Československa, přičemž využila přirozeného pocitu Němců z této oblasti – tedy útlaku, nezasloužené chudoby v důsledku tíživých dopadů hospodářské krize a nezvolené státní příslušnosti. Problém definice „*sudetských Němců*“ ovšem tkvěl i v tom, že nezahrnoval Němce

¹³⁴ Není-li uvedeno jinak, vychází text této kapitoly z publikace Jaroslav CUHRA – Jiří ELLINGER – Adéla GJURIČOVÁ – Vít SMETANA, *České země v evropských dějinách IV*, Praha 2006.

¹³⁵ O politických extremistických tendencích meziválečných let srov. např. Zdeněk KÁRNÍK, *Pravé a levé politické extrémy v Českých zemích a Československu především meziválečné doby, zvláště pak fašismus a komunismus*, in: Zdeněk KÁRNÍK – Michal KOPEČEK (eds.), *Bolševismus, komunismus a radikální socialismus v Československu III*, Praha 2004, s.12-57.

z československého vnitrozemí. Nová politická strana v čele s Konradem Henleinem se formálně distancovala od hitlerovského nacismu a hlásala svou loajalitu vůči ČSR, čímž získala před volbami roku 1935 coby Sudetoněmecká strana (Sudetendeutsche Partei – SdP) velké množství příznivců.

Další národnostně se radikalizující skupinou se stali Slováci.¹³⁶ Hlinkova slovenská ľudová strana otevřeně protestovala proti koncepci jednotného československého národa a hlásila se k programu slovenské autonomie.

Všechny tyto odstředivé tendence Němců, Slováků, ale i Poláků a Rusínů čerpaly mí. i z tíživé situace hospodářsky oslabeného státu a nemohlo tak být s podivem, že Hitlerovy „hospodářské úspěchy“ v Německu byly obecně vnímány jako velmi přesvědčivé.

Volby v roce 1935¹³⁷ dokázaly, že Sudetoněmecká strana se stala stranou zastupující názory velké části Němců, nejen těch z pohraničí. Volby vyhrála získáním téměř pětiny všech hlasů v českých zemích.¹³⁸ V roce 1935 také abdikoval prezident T. G. Masaryk a v nové prezidentské volbě byl - po vleklých politických tahanicích - zvolen Edvard Beneš, kterému své hlasy odevzdala celá levice včetně komunistů.

Díky stále se projevujícím dopadům hospodářské krize a s ní spojené nezaměstnanosti¹³⁹ sílila členská základna Sudetoněmecké strany, která postupně zintenzivňovala své ilegální styky s Německem, s nímž se domlouvala na připojení sudetoněmeckého území k Německu.

V politicky napjatém období třicátých let, kdy tlak Německa na ovládnutí střední Evropy, onoho meziprostoru mezi hitlerovským Německem a stalinistickým Sovětským

¹³⁶ Okolnosti radikalizace slovenské politiky přibližuje např. Věra OLIVOVÁ, *Československé dějiny I*, s. 196-201.

¹³⁷ Druhou nejsilnější stranou se stala Republikánská strana zemědělského a maloroľnického lidu, Československá sociálně demokratická strana dělnická (ČSDSD) skončila třetí a čtvrtou se stala Komunistická strana Československa, která před volbami začala vystupovat jako obránce republiky před fašismem. Detailní přehled výsledků voleb srov. Zdeněk KÁRNÍK, *České země v éře první republiky II.*, Praha 2002, s. 496.

¹³⁸ Politické úspěchy Sudetoněmecké strany a jejich důsledky srov. TAMTÉŽ, s. 532-538.

¹³⁹ Nezaměstnanost německých oblastí zůstávala stále zhruba o polovinu vyšší, než byl průměr zbytku republiky.

svazem, čím dál více sílil, přistoupila československá vláda od roku 1936 k budování systému stálých pohraničních opevnění na obranu proti případnému útoku ze strany Německa.

Hitlerův nátlak na Rakousko a Československo gradoval v březnu 1938 anšlusem Rakouska, díky němuž se ocitlo Československo v přímém ohrožení, neboť hranice s Rakouskem nebyla zabezpečena linií opevnění. Nervozita v Československu vedla v květnu tohoto roku k vyhlášení částečné mobilizace, čímž si však Československo oslabilo své mezinárodní postavení. Přesvědčivými formulacemi Německa totiž západní země získaly přesvědčení, že ze strany Německa se o žádné ohrožení opravdu nejedná a že Československo svým unáhleným chováním žene Evropu do války, na kterou nebyly západní demokracie připraveny. Británie i Francie navíc naznačovala, že za této situace nelze v Československu v případě konfliktu počítat s jejich pomocí.

V radikalizujícím se období se Sudetoněmecká strana pokusila v pohraničí o převrat, který byl potlačen. Zástupci Francie a Británie tak dospěli k přesvědčení, že soužití Čechů a Němců ve společném státě není možné a pro zajištění míru se rozhodli akceptovat návrh Německa na připojení Němci obývaného československého pohraničí k německé říši.¹⁴⁰ Československá vláda pod tíhou faktu, že v případě ozbrojeného konfliktu by nemohla počítat s podporou Francie ani Velké Británie, s návrhem souhlasila. K prosazení britsko-francouzského plánu byla svolána na konci září 1938 konference za účasti Německa, Itálie, Francie a Velké Británie, ale bez zastoupení Československa. Tzv. Mnichovská dohoda, překračující rámec původního francouzsko-britského plánu, rozhodla o odstoupení československých pohraničních oblastí s německou většinou ve prospěch Německa.

Tímto krokem bylo Československo obráno o třetinu svého území i obyvatel a spadlo tak definitivně do područí Německa. V prvních dnech po mnichovském diktátu se navíc autonomizovalo Slovensko a Podkarpatská Rus, které jmenovaly své vlády, čímž fakticky začala existovat federální republika Česko-Slovensko. Slovensko i Podkarpatská Rus vyhlásily - v souladu a v koordinaci s Německem - v březnu 1939 samostatnost a daly se pod ochranu třetí říše, přičemž pod záminkou zajištění pokoje a

¹⁴⁰ Jednání v bavorském Berchtesgadenu přibližuje např. Z. KÁRNÍK, *České země v éře první republiky III*, s. 568-576.

míru byla 15. března i nad torzem českých zemí vyhlášena „ochrana“ - Protektorát Čechy a Morava.¹⁴¹

Samotná druhá světová válka coby celosvětový konflikt rozpoutaný agresí fašistických mocností (zvl. Německem, Japonskem a Itálií) tak začala 1. září 1939 útokem Německa na Polsko.

¹⁴¹ O jednáních o zřízení Protektorátu detailněji srov. např. Roman CÍLEK, *100 hodin, kdy umírala republika*, Praha 2009. Život v Protektorátu popisuje např. Jan GEBHART – Jan KUKLÍK, *Dramatické i všední dny protektorátu*, Praha 1996.

5.2 ČINNOST YMCA

Výchovná práce organizace YMCA fungovala v předválečných letech bez výraznějšího ovlivnění politickým děním. Táborové rekreace, stejně jako práce v chlapeckých odděleních a sociální práce v YMCA domech probíhaly i nadále v nezměněném rytmu.

Ovšem přijetím Mnichovské dohody utrpěla YMCA ztráty na tábořištích, která byla umístěna v oblastech připojených k Německu, resp. na odtrženém území Slovenska. Konkrétně se jednalo o Vlčici, Kumr, Oravu, Podyjí a Lubietovou. V oblastech přímo připojených k říši byla hned v roce 1938 pro „*protistátní akce*“ rušena místní sdružení - např. v Liberci.¹⁴²

V roce 1939 se musela YMCA na nátlak protektorátní vlády přejmenovat na Křesťanské sdružení mladých lidí a používat také novou zkratku – místo původní anglické YMCA novou českou KSML.¹⁴³ Tato organizace sdružovala již jen místní sdružení v oblasti Čech a Moravy, které byly součástí Protektorátu. Stanovy organizace však zůstaly nezměněny.

Slovenská YMCA se nejprve v období Druhé republiky, tj. v době od vyhlášení autonomie Slovenské republiky dne 28. října 1938 do vyhlášení samostatnosti Slovenska v březnu 1939, stala součástí konfederace autonomních částí Česko-Slovenské YMCA.¹⁴⁴ V červnu 1940 pak již jako samostatná organizace fungující v suverénní Slovenské republice vydala stanovy, ve kterých přijala název Ústredie pre sociálnu a kultúrnu starostlivosť (Křesťanské sdružení mladých ľudí) v Slovenskej republike (ÚSAK) se sídlem spolku v Bratislavě.¹⁴⁵ Ve stanovách bylo zároveň

¹⁴² Srov. NA Praha, Fond YMCA, kart. 3, *Žádost, Ministerstvo financí, prominutí dávek z majetku 1946.*

¹⁴³ Srov. P. CHLÁPEK, *YMCA a její význam pro českou společnost*, s. 181, dále *Stanovy křesťanského sdružení mladých lidí v Čechách a na Moravě*, které byly vzaty na vědomí ministerstvem vnitra výnosem ze dne 8. listopadu 1939. Viz NA Praha, Fond YMCA, kart. 1.

¹⁴⁴ Materiály zpracovávající návrhy na reorganizaci YMCA v Česko-Slovensku viz NA Praha, Fond YMCA, kart. 1.

¹⁴⁵ Stanovy slovenské organizace viz TAMTÉŽ.

zakotveno, že ÚSAK je právním nástupcem bratislavské YMCA. Činnost slovenské YMCA včetně ideové náplně a výchovných cílů zůstala shodná s činností československé YMCA.

Křesťanské sdružení mladých lidí si v době protektorátu dalo za jeden z hlavních cílů pomoc uprchlíkům z oblastí odtržených Mnichovskou dohodou, kterým bylo vydáváno zdarma jídlo a poskytován nocleh. Organizovány pro ně byly v jednotlivých místních sdruženích (např. v Brně, Kladně, Plzni aj.) přímo ubytovny, ze kterých byli vysíláni do různých výpomocných zaměstnání, případně se pro ně KSML snažilo nalézt vhodné zaměstnání ve městě, kde se zrovna nacházeli.¹⁴⁶

Dalším z bodů sociálního programu se pak stalo vybudování ozdravovny pro děti uprchlíků v Obříství, která fungovala v pronajatých prostorách tamního zámku již od prosince 1938. Provoz zotavovny byl řízen směrnicemi Ministerstva sociální a zdravotní správy, přičemž děti, které sem přicházely nejčastěji se zdravotními problémy typu silného nachlazení či angíny zde trávily pod odborným dohledem šest týdnů.¹⁴⁷

Jednotlivé budovy byly postupně konfiskovány nacisty, tábořiště pak převážně již od roku 1940 propadla do užívání Hitlerjugend. Dne 18. června 1943 byla činnost organizace oficiálně ukončena nařízením úřadu říšského protektora,¹⁴⁸ faktická činnost však ukončena nikdy nebyla. V omezené míře přešly sportovní aj. chlapecké oddíly do organizací, jejichž činnost byla úředně povolena (církevní, sportovní, turistické apod.).¹⁴⁹ Plného obnovení činnosti se dočkala YMCA až po válce.

¹⁴⁶ Srov. NA Praha, Fond YWCA, kart. 18.

¹⁴⁷ TAMTÉŽ.

¹⁴⁸ Srov. NA Praha, Fond YMCA, kart. 3. Zrušení organizace souviselo s rozsáhlou cílenou likvidací struktur občanské společnosti, kdy byly zrušeny prakticky všechny národní a politické organizace a spolky (vedle organizace YMCA též Sokol, Junák aj.) Srov. J. KŘEN, *Dvě století střední Evropy*, s. 487-488.

¹⁴⁹ Srov. P. CLÁPEK, *YMCA a její význam pro českou společnost*, s. 190.

6 YMCA V ČESKOSLOVENSKU V POVÁLEČNÉM OBDOBÍ 1945 – 1951

6.1 HISTORICKÝ KONTEXT¹⁵⁰

Po válce mělo Československo ve střední Evropě výhodnou pozici – patřilo k vítězům, ale nebylo předmětem spojeneckých sporů. Hlásilo se ke své předválečné tradici a věřilo, že se může stát „mostem“ mezi Východem a Západem. Válka však změnila územní rozsah republiky, ústavní i správní systém a i vztahy jednotlivých národností. Nový politický řád byl stanoven Košickým vládním programem a již jeho sestavení komunistickou stranou signalizovalo rostoucí vliv komunistů, kteří v první vládě obsadili důležitá ministerstva. Vláda měla být řízena principem Národní fronty, tedy legalizací šesti velkých vládních politických stran, které měly působit v koalici. Změněna byla i podoba místní správy řízené prostřednictvím národních výborů, v nichž měli opět komunisté svá křesla. Další proměnou procházelo národnostně-sociální složení republiky – Němci byli odsunuti, Maďaři byli zčásti vystěhováni do českého pohraničí a česko-slovenské vztahy byly sice obnoveny, ale předválečné a válečné stíny na vzájemných vztazích obou národů zůstaly.

Roku 1946 proběhly volby, kterými mělo být nahrazeno prozatímní Národní shromáždění. Vítězství komunistů¹⁵¹ bylo zapříčiněno mimo jiné obecnou oblíbeností Sovětského svazu a osvoboditelské Rudé armády, především pak krátkozrakostí nekomunistických stran a obratnou politikou československých komunistů - jejich

¹⁵⁰ Není-li uvedeno jinak, čerpá text této kapitoly z publikace J. CUHRA – J. ELLINGER – A. GJURIČOVÁ – V. SMETANA, *České země v evropských dějinách IV* a z rozsáhlé syntézy J. KŘENA, *Dvě století střední Evropy*.

¹⁵¹ Komunistická strana Československa získala v Českých zemích 40,17 procent hlasů a stala se jednoznačně nejsilnější stranou. Druhá Česká strana národně sociální získala 23,66 procent hlasů a Československá strana lidová 20,24 procent hlasů. Na Slovensku však s přehledem vyhrála Demokratická strana získáním 62 procent hlasů, komunisté zde získali jen 30,37 procent hlasů. Srov. kol. autorů, *Dějiny zemí Koruny české II*, s. 258.

důsledným pronásledováním kolaborantů, rozdáváním dekretů o půdě aj. V novém parlamentu, jímž se stalo Ústavodárné národní shromáždění, získali 114 poslaneckých mandátů. Dne 2. července byla také jmenována vláda v čele s komunistou Klementem Gottwaldem. V novém parlamentu se neustále třely síly demokratické s komunistickými, přičemž komunisté se mnohdy přikláněli k použití mimoparlamentních prostředků jako například výhrůzkami lidovými nepokoji. Komunisté ovládli postupně celý bezpečnostní aparát, snažili se pronikat do nekomunistických stran a organizovat zde různé provokace.

Politický systém poválečného Československa se tak vinou komunistů stal nefunkčním – Národní fronta přestala fungovat jako místo politických dohod a spory ve vládě spěly ke střetu, který vyvrcholil v únoru 1948, kdy komunisté převzali absolutní moc.¹⁵² Úlohu státní správy převzaly akční výbory, které rozhodovaly o zatýkání a reorganizaci společenského života téměř ve všech oblastech ještě dříve, než byla přijata demise původní vlády. Komunisté organizovali demonstrace a výstražné stávky, na což demokraté nedokázali odpovědět. Benešovo přijetí demise se stalo ústavním řešením, které komunisti vynutili neústavními prostředky. Komunistický státní převrat v Československu tak dotvořil blok sovětských satelitů ve východní Evropě. Tragičnost selhání koncepce spolupráce nekomunistických a komunistických sil byla ještě podtržena (dodnes) nevyjasněnou smrtí ministra zahraničí Jana Masaryka v březnu 1948.

Centralizace moci v rukou jedné, nota bene komunistické strany vedla k destrukci právního a demokratického řádu i přes to, že se režim snažil zachovat alespoň navenek určité formy demokracie – formálně zůstaly zachovány levicové či středolevé nekomunistické politické strany, Národní fronta aj. Vnitřní smysl demokratického systému však byl změněn a zcela pošlapán, neboť například Národní fronta sloužila především k ovládnutí nekomunistických stran. Volby v roce 1948 byly otevřeně zmanipulované, nová ústava nedemokratická a nástup prezidenta Klementa Gottwalda do funkce finálně završil převzetí moci komunisty. Následovala doba perzekucí, soudnictví bylo podřízeno komunistickému dozoru, likvidován byl soukromý sektor v průmyslu i ve službách a kolektivizovalo se i zemědělství. Komunistický režim stihl

¹⁵² Vývoj Komunistické strany v Československu nejnověji podává Jacques RUPNIK, *Dějiny komunistické strany Československa. Od počátků do převzetí moci*, Praha 2002.

během pěti let rozvrátit celý hospodářský i společenský život a ovládnout veškerou nezávislou spolkovou činnost včetně křesťanských církví.¹⁵³

¹⁵³ K charakteristice komunismu v Československu srov. Z. KÁRNÍK – M. KOPEČEK (eds.), *Bolševismus, komunismus a radikální socialismus v Československu I-V*, Praha 2004-2005.

6.2 OD POVÁLEČNÉ OBNOVY K ZÁNÍKU YMCA

Svou činnost obnovila YMCA po válce výnosem ministerstva vnitra¹⁵⁴ ze dne 19. srpna 1945. Během let 1946 a 1947 probíhalo navrácení majetku zkonfiskovaného nacisty, přičemž škody na majetcích byly veliké – zhruba padesát procent jeho hodnoty bylo zničeno¹⁵⁵. Obnova budov a tábořišť probíhala za finanční podpory Mezinárodního výboru YMCA¹⁵⁶, kdy do prosince 1950 činila částka poskytnutá na opravy skoro sedm miliónů korun. Další výpomoc za více než dva milióny korun poskytla Mezinárodní YMCA formou zboží a potravin. Finanční výpomoc na obnovu válkou poničených majetků přicházela i od členů YMCA – finance na obnovu tábořišť dávali především pravidelní účastníci táborů.¹⁵⁷

Další významnou pomocí Mezinárodní YMCA se v poválečném Československu stala v rámci Československé YMCA činnost organizace *Foster Parents' plan for war children, Inc.*¹⁵⁸, která měla za úkol finančně a prostřednictvím věcných a potravinových darů vypomáhat válečným sirotkům a sociálně slabým rodinám. Za dobu svého působení od října 1946 do listopadu 1950¹⁵⁹ poskytla tato organizace na pomoc válečným sirotkům dohromady okolo sedmi miliónů korun a

¹⁵⁴ Výnos č. IV-311-1/6-45-1. NA Praha, fond YMCA, kart. 4.

¹⁵⁵ Reálná škoda byla vyčíslena na cca 14 miliónů korun. Některé budovy byly zničeny úplně (ve Znojmě či v Lučenci), jiné byly značně poškozené (Bratislava, Banská Bystrica, Praha) a další zůstaly neudržované (Kladno, Hradec Králové, Liberec, Kroměříž). Inventář byl zničen ve všech budovách a letních táborech. Srov. TAMTÉŽ.

¹⁵⁶ Mezinárodní výbor YMCA vypomáhal již v předválečném období v letech 1919-1938 při výstavbě budov a rekreačních středisek, kdy přispěl celkovou částkou přesahující 29 miliónů korun. Srov. TAMTÉŽ.

¹⁵⁷ Např. na obnovu sázavského Masarykova tábora přispěli v roce 1946 všichni jeho účastníci. Srov. NA Praha, Fond YMCA, kart. 6.

¹⁵⁸ Ředitelem této organizace v Československu byl nejprve Lawrence E. D. Aplin, později Joe First.

¹⁵⁹ Činnost organizace byla ukončena na příkaz Ministerstva práce a sociální péče k 23. srpnu 1950 výnosem č. IV-238 dův./50. NA Praha, Fond YMCA, kart. 6.

velké množství balíčků s potravinami, ošacením a hračkami v celkové hodnotě přesahující pět miliónů korun.¹⁶⁰

V počátečních letech poválečného fungování republiky se zdálo, že činnost organizace YMCA bude probíhat tak, jak tomu bylo v letech před válkou. Ještě roku 1947 vydalo ministerstvo péče a sociálních věcí přípis, jimž stanovovalo, že YMCA je prospěšnou organizací a také na její činnost finančně přispívala.¹⁶¹ V tuto dobu však již byl v platnosti Zákon o organizaci péče o mládež č. 48 Sb.,¹⁶² který rušil všechny dosavadní státní spolky péče o mládež a nad všemi ostatními organizacemi zavedl dohled prostřednictvím okresních péčí o mládež.¹⁶³

Činnost organizace YMCA byla postupně omezována, na její tábořiště byli na rekreaci vysíláni členové různých státních organizací a YMCA tak čím dál více přicházela o svůj vliv na programovou náplň táborové činnosti.

Dne 1. dubna 1948 byla potom na organizaci uvalena národní správa.¹⁶⁴ Zavedení správy bylo odůvodněno tak, že se jedná o „*naléhavý zájem veřejný, který vyžaduje zajištění plynulého chodu spolku a aby byly splněny úspěšně úkoly, na kterých má zájem jak spolek sám, tak veřejnost i státní sociální správa. Ježto spolkové prostředky ke splnění úkolů nestačily, je třeba učiniti toto opatření, jímž se spolkové*

¹⁶⁰ Srov. NA Praha, fond YMCA, kart. 4. Podrobné statistické údaje o činnosti organizace *Foster Parents' plan for war children, Inc.* jsou navíc v archivních dokumentech k ukončení činnosti organizace, NA Praha, Fond YMCA, kart. 6.

¹⁶¹ Přípis ministerstva sociální péče č.j. C-IV-1-87/41-710-47 ze dne 10. října 1947: „*Ministertvo sociální péče potvrzuje, že Čsl. YMCA se považuje za instituci dobrovolné sociální péče, která ve svých podnicích nevýdělečného rázu dává mládeži a mladým lidem příležitost k ubytování, společenskému soustředování a vzdělávání. Tyto okolnosti jsou cenné zvláště v dnešní době, kdy nedostatek vhodného kontrolovaného prostředí zavádí mládež velmi často na scestí po stránce mravní. Ministerstvo sociální péče se zřetelem na důležitou sociální činnost v tomto směru podporuje Ymku i finančně a také vláda se zřetelem na její význam určila na podporu její činnosti zvláštní finanční prostředky.*“ NA Praha, Fond YMCA, kart. 5.

¹⁶² Zákon vstoupil v účinnosti 11. dubna 1947.

¹⁶³ Srov. kapitola Válečná a poválečná organizace táborové péče v Československu

¹⁶⁴ Výměrem č. C-II-1731-10/3-48, přičemž práva a povinnosti národního správce byly upraveny dekretem prezidenta republiky č. 5/1945 sb. NA Praha, Fond YMCA, kart. 4.

*úkoly usnadní a urychlí.*¹⁶⁵ YMCA se proti tomuto zavedení národní správy odvolala, přičemž poukazovala mj. na to, že dekret prezidenta, na který se Ministerstvo sociální péče odvolávalo, stanovoval uvadlí národní správy na majetek Němců, Maďarů, zrádců a kolaborantů, mezi něž se rozhodně YMCA neřadila. Uvalení národní správy s odvoláním na zmiňovaný prezidentský dekret považovala za zneuznání celé třicetileté práce pro Československo. Tento protest však stav nezměnil a YMCA tak od té doby fungovala pod vedením národního správce.

I v národní správě se snažila YMCA provozovat dál svou činnost, pořádala i nadále tábory, které však již byly obsazovány především Československým svazem mládeže (ČSM), který vznikl v roce 1949 sloučením existujících státních mládežnických organizací.

V březnu 1950 potom přišlo nařízení národního správce, kterým byla rozpuštěna činnost chlapeckých oddělení YMCA, neboť *„úlohou vychovávat mládež politicky a kulturně je pověřen československý svaz mládeže a Junák.*“¹⁶⁶ Zároveň bylo všem členům těchto skupin včetně jejich vedoucích doporučeno, aby do těchto organizací vstoupili.¹⁶⁷ Dalším krokem vedoucím ke zrušení organizace bylo zastavení činnosti všech tělovýchovných klubů a skupin, neboť *„veškerá tělovýchova v našem státě je soustředěna v organizaci Sokol.*“¹⁶⁸

V dubnu následovala konfiskace obou táborů na Sázavě (Masarykův a Kounice) a Nižbora ve prospěch ČSM a Orava ve prospěch ČSM Bratislava. Ostatní tábory byly předány KNV nebo ONV příslušného kraje a YMCE zde zůstala jen správa hospodářská.

¹⁶⁵ TAMTÉŽ.

¹⁶⁶ NA Praha, Fond YWCA, kart. 17.

¹⁶⁷ V oficiálním dopise národního správce stanovujícím zrušení chlapeckých oddělení je navíc řečeno: *„Pamatujte, že YMCA není a nikdy nebyla mládežnickou organizací, i když se vždy o mládež zajímala, starala a ji jako část své práce organizovala. Mládež je dnes vedena v jednotné organizaci (ČSM), s tímto faktem jest třeba se vyrovnat, kladně se k němu postavit a nezůstat stranou, v izolaci. Naše doporučení není jen formální – jsme přesvědčeni, že ymkařská mládež se ve svazu dobře uplatní zvláště po stránce mravní.*“ TAMTÉŽ.

¹⁶⁸ S odvoláním na zákon o sjednocení tělovýchovy z července 1949 – 187/49 Sb. TAMTÉŽ.

Činnost Československé YMCA tak byla ukončena formálně v lednu 1951.¹⁶⁹

¹⁶⁹ I včetně Akademické YMCA. Veškerý stávající majetek přitom přešel do rukou Československého svazu mládeže. Dokumenty o ukončení činnosti viz NA Praha, Fond YWCA, kart. 17.

7 TÁBORY A TÁBORNICTVÍ YMCA

7.1 HISTORIE TÁBORNICTVÍ

Idea všestranného způsobu výchovy mládeže se dá v Evropě sledovat již od dob renesance.¹⁷⁰ Snaha o přirozenou výchovu spojenou s tělesným rozvojem, s výchovou prostřednictvím práce a v souladu s přírodou se u nás objevila poprvé s dílem Jana Amose Komenského, který ve svém systému výchovy (Pampaedii, Vševýchově) právě tyto rysy sledoval. V Evropě jej názorově následoval J.-J. Rousseau¹⁷¹ svou ideou návratu k přírodě, John Ruskin¹⁷² svou reformací mravní výchovy aj.

Zájem o tělesnou výchovu, sport a zdravý životní styl však v Evropě začal zevšeobecňovat až koncem 19. století. V Anglii a v Americe to byly právě YMCA a YWCA (ženská varianta organizace YMCA), které zavedly první všeobecné principy práce s mládeží, v Anglii potom Boy brigades Williama A. Smithe (organizace s vojenskými prvky), v Německu rekreační hnutí Wandervögel. YMCA uspořádala již v roce 1884 první pokus o organizované táboření na jezeře Orange v USA. Tento tábor však zatím nebyl považován za typický. V Kanadě a v USA realizoval výchovu hochů životem v přírodě Ernest Thompson Seaton, který vůbec jako první založil v americkém městečku Cos Cob v roce 1902 skupinu chlapců, jíž začal učit znalosti přírody a tábornickou praxi prostřednictvím her v přírodě. Za vzor si tehdy vzal indiánský způsob života. Za pravého zakladatele táboření se však považuje britský generál Robert Baden-Powell, který první práci s mladými chlapci uplatnil již za búrské války v jižní Africe (1899-1902), kde jich využil jako spojek, při zásobování a v sanitní službě. Na základě

¹⁷⁰ Historií výchovy mládeže v duchu všestranného rozvoje osobnosti se zabýval např. K. LEŠANOVSKÝ - V. NOSEK a kol., *Historie skautingu*, dále V. HANZÍK, *Průvodce dějinami skautingu*.

¹⁷¹ Rousseauovým hlavním dílem reflektujícím výchovu mládeže je pojednání *Emil, čili O vychování*. Srov. Jean Jacques ROUSSEAU, *Emil, čili O vychování*, Olomouc 1926.

¹⁷² Srov. např. John RUSKIN, *Duchovní tvůrčí síla: záhada života a umění žítí. Lidovýchovné úvahy*, Praha 1921.

úspěchu, který jejich účast ve válce měla, a zájmu, který vyvolala publikace,¹⁷³ již sepsal právě pro potřeby vojenské výchovy mladých průzkumníků, se rozhodl rozvinout myšlenku družinové výchovy nevojenského charakteru.

Roku 1907 uspořádal za podpory anglické YMCA první pokusný tábor na ostrůvku Brownsea u jihoanglického pobřeží, který je považován za historicky první organizovaný výchovný tábor pro chlapce. Tábor učil chlapce prostřednictvím hry ovládnout praktické znalosti potřebné pro život v přírodě – umění hledat cestu, pozorovat a nebýt pozorován, stopovat, pohybovat se v neznámé krajině, skrýt se, předávat nepozorovaně zprávy – tedy souhrnně skauting.¹⁷⁴ Nejprve chtěl Baden-Powell zavést tento typ výchovy do již existujících organizací, jako byly právě YMCA nebo Boy brigades, nicméně masový zájem o skauting jako takový a vzrůstající počet členů jeho hnutí jej donutil založit v roce 1919 již plně organizovanou vlastní organizaci The Boy Scout Association.¹⁷⁵ První Baden-Powellův tábor na ostrůvku Brownsea se tak stal nejen ustavujícím pro světový skauting, ale zároveň i pro tábornictví YMCA. Jedna skupina (oddíl) založená na tomto táboře, pracuje v YMCA dodnes.¹⁷⁶

¹⁷³ Publikace sepsaná roku 1899 se nazývala *Aids to scouting*, tj. pokyny pro průzkumníky, zvědy.

¹⁷⁴ Slovo skauting vzniklo z anglického *scout*, tj. průzkumník, stopař, pátrač, zvěd, zvědavý. Původní význam slova byl latinský – *austcultare*, tj. naslouchat. Srov. K. LEŠANOVSKÝ – V. NOSEK a kol., *Historie skautingu*, s. 8.

¹⁷⁵ V roce 1910 měla tato organizace již 100 000 členů a postupně zakládala odbočky v dalších zemích, včetně ženských variant.

Zdroj: http://en.wikipedia.org/wiki/British_Scout_Association

¹⁷⁶ Srov. Jaroslav V. HYNEK, *Průlet tábořením YMCA*, Protein. Měsíčník YMCA v ČR, květen 2006, roč. VIII., s. 7-8.

7.2 KONKURENCE YMCA – SKAUTING¹⁷⁷

V Československu se největším konkurentem na poli tábournictví stal organizaci YMCA skauting. Zavedl jej sem již během roku 1911 Antonín Benjamín Svojsík, středoškolský profesor tělocviku, který byl ve svých třidvaceti letech náčelníkem sokolské župy. O dva roky později se v Anglii seznámil s prvky skautské výuky a rozhodl se tento způsob všestranné přirozené výchovy ve volné přírodě zorganizovat v českých zemích. O skautském způsobu výchovy psal publikace,¹⁷⁸ přednášel a reálně začal se svými žáky z žižkovské reálky provozovat skautský výcvik na vycházkách a výletech v okolí Prahy. Pro český skauting našel vzor v tradici hraničářů Chodů, u nichž vyzdvihoval sílu, statečnost a sžití s přírodou. Z anglického skautingu převzal většinu praxe provozované Badem-Powellem, nicméně zdůrazňoval více vztah k přírodě¹⁷⁹ a intenzivnější tělesnou výchovu. Pro československé skautské hnutí zvolil název Junák, junáctví, jenž odvodil od života slovanských hrdinů - černohorských junáků.

Zásadním odlišením od organizace YMCA se stalo Svojsíkovo důrazné vynechání náboženské stránky práce. Podporoval však shodně s YMCA lásku k užití, „české“, vlasti.

O prázdninách roku 1912 potom uspořádal Svojsík v Orlovských lesích pod hradem Lipnicí na Humpolecku první tábor pro chlapce, na kterém poprvé úspěšně vyzkoušel skautskou praxi.

Po těchto prvotních úspěších se rozhodl pro organizované uskupení skautského hnutí. Nejprve zamýšlel začlenit skauting do velké národní instituce Sokola a doplnit tak skautingem tělesnou výchovu chlapců, mezi funkcionáři Sokola však s touto myšlenkou narazil na nezáměr a nedůvěru. Rozhodl se proto pro ustavení samostatného odboru při Svazu spolků a přátel tělesné výchovy mládeže v Praze. V roce 1913 již v létě tábořilo patnáct junáckých skupin. Vzhledem k narůstajícímu počtu zájemců o

¹⁷⁷ Není-li uvedeno jinak, čerpá text této kapitoly z publikace K- LEŠANOVSKÝ, V. NOSEK a kol., *Historie skautingu*, příp. V. HANZÍK, *Průvodce dějinami skautingu*.

¹⁷⁸ První skautskou publikací se stal Svojsíkův *Český skaut* popisující možnosti využití skautingu u nás.

¹⁷⁹ V důraznějším vztahu k přírodě se Svojsíkův český skauting obracel k myšlenkám Ernsta Thompсона Seaton.

skauting a rozšiřujícím se počtu skautských oddílů bylo nutné ustavit vlastní spolkové centrum, jímž se v roce 1914 stal samostatný spolek Junák – Český skaut v roce 1914. Od té doby se skautské spolky rozrůstaly po celé republice, první na Moravě vznikl v roce 1915, v témže roce byl ustaven při spolku Junák – Český skaut také dívčí odbor přispěním spisovatelky Popelky Biliánové. V některých částech republiky vznikala samostatná skautská hnutí nezačleněná do spolku.

V roce 1919 byla všechna skautská hnutí sloučena do Svazu junáků a skautů Republiky Československé. Ve svazu však vznikaly ideové rozepře, a tak se některé skupiny oddělily a opět vznikalo několik paralelně pracujících skautských hnutí.¹⁸⁰ I přes tuto určitou organizační nesourodost pracovala organizace s velkým množstvím mládeže – na počátku třicátých let sdružoval Svaz junáků – skautů RČS téměř 30 000 členů,¹⁸¹ což je přibližně o 10 000 více, než kolik měla v té době YMCA.¹⁸² V roce 1938 potom dosáhl počet členů svazu k nejvyššího čísla za celou svou existenci – v té době sdružoval 65 000 osob, čímž se stal československý skauting nejvýznamnějším organizátorem volnočasových aktivit mládeže u nás. Nikdy však neměl zájem o tak široké působení ve společnosti (sociální činnost, péče o studenty, rozvoj tělovýchovy aj.) se kterým přicházela ve svém programu YMCA.

¹⁸⁰ Jedněmi z odpůrců Svazu se stali např. i neorganizovaní, tzv. divocí skuti, kteří dali základ pozdějšímu masovému tramskému hnutí.

¹⁸¹ Srov. K. LEŠANOVSKÝ - V. NOSEK a kol., *Historie skautingu*, s. 27.

¹⁸² Počet členů YMCA v roce 1928 byl 19 978. Srov. NA Praha, fond YMCA, kart. 1., *Zpráva o programové sociálně výchovné činnosti Ymky v ČSR v roce 1928*.

7.3 TÁBORNICTVÍ ORGANIZACE YMCA

Krátce po ustavení organizace YMCA v ČSR v roce 1921 vznikla hned dvě tábořiště, která poskytovala prostor pro letní rekreaci všem členům tohoto sdružení v republice. Těmito tábořišti byly Masarykův tábor na Sázavě (v Soběšíně) a slovenský horský tábor na Oravě. Tato tábořiště však nestačila svou kapacitou uspokojovat nápor zájemců, a tak se v následujících letech postupně přidávala další tábořiště jednotlivých místních sdružení. V roce 1930 tak fungovala vedle prvních dvou zmiňovaných navíc tábořiště místních organizací ve Znojmě (Devět mlýnů-Podyjí), Liberci (Hvězdov u Mimoně), v Brně (Veveří Bítýška) a v Kroměříži (Jablůnka). Velký rozmach tábořišť přišel především ve třicátých letech, kdy např. v roce 1937 fungovalo již dvanáct tábořišť a postupně přibývala další. Při nedobrovolném ukončení své činnosti v roce 1951 vlastnila YMCA dohromady patnáct tábořišť.¹⁸³

Letní rekreace probíhaly v předválečných letech zcela v režii organizace YMCA, která měla navíc v mnoha oblastech činnosti podporu státu, neboť politicky naplňovala prvorepublikové ideové představy o práci s mládeží; přímou podporu vyslovil organizaci také prezident Masaryk. Mohla tak svobodně pracovat vedle státní Zemské prázdninové péče, která prostřednictvím svých okresních péčí o mládež sdružovala spolky a organizace pořádající letní rekreace pro mládež.

Jednotlivé letní tábory se staly pro výchovné cíle organizace YMCA nejvýznamnějším místem. Díky delšímu (několikatýdennímu) času, který chlapci trávili v táboře souvisle pod vedením starších vůdců, měla YMCA možnost prostřednictvím různých způsobů práce s mládeží uplatnit všechny myšlenkové ideály výchovy jedince.¹⁸⁴

¹⁸³ Srov. materiály inventarizující majetek ke konci působení organizace v padesátých letech. NA Praha, fond YMCA, kart. 2, 3, 4, 6. Další materiály též viz NA Praha, fond YWCA, kart. 16-18.

¹⁸⁴ O cílech práce YMCA včetně ideálů výchovy detailněji viz kapitola Program YMCA, cíle a zásady práce.

Obecně se tábory YMCA snažily naplnit tyto cíle:

- 1) upevnění zdraví – prostřednictvím sportu a otužování,
- 2) poznání přírody – dle zásady o fungování přírody na základě Božích zákonů,
- 3) společenské přizpůsobení – učit chlapce samostatnosti a demokratickému chování,
- 4) radost z úspěchu – z vlastního, cizího, ale i z úspěchu vlasti (láska k národu),
- 5) výchova vůdců – tak, aby byli dobrým příkladem druhým
- 6) lepší rozvinutí schopností a zručností chlapců,
- 7) výchova charakteru – v souladu s křesťanskými zásadami.¹⁸⁵

Vedle plnění zmíněných v podstatě obecných cílů a principů se jedním ze specifických bodů táborové výchovy organizace YMCA stala výuka vodních záchranářů, což souviselo i s rozšířením táborových kurzů plavání tam, kde měl tábor k dispozici vodní plochu. Výuka organizovaných skupin cvičených k záchraně tonoucích vznikla nejprve v USA, odkud se prostřednictvím organizace YMCA dostala do Evropy a posléze i do Československa.¹⁸⁶

Pro potřeby šíření idejí táborové výchovy byly vydavatelským oddělením organizace YMCA vydávány publikace, které měly sloužit k šíření mezi mládež, se kterou YMCA pracovala. Patřila k nim například publikace *Cesty a cíle našich táborníků*, která popisovala obecný táborový řád, hry, pravidla aj. a zároveň byla i určitým morálním kodexem pro chování v táboře.¹⁸⁷ Jinou publikací obdobného

¹⁸⁵ Citováno dle *Almanachu letního tábora YMCA Sázava*, Praha 1933, s. 3.

¹⁸⁶ Srov. *Almanach Masarykova letního tábora YMCA na Sázavě. Sezona 1945–1946*, Praha 1946, s. 20–24.

¹⁸⁷ Srov. např.: „*Nebud' mlsným. Potravu, kterou Ti předkládáme, volíme tak, aby Ti dodala v přiměřeném množství vše, co Tvé tělo potřebuje k svému vzrůstu. Jez a chovej se vždy jako gentleman. Stůl v jídelně a vše kol něho uklid' a odpadky spal na krematoriu. Pomáhej nám tím udržovat tábor čistým a zdravým, zabrániti rozmnožování much a myší, které šíří nemoci a obtěžují Tebe i ostatní. Nenos proto žádnou potravu do chaty neb stanu a přivezou-li Ti rodiče něco, rozděl se o to s kamarády. Nebud' lakomcem. Nenech si ničeho (snad mimo ovoce) posílat.*“ Joe FIRST, *Cesty a cíle našich táborníků*, Praha 1935, s.5.

charakteru byla německá *Bausteine der persönlichen Tüchtigkeit*, která sloužila především pro práci v chlapeckých odděleních. Jednalo se v podstatě o sešitek, do kterého si chlapci zapisovali své účasti na přednáškách, letních táborech, soutěžích aj., přičemž první část sešitku byla tvořena obecnými zásadami práce v YMCA.¹⁸⁸

¹⁸⁸ *Bausteine der persönlichen Tüchtigkeit*, Praha 1937.

7.4 VÁLEČNÁ A POVÁLEČNÁ ORGANIZACE TÁBOROVÉ PÉČE V ČESKOSLOVENSKU¹⁸⁹

Zatímco YMCA byla za války zcela zrušena a všechna její tábořiště zabavena, Zemské prázdninové péči bylo umožněno v omezeném rozsahu provozovat rekreaci nadále. Roku 1943 jí však bylo nařízeno, aby svůj majetek převedla z Ústředí prázdninové péče na německé Zemské ústředí péče o mládež v Čechách a aby se do něj včlenila. I přes toto nařízení se však podařilo české Zemské prázdninové péči pracovat dál a Ústředí prázdninové péče bylo zachráněno s koncem války.

Po válce od roku 1945 tak začalo v Československu opět fungovat pod Ministerstvem sociálních věcí Zemské ústředí péče o mládež, pod nímž pracovaly jednotlivé okresní péče o mládež. Ty zastřešovaly státní agendu prázdninové a ozdravné péče. Měly za úkol dohlížet na všechny korporace, spolky, školy aj. organizace, které měly v plánu vyslat své svěřence na prázdninovou nebo ozdravnou péči, stejně tak jako na organizace, které prázdninové rekreace pořádaly.¹⁹⁰

Roku 1947 byl vydán Zákon o organizaci péče o mládež č. 48 Sb., který stanovoval, že úkoly péče o mládež provádějí okresní a zemské národní výbory zvláštními komisemi – okresní a zemskou péčí o mládež. Původní spolky Okresní péče o mládež, stejně jako Zemské ústředí péče o mládež v Praze, Slovenske ustredie starostlivosti o mládež v Bratislave aj. byly tímto zákonem zrušeny a jejich zaměstnanci přešli dnem zrušení do státních služeb v nově vzniklých komisích.

Zákon stanovoval jednotný postup pro všechny organizace provádějící rekreační péči o mládež, čímž byla i YMCA zařazena do rekreačních odborů okresních péčí o mládež v těch okresech, kde vlastnila svá tábořiště. Též do rekreačního odboru Zemského ústředí péče o mládež byli roku 1947 delegováni členové YMCA.¹⁹¹

¹⁸⁹ Text této kapitoly vychází především z různých oběžníků a oficiálních nařízení Ministerstva sociální péče adresovaných organizaci YMCA, které jsou uloženy v NA Praha, Fond YMCA, kart. 6.

¹⁹⁰ Srov. Výroční zpráva Ústředí prázdninové a ozdravné péče za rok 1945, NA Praha, Fond YMCA, kart. 1.

¹⁹¹ Srov. Zákon o organizaci péče o mládež 48 Sb. a Vládní nařízení 202/1947, jímž se provádí zákon o organizaci péče o mládež. Zdroj: www.lexdata.cz

Tato nařízení Ministerstva sociálních věcí, která postupně převedla veškerou prázdninovou a rekreační péči o mládež pod státní dohled, měla za důsledek odříznutí organizace YMCA od vlivu na náplň táborové výchovy a tento politický vývoj postupně šel až k úplnému zákazu činnosti Křesťanského sdružení mladých lidí v Československu v roce 1951.¹⁹²

Od roku 1948 tak byly všechny tábory YMCA využívány z velké části Okresní péčí o mládež, dětmi zaměstnanců továren a studenty, členy Československého svazu mládeže (ČSM) aj. státními úřady a organizacemi. Podíl členů YMCA byl omezen jen na šestatřicet procent; ze zbylých čtyřiašedesáti sloužila tábořiště státním a sociálním ústavům a průmyslovým závodům.

V roce 1949 potom provozovaly veškerou zotavovací péči o mládež již jen okresní a krajské národní výbory prostřednictvím referátů práce a sociální péče, přičemž okresní národní výbor měl za povinnost dozírat na všechny organizace, spolky, sdružení apod., které zotavovací péči prováděly, aby se řídily pokyny Ministerstva sociální péče. Ministerstvo plně kontrolovalo rekreační péči v Československu, stanovovalo např. i výši hodinové odměny pracovníkům v zotavovací péči. Jednotlivé organizace musely např. vyplňovat dotazníky stanovující předpokládané množství využitých ložních textilií pro jednotlivá rekreační zařízení, vyplňovat vyživovací plán aj. Organizace měly též za povinnost nahlásit dopředu své prázdninové tábory ústřednímu národnímu výboru, který posléze obsazoval jednotlivá tábořiště účastníky těch korporací, které nahlásily zájem o vyslání svých členů do rekreačních zařízení. Tímto nařízením se např. roku 1949 dostala YMCA do situace, kdy v době ohlašování tábora měla již všechna místa obsazená zájemci ze svých řad a žádala tak o ponechání tohoto obsazení,¹⁹³ vyhověno jí však nebylo. V roce 1949 byl již podíl táborových účastníků YMCA na sedmnácti procentech a na třiaosmdesáti u státních podniků a korporací.¹⁹⁴

¹⁹² Politický vývoj vedoucí k ukončení činnosti organizace srov. kapitola YMCA v Československu 1945 – 1951.

¹⁹³ NA Praha, Fond YMCA, kart. 6, dopis adresovaný na ústřední národní výbor, duben 1949.

¹⁹⁴ Účastníků z řad YMCA bylo v roce 1949 pouze sedmnáct procent. Srov. NA Praha, Fond YMCA, kart. 5.

7.5 PRVNÍ TÁBOŘIŠTĚ – SÁZAVA¹⁹⁵

Sázavský tábor byl založen jako úplně první tábořiště československé YMCA s cílem důkladněji rozvíjet práci, která byla započata v chlapeckých odděleních pražské YMCA. Vystavěn byl na břehu Sázavy, mezi Soběšínem a Kácovem, v bezprostřední blízkosti lesů a železniční tratě.

Během prvních sezón probíhalo postupné rozšiřování tábora, budování nových sportovišť, výstavba budov, kluboven. V prvních letech po založení se zde nalézalo jen nejjednodušší zařízení a i program byl vytvářen způsobem pokusu a omylu v podstatě bez jakýchkoliv předchozích zkušeností. Během následujících let se všechny tyto prvotní nedostatky odstraňovaly, až se v letech 1928–1929 tábor dočkal zásadních změn nejen po stránce vybavení, ale i programové a organizační. Stal se tak významným a prestižním místem táborové výchovy nejen pro pražskou YMCA a pro všechny ostatní místní organizace v Československu, ale i v rámci celosvětové YMCA. Táborový ředitel Joe First, který byl zároveň ředitelem celého táborového oddělení YMCA, přednášel o táboření i v Ženevě, v Paříži, Budapešti, Krakově, Bruselu a také ve Springfieldu a v Bostonu v USA, což jen dokládá význam tohoto tábořiště. Pořádaly se zde odborné stáže a kurzy o táboření, konaly se sjezdy, táborů se účastnilo velké množství zahraničních členů. Za celou dobu trvání výchovné práce sdružení YMCA na Sázavě prošlo táborem okolo dvou tisíc cizinců.

Oficiální účel a cíle sázavského tábora byly v podstatě shodné jako obecné cíle všech táborů YMCA: „*Plnění odkazu Masarykova. Upevnění zdraví. Ucelení a výchova křesťanského charakteru. Zušlechťení osobnosti. Výchova k demokracii. Vydatná rekreace. Poznání přírody. Příležitost k rozvinutí schopností a zručností všech účastníků. Výchova rádců. Budování dobrých vztahů k bližnímu, k republice, k společnosti lidské a k Bohu.*“¹⁹⁶

¹⁹⁵ Od roku 1937 byl tábor přejmenován na Masarykův letní tábor na Sázavě. Pokud není stanoveno konkrétně, vychází text této kapitoly z almanachů tábora Sázava z let 1932–1946 (detailní přehled viz seznam pramenů na konci této práce) a z archivních materiálů uložených v NA Praha, fond YMCA, kart. 5-6.

¹⁹⁶ *Almanach Masarykova letního tábora YMCA na Sázavě. Sezona 1945–1946*, s. 1.

7.5.1 DĚJINY TÁBOŘIŠTĚ

Po prvních letech ustavování jednotného systému výchovné péče se od roku 1927 do roku 1938 na Sázavě konaly vedle klasické rekreace pod hlavičkou Masarykova lidovýchovného ústavu kurzy pro vedoucí rekreace. Za toto období odsud vzešlo na 675 vyškolených vedoucích. Každý rok byly pořádány kurzy pro záchranu tonoucích a organizována výuka plavání, přičemž za celou dobu fungování tábora bylo vychováno cca 1 600 záchranářů a plavat se zde naučilo více než tři tisíce neplavců.

Tábor v jednotlivých letech provázely různé nepřízně počasí, ať už to byly povodně v prvním roce fungování tábora, kdy byl stržen nově vystavěný most přes řeku, či průtrže mračen, které v následujícím roce odplavily táborovou kuchyni. V letech 1929 a 1930 se potom táborem prohnaly vichřice spojené s průtržemi mračen. Největší přírodní pohroma zasáhla tábor v létě 1928, kdy celý tábor odnesl uragán. V roce 1934 zas přišlo velké sucho, kdy vyschl i Vranický potok, který protékal nedaleko tábora, a v Sázavě nebylo možné se koupat.¹⁹⁷

V roce 1934 požádali oficiálně funkcionáři YMCA prezidenta T. G. Masaryka, aby hlavní tábor jejich organizace na Sázavě mohl nést jeho jméno. Po dvou letech, kdy kancelář prezidenta zkoumala činnost tábora, byl v roce 1936 udělen souhlas s přejmenováním tábora na Masarykův letní tábor YMCA na Sázavě, přičemž oficiální ceremoniál pojmenování tábora proběhl až v létě 1937, tedy pouze několik měsíců před smrtí T. G. Masaryka.

Za druhé světové války zkonfiskovaly tábor roku 1940 oddíly Hitlerjugend, které jej z velké části zdevastovaly a vykradly. Po roce 1945, kdy byl tábor organizaci YMCA navrácen, tak bylo třeba provést mnohé opravy, které byly realizovány především z darů rodin táborových účastníků.

Po navrácení tábora z rukou nacistů následovala v roce 1947 sezóna sucha provázená lesními požáry, které účastníci tábora ve velké míře pomáhali hasit. Obecně se všechny tábory po roce 1945 vyznačovaly především pracovní náplní – chlapci čistili lesy, káceli stromy, prováděli drobné stavební úpravy táborů, potoků, hřišť aj. Ovšem i v tom nalézala YMCA plnění svých výchovných cílů – jak napsal Joe First ve zprávě z Masarykova tábora z roku 1947: „*Chlapci zlepšujíce tábor a jeho okolí nalézali*

¹⁹⁷ Srov. různé materiály v NA Praha, Fond YMCA, kart. 6.

*nejlepší cestu k vlastnímu zlepšení na těle i duši.*¹⁹⁸ V roce následujícím pokračovalo likvidování následků sucha a požárů. Všichni táboroví účastníci včetně těch nejmladších se pravidelně každé pondělí, středu a pátek účastnili lesních prací, při nichž se naučili zacházet s pilami, sekerami, jak odborně kácet stromy, měřit dříví a řezat a rovnat ho do metrů. Opět zde YMCA ústy Joe Firsta zdůrazňovala, že se touto činností chlapci naučili „*milovat tvořivou práci a nahradit nedostatek pracovních sil.*“¹⁹⁹ Pravdou však zůstalo, že za veškerou činnost, kterou tábor dobrovolně prováděl v okolních lesích ať už při hašení požárů nebo při kácení suchých stromů, se dočkal slov uznání od místního Okresního národního výboru a zároveň obdržel tábor od Ministerstva sociální péče jednu z prvních cen v soutěži táborů v roce 1947.²⁰⁰

Celý areál tábora byl ke konci čtyřicátých let značně rozsáhlý – vedle čtrnácti hřišť, osmnácti chat, sprch, tří kluboven, dvou dílen na ruční práce, keramické pece, a jídelny s kuchyní a pekárnou měl tábor vlastní vodárnu a elektrárnu s rozvodem po celém táboře aj.²⁰¹ Díky své rozloze mohl být rozdělen na tři sekce podle věku táborníků, což pomáhalo specializovat program pro jednotlivé skupiny.

V lednu roku 1948 se také na základě výzvy ministra zahraničních věcí Jana Masaryka stal Masarykův tábor YMCA na Sázavě zakládajícím členem Československé společnosti pro mezinárodní styky.²⁰² Na základě této započaté spolupráce přislíbil Jan Masaryk v létě tábor navštívit, nicméně jeho smrt v březnu roku 1948 tento jeho záměr zmařila, ostatně stejně jako celou mezinárodní spolupráci za účasti organizace YMCA přerušil únorový komunistický převrat.

V roce 1949²⁰³ se tak již v režii Ministerstva sociální péče v táboře konaly dva pedagogické kurzy Krajského národního výboru, tři pedagogické kurzy Ústředního národního výboru, jeden kurz Univerzity Palackého a pouze jeden dvoudenní kurz

¹⁹⁸ NA Praha, Fond YMCA, kart. 6, *Zpráva o Masarykově táboře YMCA na Sázavě 1947.*

¹⁹⁹ Srov. NA Praha, Fond YMCA, kart. 6, *Kolem sezony 1948.*

²⁰⁰ Srov. TAMTÉŽ.

²⁰¹ Srov. TAMTÉŽ.

²⁰² NA Praha, Fond YMCA, kart. 6, Dopis Joe Firsta ministru zahraničních věcí Janu Masarykovi z 28. ledna 1948.

²⁰³ Údaje o táboře z roku 1949 srov. Fond YMCA, kart. 6, *Zpráva o letních táborech YMCA v Posázaví 1949.*

Akademické YMCA. Vedení tábora zůstalo původní, jednotlivé kurzy se však konaly již pod hlavičkou výše zmíněných institucí. Programová část již byla upravena na základě směrnic Ministerstva sociální péče a to jak v oblasti ideové, tak tělovýchovné. YMCA se snažila zachovat alespoň duchovní část programu vedením ranních modliteb a nedělních shromáždění. Na tábor ale již bylo dohlíženo novými státními úřady a organizacemi – na revizi přijeli inspektoři z Okresního národního výboru, z Ministerstva sociální péče a z Československého svazu mládeže.

V roce 1950, kdy již byla na organizaci YMCA uvalena národní správa, se zde konaly kurzy branné výchovy, kurzy pro vedoucí osad Krajského národního výboru a zotavovací akce Ústřední rady odborů pro mládež Československého svazu mládeže. V tomto roce tak činnost Křesťanského sdružení mladých mužů na sázavském tábořišti definitivně skončila.

7.5.2 SÁZAVA VE STATISTICKÉM PŘEHLEDU LET 1932 - 1946²⁰⁴

Od třicátých let popisovaly průběh každé sezóny almanachy,²⁰⁵ díky nimž je možné detailně poznat táborový program a náplň jejich práce. Sázavské tábořiště se stalo vzorem všech YMCA táborů, a proto je možné na jeho příkladu ukázat hlavní rysy táborů YMCA obecně. Vydávané almanachy se vyznačovaly podrobnými statistickými údaji, ze kterých bylo možné vyčíst mnohá zajímavá data. Pokud se tak zaměříme na zpracování těchto dat v delším časovém přehledu, je možné podchytit a na konkrétních příkladech ukázat, jakým způsobem byly např. plněny ideály YMCA o sdružování lidí „*bez rozdílu věku, náboženství či pohlaví*“.²⁰⁶ Navíc zvolený časový rozsah dovoluje ukázat specifika způsobená druhou světovou válkou.

²⁰⁴ Statistická data jsou převzata výhradně z každoročních almanachů sázavského tábora z let 1932–1946, některé detailní informace jsou potom doplněny z archivních materiálů z NA Praha, Fond YMCA, kart. 5-6.

²⁰⁵ O zachovalosti pramenů k jednotlivým táborům srov. Úvod předložené práce.

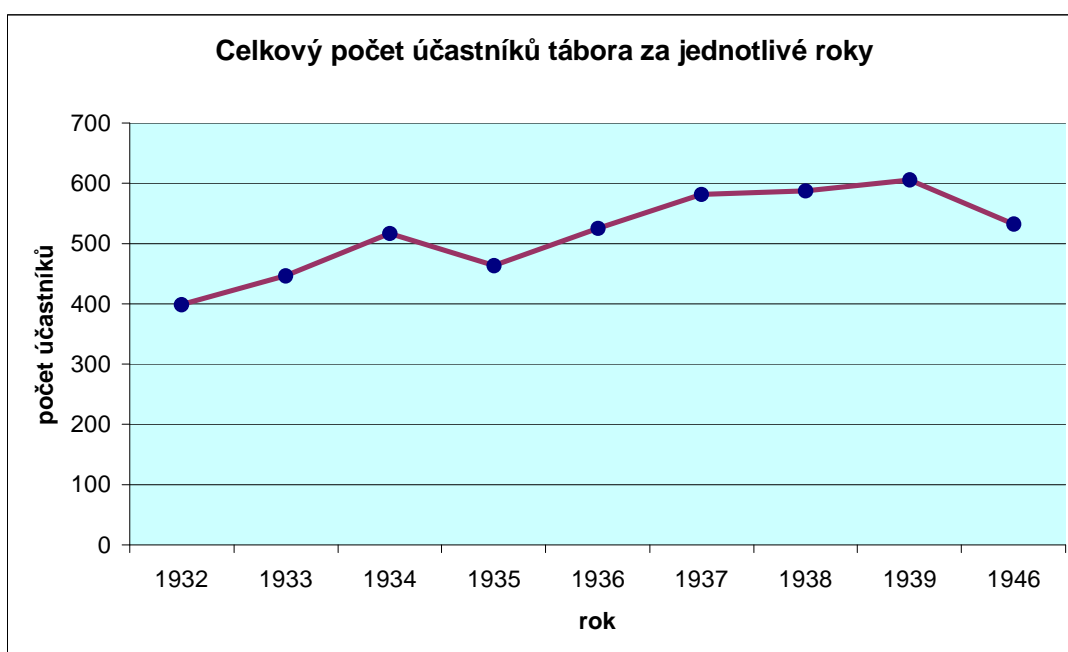
²⁰⁶ Výňatek ze základní myšlenky práce YMCA, která platí dodnes: „(YMCA) je otevřena všem lidem bez rozdílu rasy, pohlaví, náboženského vyznání, sociálního postavení, fyzických i duševních schopností.“ Viz oficiální webové stránky organizace <http://www.ymca.cz/info-o-ymca/>

Počet účastníků

Tábor byl vždy rozdělen do několika turnusů. Základní kapacita tábora se pohybovala v době svého vrcholného období, tedy těsně před válkou, okolo počtu 284 lůžek,²⁰⁷ po válce pak o něco klesla – na 228 lůžek²⁰⁸. Počet účastníků se však nedal počítat násobením kapacity tábora a počtu turnusů, neboť někteří zůstávali i déle než jeden turnus. Přehled počtů účastníků ve sledovaných letech byl následující:

Rok	Celkový počet účastníků
1932	398
1933	446
1934	517
1935	464
1936	525
1937	582
1938	587
1939	606
1946	533

Když se podíváme na tato data v grafu, zřetelněji se odhalí celkem výrazný pokles účastníků v roce 1935 a posléze v roce 1946:

²⁰⁷ 284 lůžek měl tábor roku 1939.

²⁰⁸ Číslo k roku 1946.

Pokles počtu účastníků v roce 1946 byl v celku předpokladatelný vzhledem ke skončené válce, ve které navíc zahynulo 413 dřívějších účastníků Masarykova tábora.²⁰⁹ Hlavně díky účastníkům, kteří jezdili na Sázavu pravidelně, se však i po válce zdařilo rozběhnout celkem standardní sezónu 1945 a 1946, i když jisté oslabení zřetelné bylo.

Propad počtu účastníků v roce 1935 byl pak způsoben trochu kuriózní situací. Jednalo se totiž o 15. jubilejní sezónu a pořadatelé tak počítali s větším počtem účastníků ze zahraničí, pro něž rezervovali množství míst v jednotlivých turnusech. Mnohé výpravy z USA i z Evropy však nepřišly a tak zůstala místa neobsazená, což se promítlo i do statistických údajů.²¹⁰

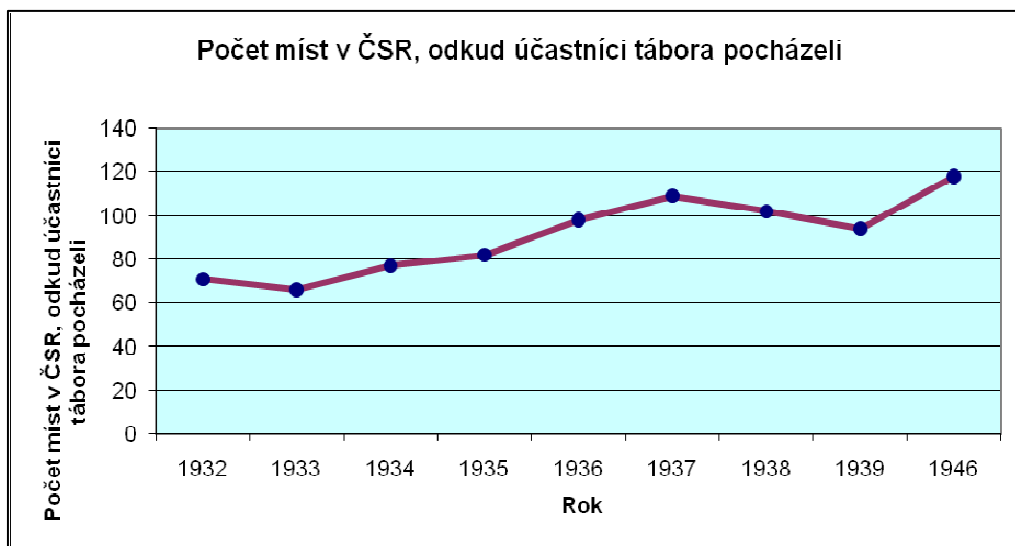
Teritoriální původ účastníků

Sázavský tábor se jako jedno ze dvou celorepublikových tábořišť vyznačoval rozrůzněností míst, ze kterých sem účastníci přicházeli. Nejvíce jich bývalo tradičně z hlavního města, přičemž počet účastníků z jiných měst stoupal úměrně s tím, jak se zvyšoval počet celkový. V následujícím přehledu je možné vidět, jak se počet míst, ze kterých účastníci na tábor dojížděli, postupně zvyšoval:

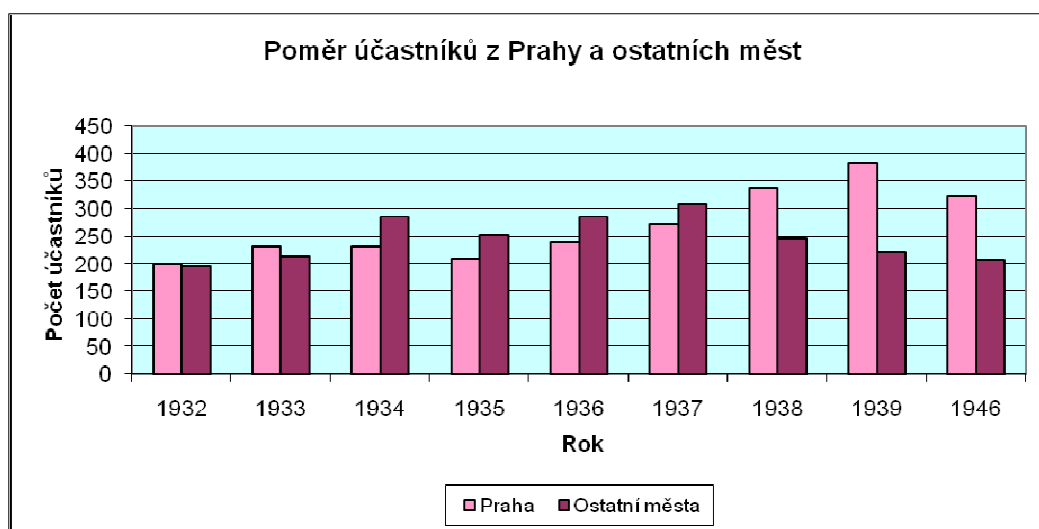
²⁰⁹. Srov. *Almanach Masarykova letního tábora YMCA na Sázavě. Sezóna 194 –1946*, Praha 1946, s. 1., dále též srov. NA Praha, fond YMCA, kart. 6. Tak vysoké číslo padlých za druhé světové války bylo vykládáno také jako výsledek výchovy, která vedla chlapce ke statečnosti a lásce k republice.

Pro tábor byla ztráta tak velkého množství účastníků citelnou ránou – mnozí totiž na tábor jezdili více let po sobě, případně již byli mladším chlapcům duchovními vůdci. Z velké části se tedy nejednalo o účastníky na jednu sezónu, ale i o aktivní členy působící zde několik let.

²¹⁰ Srov. *Almanach XV. sezóny – 1935 – letního tábora YMCA Sázava*, Praha 1935, s. 2.

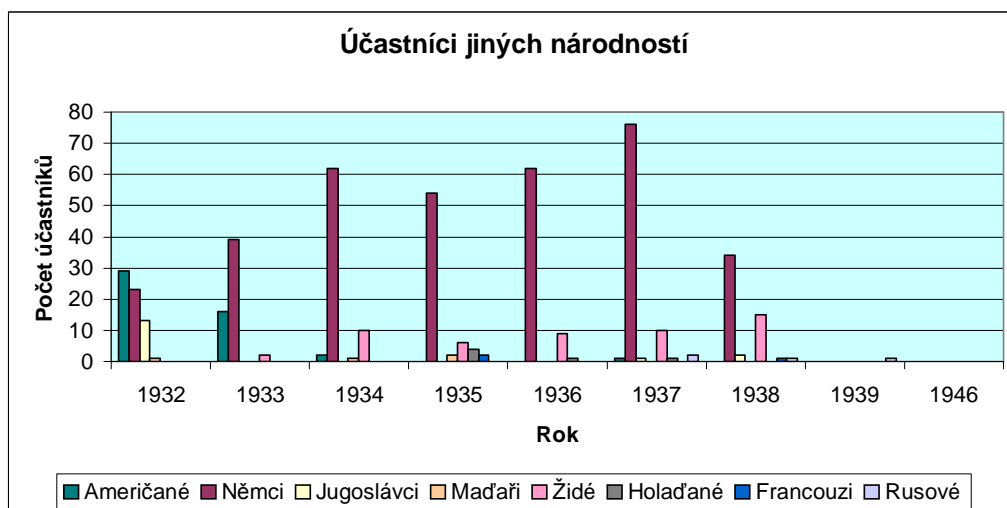

Tento přehled je vhodné srovnat s grafem zobrazujícím poměr účastníků z Prahy a ostatních měst:

V prvním roce druhé světové války – v roce 1939 – prudce poklesl počet míst, ze kterých účastníci na tábor přicházeli a zároveň stoupl poměr Pražanů a chlapců z jiných měst ve prospěch Prahy, což spolu logicky souviselo. V roce 1946 se oproti předválečné době zvýšil počet míst, odkud účastníci na tábor přijížděli, počet mimopražských však zůstal podobný jako v roce 1939. Znamenalo to tedy, že místní sdružení YMCA v jednotlivých krajích i v poválečném období pokračovala ve své činnosti a posílala své členy na táborové rekreace. Kromě toho se táborů účastnili ve velké míře i chlapci z menších obcí.

S poválečným obdobím přišel další extrém – naprostý odliv zahraničních účastníků, který byl patrný již v roce 1939, kdy se tábora ze zahraničních hostů zúčastnil jen jeden Rus. V roce 1946 už na tábor přijeli jen Češi a Slováci a u jednoho účastníka bylo poznamenáno, že je „bez národnosti“.²¹¹

Věk, vzdělání

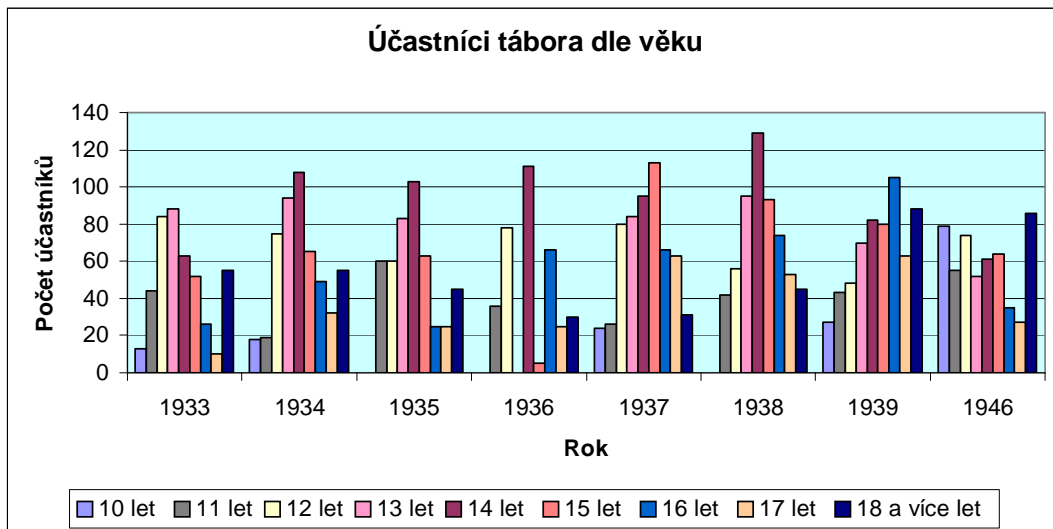
Sázavský tábor býval přezdíván rájem chlapců a jako takový jej navštěvovali na táborových turnusech pouze účastníci mužského pohlaví.²¹² Věková skladba účastníků se během sledovaného období nijak výrazně nezměnila. Jeden z výkyvů přinesl rok 1946, kdy se tábora účastnili i chlapci mladší deseti let, což v předchozích letech nebylo běžné.²¹³ Projevil se zde totiž mj. fakt, že tábora se začali účastnit chlapci v druhé generaci, tedy potomci těch, kteří na tábor jezdili v prvních letech jeho existence.

²¹¹ V grafu nejsou zaznamenáni jednotlivci ze Švýcarska, Itálie, Belgie, Rakouska, Polska, Řecka, Anglie, Austrálie, Rumunska a Bulharska, kteří se zúčastnili tábora vždy jen jeden rok v období mezi léty 1935 a 1938.

²¹² Ženy se zde účastnily pouze různých kurzů jako například kurzu pro výchovný personál rekreačních zařízení apod. Srov. seznam účastníků, *Almanach Masarykova letního tábora YMCA na Sázavě. Sezona 194–1946*, s. 49–58 aj.

²¹³ V grafu jsou pro rok 1946 všichni chlapci do deseti let spojeni do jedné kategorie. Stejně tak jsou pro všechna sledovaná období zahrnuti do jedné kategorie všichni chlapci a mladí muži nad osmnáct let.

Těchto účastníků bylo např. v roce 1947 celkem třiadvacet,²¹⁴ což se již na celkovém počtu projevilo.

V předválečném a poválečném období se tábora více účastnili dospělí chlapci. V roce 1939 byl zvýšený počet starších chlapců především důsledkem toho, že od roku 1938 bylo československé YMCA znemožněno využívat tábořišť, která ležela v území odtrženém od Československa Mnichovskou dohodou,²¹⁵ a tak se Sázavský tábor stal útočištěm pro ty, kteří dříve na tyto zmíněné tábory jezdili. Toto období se také vyznačovalo tím, že YMCA mladé chlapce důsledně vedla k uvědomování si své národní identity a odpovědnosti za zemi, ve které žili.²¹⁶ V poválečném roce byl potom vyšší počet starších účastníků jednoduše vysvětlitelný šestiletou mezerou v činnosti,

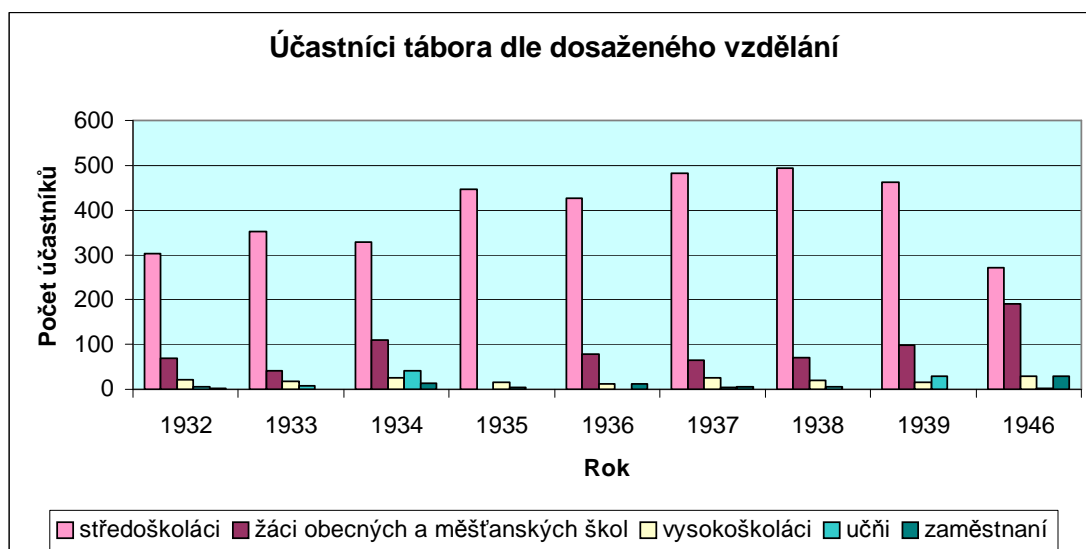
²¹⁴ Srov. NA Praha, Fond YMCA, kart. 6, *Zpráva o Masarykově táboře YMCA na Sázavě 1947*.

²¹⁵ YMCA tak přišla o tábořiště Oravu, Kumer, Devět mlýnů- Podyjí, Vlčice a Lubietová.

²¹⁶ Důraz na výchovu v duchu obrany republiky byl v předválečných letech důsledný, což dokazuje např. hromadný slib, který museli složit všichni chlapci na konci táborové sezóny 1939: „Slibujete, že nezdáte vlajku své země ať se děje cokoliv, slibujete, že zůstanete věrni vlasti, kterou představuje?“ *Almanach Masarykova letního tábora YMCA na Sázavě. Sezóna 1945-1946*, s. 3.

kdy nebyli vychováváni noví účastníci a po níž se ti, kteří se zde scházeli před válkou,²¹⁷ chtěli opět potkat se svými přáteli.

Co se týče vzdělání, účastnilo se Sázavských táborů vždy nejvíce středoškoláků. V této oblasti však nelze sledovat žádný zásadní vývoj v čase, snad až na detail, že počet zaměstnaných a vysokoškoláků byl v roce 1946 o něco větší než v předchozích letech, což přímo souviselo s vyšším počtem starších účastníků.

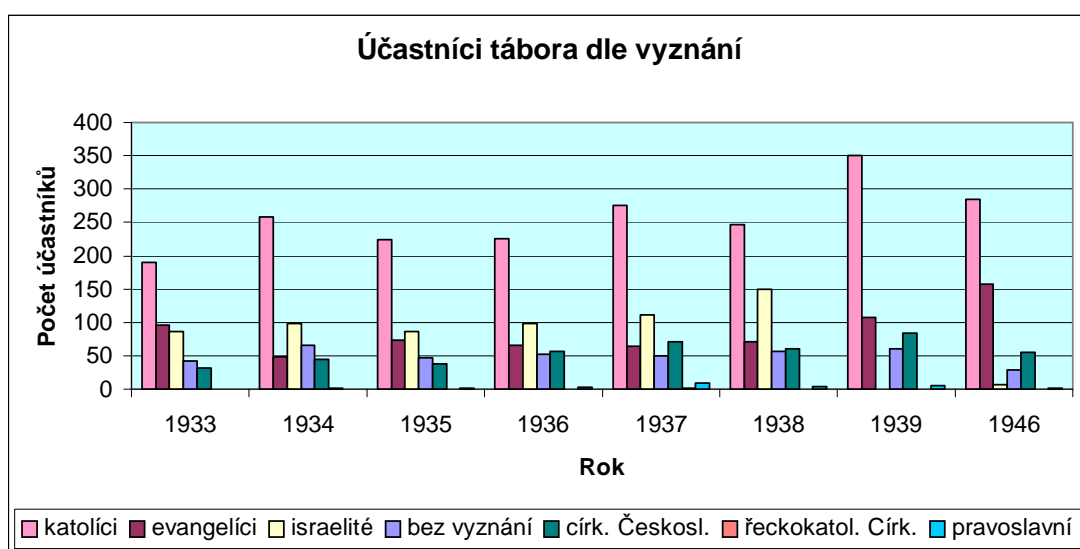

Víra

YMCA coby organizace sdružující jednotlivce bez ohledu na jejich náboženské vyznání, prostřednictvím svých táborových účastníků ukázala, že je opravdu organizací otevřenou lidem jakékoli konfese. Tábora se účastnili ve sledovaných letech chlapci následujících vyznání:

²¹⁷ Poměr „starých“ k „novým“ táborníkům tradičně hovořil ve prospěch táborníků „starých“ – roku 1939 to bylo např. 364 táborníků, kteří se již tábora dříve účastnili, k 242 nováčkům, roku 1947 potom 187 k 182 nováčkům.. Srov. *Almanach ráje chlapců. Sezona XIX., 1939*, Praha 1939, s. 6, NA Praha, Fond YMCA, kart. 6, *Zpráva o Masarykově táboře YMCA na Sázavě 1947*.

Rok	katolíci	evangelíci	izraelité	bez vyznání	círk. českosl.	řeckokatol. círk.	pravoslavní
1933	190	96	87	42	31	0	0
1934	258	49	99	65	45	1	0
1935	224	73	87	47	38	0	1
1936	225	66	99	52	57	0	2
1937	275	64	112	50	71	1	9
1938	247	71	149	57	60	0	4
1939	350	107	0	60	84	0	5
1946	284	158	6	29	55	0	1

Jak je patrné, všechny konfese vyjma katolické měly na táborech YMCA všechny podobnou úroveň počtu členů a navíc mezi nimi nečekaně ve většině sezón převyšovali židé. Jejich naprostý odliv v roce 1939 je jasně pochopitelný v kontextu politických dějin, avšak překvapivým faktem by mohla být účast šesti židovských chlapců v poválečném roce 1946. Vezmeme-li však v potaz vysoký počet židovských účastníků v předválečných letech a úvahu, kolik jich mohlo přežít válečné roky, naskytá se opět možné vysvětlení, že ti, kteří přežili, chtěli najít své staré přátele a vzpomenout na předválečné časy.²¹⁸

²¹⁸ Důkazem toho jak byl táborový vliv na výchovu jedince vnímán přímo táborovými účastníky a jak byl reflektován v době druhé světové války může být dopis Karla Kavana, pravidelného účastníka tábora z předválečných let, který napsal: „Měl jsem za války dost času, abych si vzpomněl a důkladně uvědomil, co sázavský tábor svým

7.5.3 KAŽDODENNÍ ŽIVOT V TÁBOŘE - TRAGÉDIE ROKU 1946

Nepříjemným vybočením z bezproblémového táborového dění se v roce 1946 stala tragédie, při níž utonul v Sázavě desetiletý chlapec.²¹⁹

Jiří Kohout, který byl na tábor vyslán Okresní péčí o mládež v Kralupech nad Vltavou, utonul 4. července 1946, když v době nástupu k vlajce chytal na břehu řeky, do které nešťastnou náhodou spadl. Dle zápisu z velitelství Sboru národní bezpečnosti v Kácově ze dne 5. července 1946 se chlapec v tu dobu vyskytoval u řeky sám a vzhledem k tomu, že trpíval častými závratěmi, bylo možné, že do vody spadl právě ve chvíli, kdy se mu udělalo nevolno. Chlapce začali hledat všichni členové tábora již zhruba půl hodiny po jeho zmizení, nalezen byl však až druhý den ráno utonulý v řece v bezprostřední blízkosti tábora. Jeho utonutí bylo vysvětlováno jako nešťastná náhoda, za níž nenesl oficiálně nikdo vinu.

Táborová pravidla umožňovala již i desetiletým chlapcům chodit chytat ryby k potoku a k mělčinám řeky, pouze bylo doporučováno chodit ve dvou. Zároveň však byl jeden chlapec poslán za trest domů, když táborový řád opakovaně porušoval tím, že bez dovolení chodil mimo tábor. Malý Jiří Kohout tak utonul opravdu nešťastnou

účastníkům dává. Vzpomínal jsem na něj jako na místo (...), kde se vychovávali lidé a přátelé. Byl jsem hrdý, že patřím k nim. (...) Lidem (...) jsem vypravoval o táboře, kde se chlapci stávají duševně dospělými a kde se člověk cítí pevný, vzpřímený a doma. Píši to všechno, protože prostě musím a musím děkovat všem, kteří nás vedli a vychovávali. Dali nám všem daleko více, než je možno si za obvyklých okolností uvědomit. Kdekoli jsem se sešel za války se Sázavany, byli to chlapci dobří a na svých místech. Myslím, že to není náhoda. Kdo prochází sázavským táborem YMCA, zcela mimoděk přijímá do sebe ten krásný poměr k životu a lidem, který napřimuje páteř, dává sebevědomí a staví člověka automaticky na stranu spravedlnosti a lidského práva. (...) Píši jen to, co jsem si uvědomil, když na mne válka ve svých nejhorších podobách, hlavně v koncentračním táboře, útočila nejvíce. A jsem si jist, že mluvím za všechny ty, kteří se nevrátili. (...) Víím, jak jsme si slibovali, že na Sázavu se musíme určitě podívat, jestli se vrátíme. (...) Kdyby bylo více takových Sázav na světě, bylo by méně válek.“ Almanach Masarykova letního tábora YMCA na Sázavě. Sezona 1945-1946, s. 26-27.

²¹⁹ Veškeré materiály (korespondence, zápis ze Sboru národní bezpečnosti aj.) viz NA Praha, Fond YMCA, kart. 5.

náhodou, kdy do vody spadl v místě mělčiny, kde měl dovoleno být. Paradoxem tak jen zůstalo, že se do té doby na táboře naučil uplavat pár temp a že na starost jej měl shodou okolností Theodor Bernt, asistent ředitele tábora a kapitán záchranného sboru, který v táboře vyučoval záchranu tonoucích.

Tento příběh umožňuje nahlédnout na tábor z jiného úhlu pohledu, než který poskytovaly oficiální almanachy. Z korespondence, kterou si vyměnil ředitel tábora Joe First s rodiči utonulého chlapce a s Okresní péčí v Kralupech nad Vltavou, bylo možné vyčíst i to, čím se almanachy jinak nechlubily.²²⁰ Joe First zde například v dopise rodičům Jiřího Kohouta na rozdíl od chvalných řečí almanachů popisoval, že v poválečné době byli chlapci na táboře i přes jejich nižší počet obecně hůře zvladatelní a že hledali stále možnosti, jak by unikli táborové kázni a řádu.²²¹

²²⁰ Almanach ze sezóny 1945-1946 ostatně tuto tragédii z celkem pochopitelných důvodů negativní reklamy vůbec nezmiňoval. Jediný způsob, jak se zde k utonutí YMCA vyjádřila, byl křížek u jména Jiřího Kohouta v seznamu účastníků.

²²¹ O zhoršení chování mládeže po válce vypovídá shodně více hlášení z jednotlivých táborů. Srov. např. NA Praha, Fond YMCA, kart. 3, *Zpráva z tábora v Kumru na jezeře, rok 1946*. „Dle chování byla jiná úroveň než před válkou. K dobru možno přičíst chlapců větší samostatnost; pokud však jde o ukázněnost, čistou mluvu, čistotu vůbec a vystupování jednoho proti druhému nebo proti dospělým, je znát celkový pokles úrovně a v tomto ohledu měly naše tábory velký a závažný úkol.“

7.6 OSTATNÍ TÁBORY YMCA

Zájem mládeže o rekreaci v letních táborech YMCA na Sázavě a Oravě mnohonásobně převyšoval kapacity těchto dvou tábořišť, proto YMCA přišla v jednotlivých místních sdruženích s myšlenkou výstavby menších táborů. Vzhledem k úspěchům, které letní rekreace přinášela, přišla YMCA s plánem rozvoje táborů i mimo organizaci. Roku 1928 tak byl ustaven v rámci československé YMCA Výbor pro zřízení trvalých táborů, který měl za cíl rozvést ideu na zřízení vlastních tábořišť nejen v jednotlivých místních organizacích, ale především oslovit širokou veřejnost s prosbou o příspěvek na budování nových tábořišť.²²²

Tábořiště se rozrůstala a každé mělo svá specifika, většinou daná přírodními podmínkami té které lokality, někdy však vyplývala z cizojazyčného vedení táborů. Jednotlivá tábořiště byla tato:²²³

Orava

Tábor v Liptovských horách u řeky Oravy pro 218 osob založilo ústředí YMCA již roku 1922 jako svůj druhý celorepublikový tábor. Za války byl značně poničen. Roku 1948 zde již tábořili místo členů organizace YMCA pracovníci Stalinových závodů v Třinci aj.

Veveří (dnes Veverská) Bítýška

Bítýška byla prvním z táborů brněnské YMCA vystavěným roku 1924 na břehu řeky Svratky s kapacitou osmdesáti míst.

Jablůnka

YMCA Kroměříž vystavěla své tábořiště v okrese Vsetín v pohoří předních Beskyd na břehu řeky Bečvy v roce 1926 pro 120 osob. Na táboře byla pro zájemce i jazyková škola němčiny a angličtiny.

²²² Srov. leták *Trvalé tábory mládeže* – výzva uveřejněná v listopadu roku 1928 ve všech českých a německých denních tiscích. NA Praha, Fond YMCA, kart. 5.

²²³ Údaje o jednotlivých táborech jsou sestaveny za pomoci dostupných materiálů v NA Praha, Fond YMCA, kart. 1-7, dále NA Praha, fond YWCA, kart. 16-18.

Hvězdov (Mimoň)

Jazykový tábor u Mimoňe na úpatí Jizerských hor byl vybudován roku 1928. Vzhledem k popularitě mezi mládeží a k malému prostoru musel být roku 1937 pro potřeby rozšíření přemístěn ke Kumerskému rybníku (později Břehyně).

Podyjí (Devět Mlýnů)²²⁴

Tábor Znojenské YMCA pro 150 osob byl založen roku 1925 v Podyjí. Od ostatních táborů se odlišoval především tím, že byl veden českými i německými vedoucími a probíhala zde výuka němčiny. Každoročně se jej účastnili i zahraniční hosté. Roku 1938 byl tábor uzavřen, neboť se vyskytoval v oblasti odtržené Mnichovskou dohodou.

Biskupice

Tábor s kapacitou 140 míst byl postaven až v roce 1939. Nacházel u Moravských Budějovic, v lesnaté a pahorkaté krajině. Jeho majitelem byla YMCA Brno. Roku 1948 již byl vyhrazen plně pro učně z Brna.

Hranice

Tábor v okrese Jilemnice, v Krkonoších, který patřil královéhradecké YMCA, vystavěný roku 1935 s kapacitou 38 míst.

Karpaty

Dalším z táborů na slovenském území se stal od roku 1938 ve výběžcích Nízkých Karpat tábor bratislavské YMCA, který svým 120 účastníkům nabízel mj. koupání v bazéně. Válkou byl značně zpusťošěn, nicméně již v roce 1946 opět fungoval pro mládež. V roce 1949 byl obsazen Československým svazem mládeže Bratislava, roku 1950 již zůstal neobsazen.

²²⁴ K táboru Podyjí jsou zachovány almanachy z let 1934 a 1935, které dokazují, že programem se (až na jazykovou výuku) příliš od Sázavského tábora nelišil – také zde byla prováděna např. výuka záchranného sboru, provozovány sportovní hry aj. Srov. *Almanach Znojmo, Znojmo 1934, Almanach jazykového letního tábora Devět mlýnů u Znojma 1935, Znojmo 1935.*

Kumr (později Břehyně)

Tábor liberecké YMCA byl postaven v letech 1937 – 1938 v okrese Česká Lípa na břehu Kumerského rybníka se 120 místy jako zástupný za již kapacitně nepostačující tábor Hvězdov u Mimoně. Hned v prvním roce byl však uzavřen v souvislosti s odtržením s pohraničí. Tábor čekalo ještě jedno stěhování, a to roku 1947, kdy byl přestěhován z důvodu vyklizení vojenské oblasti. Přestěhovány byly budovy kromě jídelny, která byla zcela zničena Němci.

Lubietová (Lučatín)

Tábor ve vlastnictví pobočky YMCA Banská Bystrica v Nízkých tatrách na břehu řeky Hronu měl kapacitu 60 míst. Od roku 1948 byl obsazován účastníky vyslanými Sociálnou Starostlivosťou z Bratislavy a z Banské Bystrice a roku 1950 již zůstal neobsazen.

Nižbor

V okrese Rakovník vystavěla YMCA Kladno v křivoklátských lesích u řeky Berounky tábořiště pro osmdesát osob. Založen ve třicátých letech.

Tatranská Lomnica

Další tábor na území Slovenska vystavěný Bratislavskou YMCA ve Vysokých Tatrách byl specifický svou malou kapacitou – měl pouze dvaatřicet míst a v roce 1948 byl využíván jen pro dospělé.

Vlčice

Tábor pražské YMCA s kapacitou 155 míst v lesích u břehu Staňkovského rybníka v okrese Třeboň byl vystavěn roku 1931 s přídomkem Lesní a vodní rezervace. Zaměřen byl především na vodní sporty, nalézala se zde velká loděnice s kanoemi, veslicemi aj.²²⁵

²²⁵ Srov. propagační materiál *Lesní a vodní rezervace Vlčice na Staňkovském jezeře*, Praha 1932, dále potom *Vlčice. Letní tábor pražské YMCA na Staňkovském jezeře*, Praha 1934, NA Praha, Fond YMCA, kart. 3, *Inventář Vlčice, letního tábora pražské YMCA, 1950*.

V roce 1938 byl po odtržení příhraničních oblastí Mnichovskou dohodou uzavřen a po válce navrácen vykraden a ve zdevastovaném stavu.

Zdobnice

V okrese Žamberk vystavěla královéhradecká YMCA ve třicátých letech tábor pro osmdesát osob v prostředí Orlických hor na břehu řeky Zdobnice.

Zlatá Řeka

Tábor nedaleko Písku u řeky Otavy určený pro čtyřicet osm osob vystavělo ústředí YMCA ve třicátých letech. Nejdříve jej využívala Akademická YMCA, počátkem čtyřicátých let zde potom organizovala tábory YMCA Plzeň.

Nová Sázava (Kounice)²²⁶

Tento tábor se měl stát nejmladším tábořištěm organizace. Pražská YMCA jej chtěla vystavět na pozemcích nedaleko Masarykova tábora jako rozšíření úspěšného sázavského tábora. Dostavěn byl za pomoci mezinárodního výboru YMCA v podstatě až roku 1950 (v roce 1949 byly vystavěny první chaty a organizován zde pracovní tábor na dostavbu), kdy sem veškerí účastníci byli vysláni již československým svazem mládeže.

Rabyně (v plánu)

V roce 1948 měla pro tento plánovaný tábor YMCA zakoupený jen pozemek, tábor však již vystavěn nebyl.

²²⁶ Podrobné plány na stavbu tábora, rozpočty aj. materiály srov NA Praha, Fond YMCA, kart. 6.

8 ZÁVĚR

Práce *YMCA jako středisko výchovy mládeže v Československu* se pokusila o nastínění základních dějin této organizace v Československu s přihlédnutím k době a okolnostem vzniku organizace v Anglii roku 1844. Základním těžištěm práce se potom stala výchovná činnost československé YMCA prostřednictvím letních táborů.

Vzhledem k rozsahu tématu, kterým dějiny organizace YMCA jsou, zůstala práce v otázce historického kontextu a okolností působících na oficiální činnost této křesťanské organizace pouze na povrchu bez ambicí o detailnější analýzu všech faktorů, které měly na její činnost vliv. Pro zasazení tématu, kterým přítomné práci byla výchova v rámci této organizace, do širšího kontextu činností organizace YMCA v Československu, si práce vystačila s chronologickým přehledem jejího dějinného vývoje vystavěného na základě analýzy odborné literatury a doplněného o konkrétní pramenná fakta.

Největší zájem byl soustředěn na otázku výchovy mládeže v organizaci YMCA v Československu prostřednictvím fenoménu letních táborů, kterému byla věnována samostatná kapitola v závěru práce. V kapitole *Program YMCA, cíle a zásady práce* potom byla jedna podkapitola věnována přímo metodám výchovné činnosti, tedy především principu vůdcovství a metodě čtyřstranné výchovy. Tehdy byl charakter jednotlivce utvářen prostřednictvím působení jak na stránku rozumovou, duchovní a tělesnou, tak na rozšíření jeho vnímání v oblasti sociálních schopností.

Ve zmíněné kapitole *Tábory a tábornictví* byla věnována pozornost obecně historii tábornictví v Československu, ale i ve světě, kdy nebyla opomenuta činnost skautské organizace Junák. Ta byla druhým hlavním organizátorem výchovné práce v letních táborech pro mládež v Československu (první oficiální tábor, který byl organizován v Anglii roku 1907, se stal základem jak pro skautské tak i pro ymkařské táboření vůbec). Její činnost však byla založena na odlišném ideovém základě, než činnost organizace YMCA (naprosté vypuštění náboženského programu, větší důraz na život v přírodě aj.). Dále byly popisovány již konkrétní metody výchovné práce v letních táborech, kdy byl princip čtyřstranné výchovy prohlubován a rozvíjen. Příkladem by mohlo být rozvíjení rozumové oblasti o výuku poznávání přírody a jejího fungování na základě Božích principů. Zmíněna také byla vydavatelská činnost

zaměřená na vydávání materiálů potřebných k šíření metod, principů a cílů výchovné práce v letních táborech mezi účastníky samotné.

Neopomenuto zůstalo zasazení činnosti organizace YMCA v oblasti výchovy mládeže na letních táborech do oficiálního státního uspořádání organizace táborové péče v Československu. Naznačen byl i poválečný vývoj ve čtyřicátých letech spějící k postupnému pohlcení jednotlivých částí práce organizace YMCA státními úřady a organizacemi, který nakonec dosáhl až k jejímu úplnému zrušení.

Ve zvláštní podkapitole byl potom metodou sondy sledován jeden konkrétní tábor, a to Masarykův tábor na Sázavě. Jednalo se o největší a nejvýznamnější tábor této organizace a jako takovému mu proto byla věnována velká pozornost i v pramenné základně. V jedné části této podkapitoly je věnována pozornost dějinnému vývoji tábořiště, jeho stavebnímu rozmachu, ale i problémům způsobených v jednotlivých sezónách různými přírodními katastrofami jako byly povodně či požáry. Zmíněno je i přerušení činnosti v důsledku obsazení tábora oddíly Hitlerjugend, jeho následná obnova a finální převzetí Československým svazem mládeže v roce 1950.

V další části byl potom sledován tábor v letech 1932-1946 za pomoci statistických metod, kdy se práce zaměřila na strukturu účastnické základny podle věku účastníků, jejich teritoriálního původu, věku, vzdělání a víry. Pramenem pro toto bádání se staly statistické údaje v almanaších vydávaných pravidelně po skončení táborové sezóny. Navíc byl sledován i vývoj celkového počtu účastníků v jednotlivých letech, kdy byly veškeré odlišnosti a výkyvy ve sledovaných oblastech zasazeny do historického kontextu, případně vysvětleny na základě údajů zaznamenaných v almanaších z jednotlivých let.

Poslední částí podkapitoly věnované sázavskému táboru pak byla malá mikrohistorická sonda do každodenního života v táboře, který byl roku 1946 narušen tragickým zesnutím jednoho z účastníků.

Kapitola Tábory a tábornictví je potom zakončena stručným přehledem všech tábořišť, která ke konci svého působení v roce 1950 YMCA v Československu vlastnila a provozovala.

Rezervy práce tkví především v detailnějším propracování jednotlivých historických okolností působících na celou rozsáhlou činnost organizace, kdy by bylo vhodné začlenit více hledisko filozofické a náboženské a odhalit tak všechny vrstvy práce této organizace v československé společnosti. V tomto ohledu zůstala práce

vyloženě na povrchu problému a pouze popsala základní stav. O to více se snažila dát důraz na jednu konkrétní složku činnosti této křesťanské organizace v Československu dvacátých až čtyřicátých let, a to na výchovnou práci s důrazem na její aplikaci na letních táborech. Jeden z cílů práce, kterým bylo prohloubení poznání táborové výchovy v Československu, tak byl prostřednictvím kapitoly Tábory a tábornictví splněn. I zde by však bylo možné posunout práci dále. V rámci dalšího bádání na dané téma by bylo vhodné soustředit se na konkrétní tábořiště za pomoci pramenné základy ze Státních okresních archivů v těch okresech, kde byla jednotlivá tábořiště provozována, stejně tak jako navázat užší komunikaci s jednotlivými místními sdruženími organizace YMCA v ČR, která určité materiály ke svým tábořištím také ve svých místních archivech mají. V souvislosti s tímto specializovaným výzkumem v jednotlivých místních sdruženích by jistě zajímavým bylo i oslovení žijících pamětníků a zpracování tématu i metodou orální historie.

Specifickým pohledem na činnost organizace by mohlo být i rozšíření práce o oblast reflexe její činnosti jak v oficiálních periodikách, která sama vydávala, tak v dobovém a především regionálním tisku.

Tato práce si tak kladla za cíl obecné nastínění problematiky výchovné činnosti organizace YMCA v Československu, které dosud nikdo detailněji nezpracoval. Snažila se o obecný pohled na celkovou činnost organizace YMCA a detailní důraz přitom kladla na její specifika výchovy především prostřednictvím táborové rekreace mládeže. Stala se tak základním uvedením do oblasti výzkumu činnosti organizace YMCA v Československu, kdy se v oblasti výchovné práce na letních táborech pokusila o detailnější analýzu a zároveň nabídla další směry, kterými by se mohl výzkum této bezesporu historicky významné organizace ubírat.

SEZNAM ZKRATEK

AY – Akademická YMCA

ČSDSD – Československá sociálně demokratická strana dělnická

ČSM – Československý svaz mládeže

DSDAP – Německá sociálně demokratická strana dělnická

DTJ – Dělnické tělovýchovné jednoty

KNV – Krajský národní výbor

KSML – Křesťanské sdružení mladých lidí

ONV – Okresní národní výbor

OPM – Okresní péče o mládež

SČM – Svaz československé mládeže

SČME – Sdružení českobratrské mládeže evangelické

SEM – Svaz evangelické mládeže slovenskej

SMBJCH – Sdružení mládeže bratrské jednoty Chelčického

ÚRO – Ústřední rada odborů

ÚSAK – Ústredie pre sociálnu a kultúrnu starostlivosť (Křesťanské sdružení mladých lidí) v Slovenskej republike

YMCA – Young men´s christian association (Křesťanské sdružení mladých mužů)

YWCA – Young women´s christian association (Křesťanské sdružení mladých žen)

ZÚPM – Zemské ústředí péče o mládež

ZVV – Zemské vojenské velitelství

PRAMENY

ARCHIVNÍ PRAMENY

Národní archiv Praha

Fond YMCA, kart. 1

Fond YMCA, kart. 2

Fond YMCA, kart. 3

Fond YMCA, kart. 4

Fond YMCA, kart. 5

Fond YMCA, kart. 6

Fond YMCA, kart. 7

Fond YWCA, kart. 16

Fond YWCA, kart. 17

Fond YWCA, kart. 18

BUBENÍČKOVÁ, Růžena, *YMCA 1921 – 1950*, Inventář, NA Praha, Praha 1963.

PRAMENY VYDANÉ A DOBOVÝ TISK

Almanach letního tábora YMCA Sázava, Praha 1933.

Almanach letního tábora YMCA Sázava. 1936, XVI. sezona, Praha 1936.

Almanach Masarykova letního tábora YMCA na Sázavě. L.P.1937, XVII. sezona, Praha 1937.

Almanach Masarykova letního tábora YMCA na Sázavě. Sezona 1945–1946, Praha 1946.

Almanach Masarykova letního tábora Ymky na Sázavě. L.P.1938, XVIII. sezona, Praha 1938.

Almanach ráje chlapců. Sezona XIX., 1939, Praha 1939.

Almanach tábora Ymky „Sázava“, Praha 1932.

Almanach XIV. sezony – 1934 – letního tábora YMCA Sázava, Praha 1934.

Almanach XV. sezony – 1935 – letního tábora YMCA Sázava, Praha 1935.

Bausteine der persönlichen Tüchtigkeit, Praha 1937.

Kam na prázdniny? Praha 1936

Lesní a vodní rezervace Vlčice na Staňkovském jezeře, Praha 1932.

Náš úkol v Brně. Časopis YMCA v Brně, ročník VI., 1934.

Patnáct roků 15 Jahre Y.M.C.A. ve Znojmě – in Znaim, Znojmo 1937

Protein. Měsíčník YMCA v ČR, roč. VIII., 2006.

Vlčice. Letní tábor pražské YMCA na Staňkovském jezeře, Praha 1934.

YMCA. Časopis sdružení YMCA v Československu, 1925.

ELEKTRONICKÉ ZDROJE

<http://scouts.org.uk/>

www.ymca.cz.

www.czso.cz

www.orel.cz

www.lexdata.cz

www.ymca.net

www.ymca.int

LITERATURA

20 let akademické YMCA: Co je a co chce, Praha 1948.

BADEN-POWELL, Robert, *Aids to scouting*, 1899.

BARTH, Karel, *Duchovní předpoklady nového budování v poválečné době*, Praha 1946.

BINFIELD, Clyde, *George Williams and the Y.M.C.A.. A study in a victorian social attitudes*, London 1973.

BINFIELD, Clyde, *George Williams in context: a portrait of the founder of the YMCA*, Sheffield 1994.

CÍLEK, Roman, *100 hodin, kdy umírala republika*, Praha 2009.

Co je a co chce akademická YMCA?, Praha 1930.

Co je a co chce YMCA v Československu, Praha b.d.

CUHRA, Jaroslav – ELLINGER, Jiří – GJURIČOVÁ, Adéla – SMETANA, Vít, *České země v evropských dějinách IV*, Praha 2006.

FASORA, Lukáš – HANUŠ, Jiří – MALÍŘ, Jiří (eds.), *Sekularizace českých zemí v letech 1848 – 1914*, Brno 2007.

FIKAR, Alois, *O Sokole a sokolství*, Praha 1947.

FIRST, Joe, *Cesty a cíle našich táborníků. Účel a cíle letních táborů YMCA*, Praha 1935.

FIRST, Joe, *Hry pro mládež i dospělé. Řada vhodných her pro školu, rodinu atd.*, Praha 1946.

FIRST, Joe, *Hry pro mládež i dospělé. Řada vhodných her pro školu, rodinu, hřiště, letní tábory, prázdninové osady a zimní výpravy*, Praha 1936.

FIRST, Joe, *Lukostřelba*, Praha 1947.

FIRST, Joe, *Metody práce mezi chlapci*, Praha 1931.

FIRST, Joe, *Příručka pro vůdce letního tábora*, Praha 1930.

GEBHART, Jan – KUKLÍK, Jan, *Dramatické i všední dny protektorátu*, Praha 1996.

- HANUŠ, Jiří (ed.), *Vznik státu jako proces sekularizace. Diskuze nad studií Ernsta-Wolfganga Böckenfördeho*, Brno 2006.
- HANZÍK, Vratislav, *Průvodce dějinami skautingu*, Hradec Králové 1990.
- HROMÁDKA, Josef Lukl, *Masaryk*, Praha 1930.
- HROMÁDKA, Josef Lukl, *O nové Československo*, Praha 1946.
- CHLÁPEK, Petr, *YMCA a její význam pro českou společnost*, diplomová práce, Evangelická teologická fakulta, Universita Karlova, Praha 2004.
- JOHNSON, Paul, *Dějiny anglického národa*, Řevnice 2002.
- KADLEC, Jaroslav, *Přehled českých církevních dějin II.*, Praha 1991.
- KALIBOVÁ, Květa, *Úvod do Demografie*, Praha 2001.
- KÁRNÍK, Zdeněk – KOPEČEK, Michal (eds.), *Bolševismus, komunismus a radikální socialismus v Československu I-V*, Praha 2004-2005.
- KÁRNÍK, Zdeněk, *České země v éře První republiky (1918 – 1939) I-III*, Praha 2002 – 2003.
- KÁRNÍK, Zdeněk, *Malé dějiny československé (1867 – 1939)*, Praha 2008.
- Kol. autorů, *Dějiny země Koruny české II*, Praha 1993.
- KONEČNÝ, Jan, *YMCA. Její vznik, dějiny a význam*, Praha 1929.
- KOUKAL, Pavel, *Sokolové u zrodu Masarykovy republiky*, Duchcov 2008.
- KŘEN, Jan, *Dvě století střední Evropy*, Praha 2005.
- LAŠŤOVKA, Marek, *Pražské spolky. Soupis pražských spolků na základě úředních evidencí z let 1895 – 1990*, Praha 1998.
- LEŠANOVSKÝ, Karel – NOSEK, Václav a kol., *Historie skautingu*, Praha 1999.
- MACHOTKA, J. F., *Americké hry*, Praha b.d.
- MAREK, Pavel, *Církevní krize na počátku první Československé republiky*, Brno 2005.
- MAREK, Pavel, *Pravoslavní v Československu v letech 1918-1942: příspěvek k dějinám Pravoslavné církve v českých zemích a na Slovensku*, Brno 2004.
- MAUROIS, André, *Dějiny Anglie*, Praha 1993.
- MOLNÁROVÁ, Pavla, *YWCA v Československu*, Praha 1936.

- MORGAN, Kenneth Owen, *Dějiny Británie*, Praha 1999, s. 317-409.
- MUCHA, Vilém, *Dějiny dělnické tělovýchovy v Československu*, Praha 1975.
- Oficiální pravidla pro Volley-Ball, Basket-Ball a Hand-Ball*, Praha b.d.
- OLIVOVÁ, Věra, *Československé dějiny 1914 – 1939 I.*, Praha 1993.
- PECHOČ, Karel, *T. G. Masaryk a středoškoláci*, Praha 1932.
- PIPAL, J. A., *Co je to tělesná výchova*, Brno, b.d.
- POLC, Jaroslav V. – HLEDÍKOVÁ, Zdeňka (eds.), *Pražské arcibiskupství 1344- 1994*, Praha 1994.
- RÁDL, Emanuel, *T. G. Masaryk, hrdina nové doby. Vyprávěno chlapcům*, Praha 1930.
- RÁKOSNÍK, Jakub, *Odvrácená tvář meziválečné prosperity. Nezaměstnanost v Československu v letech 1918-1938*, Praha 2008.
- ROUSSEAU, Jean Jacques, *Emil, čili O vychování*, Olomouc 1926.
- RUPNIK, Jacques, *Dějiny komunistické strany Československa. Od počátků do převzetí moci*, Praha 2002.
- RUSKIN, John, *Duchovní tvůrčí síla: záhada života a umění žítí. Lidovýchovné úvahy*, Praha 1921.
- SHEDD, Clarence Prouty (ed.), *History of the World Alliance of YMCAs*, London 1995.
- STREJČEK, Vladimír, *Historie a myšlenky unitářství a univerzalizmu ve světě a v České republice*, Praha 1999.
- ŠIMSA, Jan, *Veletucet her, hlavolamů a hádanek*, Praha 1947.
- ŠMÍD, Marek, *Masaryk a česká Katolická moderna*, Brno 2007.
- ŠTORKÁN, Rudolf, *Plování*, Praha 1948.
- TURNER, F. Hill, *Co je to Y.M.C.A.?*, Praha 1920.
- VONDRÁŠEK, Václav, *Výchovná práce v Československé armádě po roce 1918*, Praha 1993.
- WALDAUF, Jan, *Sokol: malé dějiny, velké myšlenky*, Luhačovice 2007.
- YMCA v Bratislavě 1923-1933*, Bratislava 1933.
- YMCA v Československu*, Praha 1924.

YMCA v Československu. Co je, co chce, co dělá, Praha 1937.

YMCA v prvním desetiletí 1921-1931, Praha 1931.

YWCA v Československu, Praha 1936.

SEZNAM PŘÍLOH

Příloha č. 1: Tábořiště Vlčice v roce 1934.

Příloha č. 2: Tábor Sázava cca v roce 1921 - 1922.

Příloha č. 3: Tábor Sázava v roce 1934.

Příloha č. 4: Tábor Sázava cca v roce 1922.

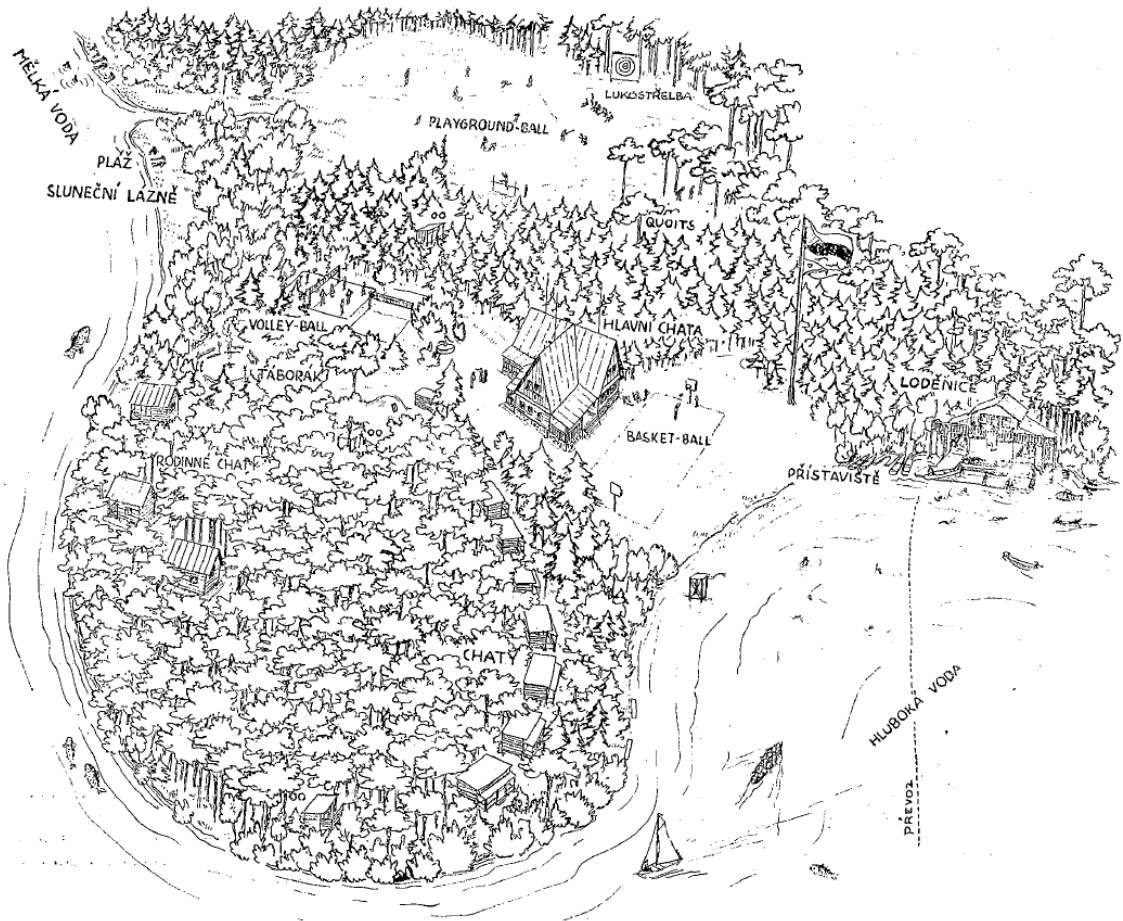
Příloha č. 5: Tábor Sázava v roce 1938.

Příloha č. 6: Tábor Veverská Bítýška, b.d..

Příloha č. 7: Jak nám můžete pomoci ochránit tábor od nemoci a úrazů?

Příloha č. 1: Tábořiště Vlčice v roce 1934.

Vlčice. Letní tábor pražské YMCA na Staňkovském jezeře, Praha 1934.

Příloha č. 2: Tábor Sázava cca v roce 1921 - 1922.

Archiv YMCA v ČR.

Příloha č. 3: Tábor Sázava v roce 1934.

Almanach XIV. sezony – 1934 – letního tábora YMCA Sázava, Praha 1934.

Příloha č. 4: Tábor Sázava cca v roce 1922.

Archiv YMCA v ČR.

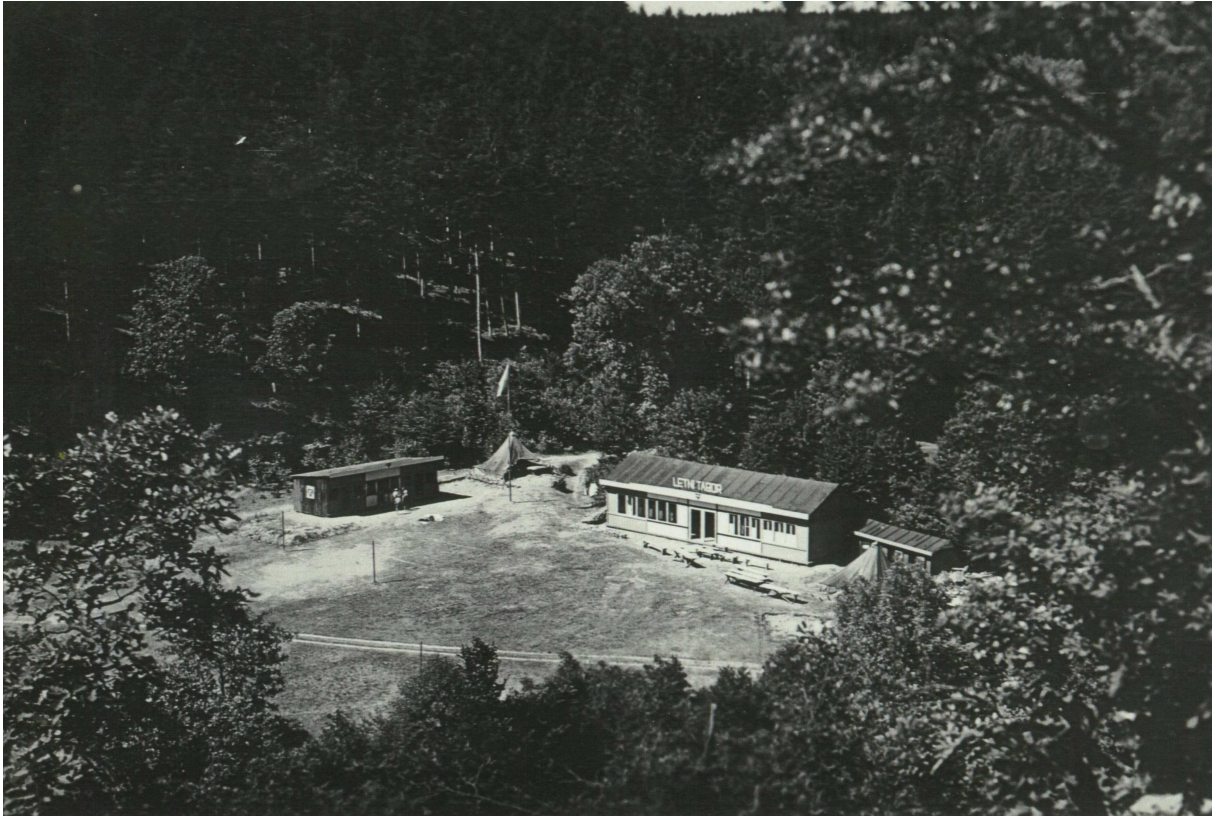
Příloha č. 5: Tábor Sázava v roce 1938.

Almanach Masarykova letního tábora Ymky na Sázavě. L.P.1938, XVIII. sezona, Praha 1938.

Příloha č. 6: Tábor Veverská Bítýška, b.d..

Archiv YMCA Brno.

Příloha č. 7: Jak nám můžete pomoci ochránit tábor od nemoci a úrazů?

FIRST, Joe, Cesty a cíle našich táborníků. Účel a cíle letních táborů YMCA, Praha 1935.

Jak nám můžete pomoci ochránit tábor od nemoci a úrazů?

1. Budete-li se denně mýti, čistit své zuby, větrat a slunit pokrývky,
2. otevřete-li stany a chaty za dnů slunečních a zavřete je za deště a chladna,
3. budete-li jísti předkládanou stravu,
4. vystříháte-li se kamenitých strání, kde mohou být zmije; budete-li se koupat jen na vykázaném místě a jen v době k tomu určené, oblékat se lehce za dnů parných a teple za dnů deštivých a chladných,
5. budete-li používat pouze záchodu k vykonávání potřeby (velké i malé),
6. pomůžete-li svému druhu, postihne-li ho nějaká nebezpečí,
7. budete-li nabádati ostatní, aby dodržovali všeobecných zásad čistoty a hygieny!

**PAMATUJTE,
ŽE ČISTOTA, HYGIENA, STATNÉ TĚLO A VESELÁ
MYSL
PRODLUŽUJE NEJVÍCE ŽIVOT.**

Pro informaci táborníků upravil Jos. First spolu s ved. táborů Ymky — zpěvní část J. Bradáč. CENA Kč 2.— (pro účastníky Kč 1.—).

Knihtiskárna V. Horák a spol. v Praze II., Soukenická ul. 15